

"Matrimonium" je dnevnik/esej (novembar 1999 – nov. 2000) koji prati smrt moje majke. Umrula je kao zakasnela žrtva sankcija i bombardovanja, ali i kao ubeđena komunistkinja do samog kraja. Njen nestanak iz mog života podudario se sa padom Miloševićevog režima i komunizma u Srbiji, ideologijom njenog života... nestala su moja dva diktatora: unutarnji i spoljnji.

MATRIMONIUM

Za moju majku koja se pretvorila u muvu

Patrimonium znači nasleđe, Matrimonium znači brak: kad mi umre otac ostaviće mi nasleđe, štagod da je, kuća, ili vreća govana. Patrimonium u patrijarhalnom društvu označava novac, nasledstvo. Kad umre moja majka, ona će mi ostaviti Matrimonium: u patrijarhalnom društvu to znači brak. Drugo značenje te reči je igra karata.

Dakle, moja majka umire, umreće kad-tad, možda noćas, možda za godinu-dve: svakog dana plačem, dok izlazim iz bolnice, misleći o tome kako je brinula o meni, o mom bebećem telu, o tome kako

ja brinem o njenom malom starom telu, plačući i povraćajući zbog prejakih emocija, zbog njene predivne lobanje, koju konačno vidim sličnu mojoj. Zato što sam shvatila koliko smo slične i jedinstvene i kako ću, kad je izgubim, biti sama. Nikad ranije nisam bila svesna da nisam sama.

Moja majka će me ostaviti samu sa Matrimoniumom. Zbog te vrste samoće, tog straha da pređem ulicu ne držeći je za ruku. Dok sam prelazila ulicu ispred bolnice skoro me je ubio tramvaj. Nikome drugom i nije stalo do mog golog života. Svako drugi ko me voli, voli nešto u meni, ne samo mene i moj go život, kao što ona voli mene i sada ja nju. Mi se ne slažemo, nikad i nismo, i nikad i nećemo... O, samo se nadam da će prevladati ono staro dobro osećanje sukoba. Ali ne. Užasan potuljeni strah dok kao dete ispuštam njenu ruku rano ujutru u snu jer ne želim da ostanem sama: ostale žene su majke drugih ljudi, ona, to malo izumiruće telo, to mršavo lice, nepokretne noge, iskrivljeni prsti dale su meni život i sada me ostavljaju. Da li ću biti jača, da li ću biti srećnija, da li ću se zaljubiti? Da li ću biti bolja majka, da li ću imati još dece? Neki kažu da se to dešava. Ali se i ovo sada dešava i to ne mora ni da se govori. Hodam ulicom izbegavajući da me ubiju nemarni neznanci i tramvaji, i pada mi na pamet: meni se upravo sada dešava. Šta god bilo, u sred sam. Moram da budem jaka, hrabra,

niko od mojih prijatelja nema više živu majku, ja sam odrasla žena, moram da budem jaka zbog moje porodice... Međutim počinjem da plačem i da tražim apoteku da kupim neke sedative. Nikada ranije nisam uzimala tablete i plašim se da će me izmeniti, da će mi oduzeti opsesiju i ljubav prema majci, ne samo njen go život. Gledam u lica prolaznika. Da li oni nešto o tome znaju? Da li mogu da se brinu o meni? Da slučajno nešto ne kriju? Mlada majka upravo unosi u bolnicu dečaka koga je udario tramvaj, suze joj teku dok trči ludački kroz hodnike kao da je na točkovima. Krv curi a ja pratim taj trag, trag ka smrti, valjda. Ulazim u šok sobu, tražim njene oči, želim ja njoj da budem taj slučajni prolaznik koji će joj pomoći, ali ona ne gleda ka meni, ne želi sa mnom da razmeni ni bol ni misli. Ima pametnija posla. Ona nešto zna što ja tek moram da naučim: kako da žalim. Nikad u životu nisam bila na sahranama, u bolnicama ili na verskim obredima. Ne umem da se ponašam u situacijama života i smrti. Nikad nisam volela da se družim sa ljudima osim radi zabave, smeha, priče i pića. Možda upravo to i treba ovde da radimo u bolnici.

Moja majka traži od mene pivo. Sestra kaže, jeste li lude, ali upravo to i jesmo, obe ludimo: hoćemo da pijemo pivo i da se družimo povodom njene smrti. Ako naiđe, biće nam lakše, ako je opet promaši, pivo joj neće smetati.

I tada ona kaže jednu od onih svojih rečenica: vodi računa o detetu, znaš kakva su deca, nikad ne miruju. Znam šta hoće da kaže, ja nikad nisam mirovala ali zapravo se nikad nisam ni pomakla. Uvek su me držale njene duple poruke i reči. Suštinski: ne idi. Nikad i nisam otišla iako nikad nisam ni bila tu. Ona je napravila ovaj nered u meni.

Moja psihoanalitičarka je rekla: tvoja majka je bila hladna majka i prebacila je na tebe svoje breme tajne i bola. Vrisnula sam na nju, nije tačno, nijedna majka nikad nije hladna zato što deca ne znaju za hladnoću, samo znaju za majku. A što se tiče bremena, bože moj, pa naravno, možda je upravo to Matrimonium: igra karata koja predviđa život i smrt. Moje bogatstvo.

Hoće da me povede sa sobom, na drugu stranu, ne sme da me ostavi samu u ovom surovom svetu. Ne želim bez nje da ostanem. Poći ću sa njom samo ako ona to hoće, ako me primi. Mama, daj mi ruku. Ali ona kaže, i ti imaš kćerku, neću te povesti sa sobom. Ali ja vrištim, ja hoću da sam ćerka, neću da sam majka, povedi me: negde ćemo drugde lepo srediti život. Ja te volim, znam da niko nikad o meni neće brinuti kao ti, i da niko o tebi nikad nije brinuo kako valja, kao što ti jesi o meni i drugima. Ovo je materinstvo i Matrimonium, zato se reč i suprotstavlja

Patrimoniumu. Oči joj se polako sklapaju, ne podnosi svetlost, da me gleda, previše ljubavi, znam i ne želi da me vodi sa sobom, ali ja ću ipak poći, ništa me tako jako ovde ne drži, na zemlji, u obavezama, kritičnosti, ljubavi sa granicama.

O taj nežan sladak miris nas dve same dok pijemo vino i jedemo mocarelu sa paradajzom na italijanskoj plaži. Ići ćemo jednoga dana opet tamo, kažem joj. Sve smrti su slične, možda čak i iste, ali ne i smrt tvoje jedine majke. Uvek je nova, različita i jedina, strašna kao najveća katastrofa na svetu.

Boli me sećanje na njenu negu mene, svih nas, kako čak ni sada niko o njoj ne vodi računa. Svi oko nje, uključujući i mene, samo se durimo, oplakujemo je, zato što ona ne može više da brine o nama. I ona sama, nije navikla da uzima. Ne želi da je perem, da je hranim... tanušnim strogim glasom zahteva: uzmi onaj džem iz ormana, ukusan je, mnogo bolji od onih kupovnih što jedete. Sve sam to za tebe i tvoju porodicu napravila. To je zapravo grdnja, prekor, ali i veliki poziv na ljubav: da voli, da bude voljena, kako ona oseća da bi trebalo. Bože moj, sve knjige koje sam napisala protiv muškaraca, protiv očeva, protiv žena kao što je ona... bile su, ne samo pogrešne, već i kriminalne. Da li ću i ja kao Sv. Augustin

spaliti svoje knjige i napisati Knjigu. Sada samo plačem i plačem čim pomislim na nju i njen život, porodični život. Taj život je završen: moja baka, moja tetka, moja snaja, moja sestričina, sada i ona. Kad ona ode biće gotovo zauvek. Moraću da je pustim da ode. Moja prijateljica Ana piše mi: moraš, i znam da je u pravu. Moramo da pustimo naše majke da odu, čak i onda kad nemamo ćerke, majkama je potrebno slobodno vreme i prostor. Drugačije ga nikad nemaju, za života živeći sa muškarcima i decom u muškom svetu. Dok odlaze, saznaju da nikad nisu bile slobodne ali im to ne smeta, ništa drugo ne traže nego nekoliko minuta starog života, sa nama oko njih. Nikad neću zaboraviti njeno lice. Tajna želja moje ćerke kad je bila mala bila je da umre sa mnom, njenom mamom, zajedno. Kako je rasla, promenila je želju, da ja, njena mama, umrem sa njom, tako da živimo duže... Ali moram da je naučim, sada kad postaje devojka, da mora da me pusti, tako što ću ja nju pustiti prvu da ode. Moja majka mene nikad nije pustila, bila je sa mnom dok sam bila beba, dete, odrasla žena, živela je moj život za mene, umesto mene... otela mi je moj život, da bi me zaštitila, da bi nadoknadila svoj izgubljeni život u nekom drugom vremenu i društvu. O da, pisala sam knjige protiv moje majke i muškaraca i žena kakva je ona bila, ali evo me sada kako s njima umirem, sa njom. Još uvek ih volim i pisaću o

njima. Oni to zaslužuju, to će biti moja osveta što me nisu na vreme pustili, da živim odvojeno od njih, iako su znali da će prvi umreti. Ili to možda nisu znali? Bili su večni, svemoćni, sveprisutni, kao što sam ih i zamišljala, i još uvek želim da budu.

Moja psihoanalitičarka je rekla: tvoja majka je bila hladna majka. Ponavljam, nijedno dete nikad nema hladnu majku, čak ni mrtvu, niti nevidljivu majku. Majka je prostor a dete je centar života. Kao što sam i u drugim trenucima smrti govorila, kažem: volela bih da sam trudna.

Budućnost, sadašnjost i prošlost istovremeno: vreme jednostavno jeste. Smrt živi u meni sa mnom ispred mojih očiju širom zatvorenih. Ja sam Nefertiti, moja umiruća majka, ja i moja još nerođena ćerka. Šta iz svega toga da izvučem?

Teoriju relativiteta: bez slobodne volje, budućnost već postoji u paralelnom životu, kao i prošlost. Kvantna fizika: atomska teorija slučajnosti, neizvesnost u izboru puta...

Svest čoveka: ne znam da li vreme teče, samo ga osećam. Ljudski um, atom u ljudskom umu, svest povezuje ta tajanstvena dva dela ali ta veza još uvek nije vidljiva.

Veza između Nefertiti moje majke i mene.

Dan 2

Smrt je drži za jednu ruku. Prošlu noć je preživela ali užas se još uvek ogleda na njenom licu, u pogledu otuđenom od dnevnih zbivanja, od moje ljubavi prema njoj, od sunca koje sija napolju. Ona misli da samo ona zna šta joj se desilo noćas i želi da uspostavi našu staru dobru majka/ćerka distancu. Veoma je dostojanstvena i gorda: ne želi da vidim ponižavajuće trenutke koje sa sestrom deli. Tera me iz sobe: podseća me na umirućeg Prusta, Kafku, moje omiljene pisce a ipak i na moju babu koja me je čuvala kao bebu, na moju tetku, na moju predivnu sestričinu koja je u mom prisustvu umrla od SIDE. Sve te lepe i proklete žene iz moje porodice. Pretpostavljam da ja nisam jedna od njih: one su me prezirale i divile mi se zbog moje vitalnosti i mobilnosti. I obratno: ali nisu bile svesne da sam ja svojim unutaršnjim okom sve vreme njih pratila, da im se nisam samo divila ili suprotstavljala. Moje žene. Moja otac je autsajder, uvek je to i bio, čak i onda kad je sam umirao: pričao je o odgovornostima, nasledstvu, stanovima, dokumentima... i plakao je kao uplašeno dete držeći se za mene kao mamu. Moja majka se sama bori sa svojom smrću u svesti, u košmarima... Kako ovako ružne stvari mogu da se dese jednoj dami kao što sam ja, pita se? Da, bila je čelična dama, zlatna dama i ledi Makbet, ali ipak dama. Ne kao ja: u meni nije nikad videla damu, krajnje surovo, čak

ni sada na umoru, a toliko se trudila oko mene. Nema štofa, valjda. Dame se rađaju, ne prave od plastike. Kao kraljice. Sada vidim prekor u njenom pogledu, prema meni, meni kroz sva vremena. To mi prija, konačno je sama sa sobom a mene pušta da odem. Konačno ću preživeti njenu smrt. Kritična je prema meni, ne želi da sluša o mom radu, o mojoj radosti s kojom hoću da i nju pridignem... samo je zanimaju moje obaveze. I ne želi da joj nežno kažem zbogom i hvala. Mi nikad tako nismo opštile. Ona je tako odlučila; govorila je, Mina je teško dete, uvek ćutljiva i kritična, s njom nema kontakta.

Uvek sam verovala da sam ja za to kriva. Držim njenu malecku ruku, bez venčanog prstena, dala mi ga je kad je odlazila u bolnicu. Sada smo opet svi zajedno kod kuće, otpustili su je, moja mala ali čvrsta porodica: bez žaljenja, bez reči, samo dela. Tako drugačija od porodica u kojima se stvari dešavaju brzo i sa rečima. Moja porodica je porodica iz filmova i mojih najgorih košmara. Jerku sam pustila da raste izvan te porodice, želim da bude drugačija, želim da bude slobodna, nisam želela da je moja porodica zloupotrebljava kao što je mene. Pa ipak, osećam se, posle svega, ne zloupotrebljena, samo upotrebljena. A šta drugo i može porodica: da obavi jedan dobar i jedan loš posao.

Dan 1

Muči se, sva drhtim od nervoze, ali bez bola. Možda bi trebalo i bol da osetim? Kriva sam zbog nedostatka saučešća. Kada je moja ćerka osećala bol, jednostavno više nisam mogla da podnesem, rekla sam sebi: baš me briga, ako umre, i ja ću. I tako sam sve prekinula, bol, osećanje krivice. Ali sada je drugačije, ako ona umre, ja moram da živim i dalje, zbog moje ćerke. Zato moram da delim njen bol. Ko je sada povređuje: sistem, doktori, bolnice, njen nemar, ja? Previše razmišljanja ne daju uvide, samo još više pitanja. Želim da osetim njen bol, da sa njom patim, da se porađam s njom dok je ona mene rađala. Sećam se kako je ušla u porodilište dok sam se ja porađala, izbacili su je, ali je ona uspela da probije instituciju da bi me držala za ruku. To ja nisam želela ali sada želim njen bol da podelim. Ona sada mene želi da izbaci iz sobe, nema deljenja bola, ona je majka, ja sam ćerka: distanca i granice. Divim se njenom dostojanstvu, ili je to možda hladnoća?

Dan 0

Danas ne osećam ništa, ne jedem ne pijem; slabim sve više, zajedno sa njom. Otac nas je napustio, počeo je da jede pošto je smršao sedam kila. Pa on je muškarac, rekla sam joj, Karen Blixen je živela dvadeset godina na šampanjcu, zašto ne

bismo nas dve na pivu. Volimo pivo, jeftino je, zdravo i gasi smrtonosnu žeđ i smiruje rasturene nerve. Lepo se spava posle piva. Ona kaže da, i evo nas kako pijemo pivo: ona na samrti sa cevčicama u nosu a ja na terasi pušeci cigaretu. Kao kad sam se porodila i bila kod nje prvih nedelja, pušila sam i pila na terasi da ne bih remetila bebin hram svojim porocima. Zapravo u to vreme sam verovala da sam porok lično koga valja proterati.

Nekoliko umirućih sam negovala, poslednja je moja majka: prošle noći samo što nije umrla ali joj nisam dozvolila da ode. S njom će nestati i moji poroci i ja ću završiti pravo na nebu, isuviše slobodna da bih bila slobodna. Poljubila sam njenu prelepu lobanju i ispravila njenu bujnu kosu, polusedu. Ostala je sa nama i više ne pati: nema bola, nema temperaturu, ne seća se šta se desilo prethodne noći. Ni lekari danas ne umeju da objasne šta se desilo prethodne noći: kažu u pitanju je čudo, stari ljudi su takvi, prežive kao u nekoj bajci. Epa ja znam nešto o tome: đavo je bio ušao u moju majku, zapravo je uvek tamo čučao, ali je noćas uzeo njen glas i popovao je i vikao. Borila sam se kao svetica protiv đavola u mojoj majci: moje majke kao đavola. Sada bar znam, ona ima đavola u sebi, ne ja.

Dan 1

Naučila me je životu, dala mi je život: naučila me je smrti. Umrla je. Mirno, dobila je svojih pet minuta raja. Umrla je u snu i odmah posle toga je izgledala kao neka devojčica. U nekoliko minuta raja od jako stare dame - koja se bori sa nevidljivom snagom smrti iza leđa, sa prevrnutim belim očima - postala je mirna devojčica koja peva dečije pesmice. Da li možda deca izgledaju stara kad umru? Nisam htela da je vidim mrtvu, samo sam dala njenu omiljenu haljinu i cipele sestrama koje su je oblačile. Poljubila sam je još dok je bila živa u toplo čelo, dan ranije, u nedelju. Ja sam se rodila u nedelju, ona mi je dala život u nedelju, bila je vejavica, a ostavila me je jednog ponedeljka ujutru isto na dan vejavice. Oba puta rano ujutru. Očigledno je njen život bio jutarnji, ali ona bi uglavnom taj deo dana prespavala. Dok je umirala, nije baš bila hrabra, dok me je rađala takođe. Tako su rekli lekari. Ali u svakodnevnom običnom životu bila je tvrda i hrabra, junakinja. Suprotno od mene. Da li ću ja zato umreti hrabro, mislim da hoću. Svima koji su oko njen plakali neprekidno sam govorila: saberite se, ajde dosta, kao da je u pitanju njihova majka a ne moja. Sećam se zato kako sam oplakivala jednog tuđeg oca kao da je moj, zato što sam mislila na ovaj dan kad neću imati taj luksuz da plačem, kad ću morati da se

saberem i plivam dalje. U ime života, tako me je naučila ona.

Pa osećam se čudno, usamljeno kao da mi nedostaje neko drvo na drugoj strani hemisfere koje nikad nisam ni videla niti ću videti. Uvek je bila daleko od mene ali sada nije nigde. Nije čak ni daleko. Nedostaje mi njeno odsustvo, njena praznina. Ali vraća mi se moj duhovni život u kome zaživljuje više no ikad. Moj jedini i stalni strah je: da li je ona stvarno mrtva, da li je njeno telo stvarno mrtvo: pokrili su je, zatvorili u sanduk, spaliće je. Uvek se plašila gušenja, ja se sada plašim za nju. Želim da dobije svoju večnost, večan dah...

Sestre, lekari, svi kažu: mislili smo da će se izvući. Kako to da sam ja znala? Da nisam nešto videla što je njima promaklo? Njen pogled, koji sam videla u očima moje umiruće tetke, zatim sestričine? Porodični umirući pogled po ženskoj liniji. Mi ga međusobno vidimo, inače je nevidljiv sestrama i doktorima i drugim autsajderima. Moja majka je govorila, plašim se, ne ostavljaj me, ostani sa mnom, spavaj sa mnom. To nije bila moja majka, ona tako nešto nikad meni ne bi rekla: nedostaje mi njen glas i njen strog dogmatski pogled na moj raspušteni život. Ne mogu sebi da oprostim što ipak nisam legla pored nje kad mi je to tražila. Sela sam kod

njenih nogu i pustila je da ode bez mene. Da li sam je tako ubila?

Kad je pao prvi sneg poželela sam: nebesa, dozvolite joj da proživi još jednu zimu, jedno leto, još jedan rođendan i onda ću je najozbiljnije pustiti da ode. Obećala sam nešto što neću moći da ispunim i nebesa mi nisu poverovala. S pravom. I zato sam je odmah pustila i nežno je ubila. Patim, užasno patim i svi vi znate kako je to. Svako ima majku, živu ili mrtvu i svako me razume. Nisam imala pojma da je to univerzalna stvar, nisam ni znala da je ženskog pola. Bilo je isuviše očigledno da bih znala. Poslednje pivo i poslednji dah.

Dan 2

Pogreb: meni prvi. Ona bi se smejala i ismejaval nas, osetila sam potrebu da prisustvujem svim drugim pogrebima u tom trenutku na ogromnom groblju u Beogradu. Svi su oni bili i moji, ona je svuda bila i vladala. Naša kapela je bila velika, kao neka balska dvorana, s predivnim cvećem, lepom mladom rodbinom i elegantnim sandukom. Bila je ona fina dama tu dok je ležala na javnom mestu koje je bilo samo njeno čitavih sat i pet minuta. Pet minuta raja, tražila je. Optrčala sam i sve druge pogrebe i učestvovala u svakom. Ona je bila svuda.

Dan 7

Nedelju dana kasnije; vreme usamljenosti je postalo moje vreme, moje jedino vreme. Takođe je to i vreme neke vrlo perverzne sreće. Vreme se meša, sve nabijeno mekoćom njene kože i mirisom njenog tela. Poslednji dan, poljubila sam je i pomilovala po kosi, oštrinu njene guste kose još uvek osećam na svojoj ruci. Ponekad me zasvrbi, dlan. Uglavnom je se sećam u mojim godinama, jedva da mogu da je se setim stare. Zapravo ne mogu da podnesem ideju da se njeno telo raspada, da gori. Čini mi se da je ubijena: negde iza stvarnosti njene smrti stoji moje ubeđenje da je reč o ubistvu prirodnom smrću. Plašim se da će se ugušiti na smrt, iako su rekli da je umrla mirno. Imam jak nagon da držim njeno telo ispred sebe i da se uverim da opet ne oživi pre no što je spale kao što je tražila. Epa nisam to uradila: i tako sam saučesnica ubistvene smrti. Nešto me je zaustavilo: civilizacija, malograđanština, stid... Još uvek je nisam potpuno pustila da ode: vreme će morati da učini nešto za nas dve, da nas opet nekako spoji. Da pođem za njom: lezi dete moje, lezi, lezi pored mene, ili da je zaboravim? A i ovi ostali kojima je umrla majka s kojom se nisu slagali, majke stare i bolesne i koje su prirodno umrle, i ti ostali kažu: nikad ne prestaje, nikad nećeš ni zaboraviti ni preboleti samo ćeš naučiti da živiš s tim.

Sedmi dan je loš dan, možda zato što je to bio naš dan. Sedmog dana me je rodila i padao je sneg, kao jednog od ovih dana. Moja ćerka i ja imamo naš dan leti na vrućini, kada je 40 stepeni. Moja ćerka je negde veoma daleko od mog dubokog bola ovih dana. I hoće i da ode od nas dve, jedne mrtve druge žive. Ali znam da moram da joj pomognem da bude jaka kao što je meni moja majka pomogla. Opet moj život, kao i kad sam se porodila, postaje značajan, sa smrću moje majke. Linija matrimoniuma. Nema mesta za druge emocije ovih dana.

Moj otac deli moja osećanja: kao da je blažen bolom. Bulji ispred sebe sa nekim sjajem na licu i blistavim očima dok slike mladosti i sreće lete ispred njega. Vrta mu se u glavi i onda ide da legne, srećan u svojim snovima.

Dan sedmi je veoma loš dan za mene: energija struji iz donjeg stomaka ka nogama: usamljena sam, mama, nisam trudna i nedostaješ mi. Osećam se krivom što ne provodim vreme sa tobom: nosim tvoju odeću zato što se osećam krivom što te dovoljno nisam izljubila, što te nisam dovoljno podržavala, inače smo sve vreme bile na različitim stranama, sa različitim idejama i muškarcima. Da li se i ti osećaš usamljena i kriva tamo negde?

Dan 8

Moja rođaka kaže: izgubila sam minduše, mora da su kod nekog u našoj porodici, tako sam zabrinuta, one su mi jedina uspomena od bake.

Ja odgovaram: nemoj da brineš, pitaću večeras moju mamu.

Moja rođaka počinje da plače, ja kažem: nemoj da plačeš.

Ona će: tvoju mamu?

Tada shvatam da je moja majka mrtva, bila sam zaboravila. Ali sam zapravo i mogla da pitam moju majku, čak i mrtvu, kao što pitam I Džing. Nisam luda. Moja majka za mene nije mrtva, imam sve njene misli negde u glavi.

Dan ka kraju

Puštam je fizički da ode; držim njenu fotografiju ispred sebe, kad je bila srednjih godina a ja imala petnaest, kao moja ćerka danas, a tada je moja majka imala moje godine. To će biti naša večnost, njena srednja dob i moja, kada smo se rastale. Pustila sam njeno telo da ode, biće spaljeno, kao što je sama tražila. Mora da je bila luda, ateistkinja, komunistkinja, luda žena. Njeno telo bilo je toplo telo sa visokim čelom i ogromnim ljubičastim očima. Ljubim i držim njenu izobličenu šaku u mojoj glavi, tako malenu da čovek ne može da poveruje da je stvarna i govorim sebi, zbogom moja lepa damo. Ona negde drugde

živi: energija nikad ne umire. Ona je u mojim snovima. Ali zar je telo bilo bitnije, zar je ono bilo umetničko delo ljudskog života i prirode? Volela bih da me je povelala sa sobom i volela bih da nemam ćerku. Ne mogu da istrpim ovo ponovno razdvajanje. Izgleda da sam i ja luda žena.

Dan propadanja, tonjenja

Čitam knjigu koju je napisao jedan moj drug, on je snimio svoju majku, slušao je, poštovao to Drugo. Bože moj, ja nikada svoju nisam slušala osim da bih joj se suprotstavila. Nije bila anđeo, nikad se nismo slagale, ali je pričala svoju priču, a ja njena jedina ćerka, spisateljica, kao žena sa ženom, bila sam jedina koja je mogla da je čuje. Znam da je niko nikad nije slušao, najmlađe dete, žena muža, majka razmažene ćerke strankinje... Znam da se mešala u moj život, pokušala je da mi ga otme, da me vodi, da mi komanduje, da me iskoristi, ali nikad me nije naterala da je slušam, njen svakodnevni govor: kako se pravi jednostavan kolač koji vole deca, kako zasaditi cveće, kako izaći na kraj sa malim lažima u velikim poduhvatima. Govorila bi, snovi su laži bog je istina, kada su snovi loši zato što joj je to govorila njena majka. A ona nikad nije verovala u Boga. Majko nisam te slušala zato što sam te volela, nisam bila loša. Moram da se setim svega, svake sitnice dokle god

još mogu, zarad mog mentalnog zdravlja, jer počinjem da ludim bez tebe. Moram da krenem ispočetka, dan za danom, ali svakoga dana setiću se ponečeg o tebi i napisaću, nešto malo, jednostavno, istinitu istinu. Izvini što to nisam uradila dok si bila tu i mogla to i da ceniš, ali verovatno ne bi jer si me ti naučila: nikad slabost, nikad ništa. I sada kad te nema ja sam slobodna da budem slaba i da plačem.

Dan prvi, počinjem ispočetka

Nešto što želim zauvek da pamtim jeste način na koji si se ophodila prema strašnim stvarima: rekla bi, ajde beži beži smrti, svojim smirenim glasom (taj glas koji je trebalo da snimim, znam, zapamtim); nemoj da si toliko ljuta na njega, otac ti je. Ili, nemoj da se toliko ljutiš, proći će. Ili, baš ne bih volela da danas padne bomba na naš stan, bilo bi glupo da se nešto desi baš sad kad su svi ovi fini ljudi tu (slavila si 50. godišnjicu braka).

Njeni iskrivljeni prsti dok pletu, vezu, smišljaju šare za moje džempere. A ja uvek uobražena, s prezirom prema njenom radu ali uvek u tim džemperima. Znala je ona to vrlo dobro, videla je da ih nosim i zato je sve više štrikala.

Volela bih da si drugačija: da si manje vremena sa mnom provodila, da se nisi mešala u moje ljubavi, da me nisi maltretirala, da nisi zloupotrebljavala moju intimu. Ili sam i to možda pogrešno procenila? Imam osećanje da znam tvoje odgovore, te koje mi nikad nisi rekla, oni su sada deo mene. Tvoje haljine još uvek vise svuda po kući, sa cvećem. Tvoja elegantna odeća je u ormanu, kao što je uvek tamo stajao tvoj skriveni život.

Kažu da je potreban jedan ciklus, jedan krug da bi zarasla rana: da uradim jednom sama sve one stvari koje smo zajedno radile. Kažu da je obično godinu dana mera vremena; to će biti mera mog pisanja, dan za danom, klepsidra koja posmatra u pustinji.

Danas je tačno tri nedelja kako je više nema: juče tri nedelje od kad sam s njom razgovarala, ali koliko je zapravo vremena prošlo od kada nisam zapravo čula njen glas, od kada se razbolela, možda sedam nedelja? Možda nikad nije ni bila prisebna, ta osoba o kojoj sam ja maštala, kao nešto čvrsto i neprekidno, kao osoba predmet moje ogromne ljubavi. Bila je nesavršena, bože moj, pa i ona se menjala: gledajući danas fotografije primetila sam da je starila, da je verovatno bila ozbiljno bolesna, iako to nikome

nije rekla pa ni meni. Nikada je nismo slušali, nikad je ozbiljno nismo shvatali. Ja sam pokušala, ali sam uspevala samo da je obožavam ili mrzim: ona je bila moj gazda, moja kraljica. Da nije, izlečila bih je.

Njen glas, čekajte da ga se setim, i naš poslednji razgovor: ja na aerodromu u Cirihu, nervozna, čekam na let, umorna i željna da stignem kući kod svoje ćerke. Moja majka kaže: nemoj da brineš, upravo je svratila i sasvim je dobro, nemoj da brineš, sve je pod kontrolom. Otišla sam u bar i popila piće. Mirna sam bila, moja majka je savladala moj strah, moju situaciju, putem svog straha svojim smirenim glasom, savladavajući moju ćerku svoju unuku, kao da je njena ćerka, a ne moja. Kao da sam ja bila u pitanju. Kako sam samo to tada mrzela, ali sada znam da nisam bila u pravu. Niko više nikad neće brinuti o mojoj ćerki kao o meni, kao da je njena ćerka. Sama sam, kriva, i ne osećam se slobodno kao što sam mislila da ću biti. Velika količina slepila i bola me mrviti i neko drugi će od toga imati koristi. Neko ko to nije zaslužio. Neko ko me ne voli kao ti. Neko ko će oblačiti tvoje haljine, tvoje male cipele, trošiti tvoje pare.. Nikad nisi marila za te stvari. Ono za šta si ti marila bila si izgubila i zato si i otišla, ostavljajući nas ovde. Ali ti si htela da živiš, videla sam ti to u očima, u tvom bolu, bio je to

živ bol umiruće žene koja bi živela zauvek samo da je imala još jedno telo. Tvoja unutarnja snaga nikad te nije izdala, niti tvoja vera u sreću, u dobru hranu, u dobru volju i nadu. Da sam samo mogla da ti dam pola svog tela ja bih to uradila, iako ga ti nikad ne bi uzela. Ali priroda je užasno surova prema nama od prirode rođenim.

Dan ne znam koji

Moja ćerka se neprekidno svađa sa mnom ali kada treba da promenim sijalicu ona kaže ne, nemoj ti, opasno je, ja ću. Ali sada je na mene red. Ja sam pustila moju mamu da ode, jednoga dana moraćeš i ti mene da pustiš. Ne, nikad, kaže ona strastveno, ja ću se držati uz tebe tako da ako ti odeš idem i ja: razmišljam o njenom ludom malom nežnom životu: da li sam ja ikad uzela u razmatranje mogućnost da je pustim negde bez mene? O da, milion puta, to je majčinska ljubav i briga.

Sanjala sam moju majku, tresla sam se i preznojila i bila je to loša noć sa ružnim kišnim danom tako da sam sve vreme spavala i o njoj razmišljala. Ali imam veliku energiju i širom otvorene oči. Vidim prevelik nedostatak tolerancije, nedostatak ljubavi, isuviše zavisti, mržnje, ljubomore, čak i u meni samoj.

Bilo koji dan,

Zato što govorim o bolu koji je nepodnošljiv, ne sam gubitak. Mogu da izađem na kraj sa gubitkom ali ne i sa pomišlju na njega, kao da mi izoštrava čula i onda krvarim, urlam, kao da mi neko dere kožu. Moja koža je najdeblji deo mog tela, površina mog ceokupnog tela, i oštro boli na dodir povetarca: da, i ona je osećala bol u nožnim prstima kad bi je pamučni čaršav dodirivao, tako da sam ga držala dalje od kože. Znala je dobro šta je bol, bila je lekarka, celog života se baveći tuđim bolom koji je postajao njen. A njen bol je postao moj, ona je sada oslobođena bola jer sam je ja pustila. Prirodno je, ali neizdrživo. A ja ću morati i dalje da izgovaram reči, da pokrećem noge, da se smejem... da vršim sve te fiziološke radnje preživljavanja.

Svest postoji, ona nadživljava fizičku smrt: ako nas tela naših mrtvih i dalje proganjaju i onda kad istrule, ili sagore, ako nas naša dela ili nedostatak dobrih dela još uvek proganjaju i posle smrti, ako nam je žao što smo rekli ili nismo rekli neke stvari, onda svest postoji izvan smrti, što znači da negira smrt. Zamolila me je da legnem pored nje: nisam legla da bih olakšala svoju savest, provela sam pored nje njene poslednje sate a nisam joj rekla da je volim, i moja svest me boli.

Decembra 31. biće tačno 40 dana od kako nema njenog tela: po ortodokсноj veri duša luta još uvek po zemaljskom prebivalištu još 40 dana po fizičkoj smrti tela.

Moja majka nikad neće kročiti u nov milenijum. Prvog januara mogu da se rešim nekih od njenih stvari, tako kažu. Kažu moram, da bih oslobodila prostor za novi svet od krvi i mesa kojima je potreban prostor da jedu piju i spavaju: materijalni su, imaju potrebe. Sećam se kako mi je govorila odmah pošto se razbolela kako je slušala neke rođake, govornici su o njoj kao da nije prisutna. A onda su je videli: videli su da je tu i da je čula ono što ne treba ali reč nisu rekli. Možeš samo da zamisliš kako sam se osećala, rekla mi je, kao da me nema? Upravo se ja tako danas osećam, pošto moram njene stvari da pomeram, kao da zapravo više nje nema.

Sinoć sam je ogovarala: setila sam se kako je prema meni okrutna bila, kako me je napustila u trenutku kad je imati majku bilo presudno. Kako je terala druge ljude da me ostave i kako se pajtala sa drugima protiv mene. Kasnije kad je shvatila da je pogrešila, nije se ni izvinila. Uvek je imala veliki problem sa krivicom. Nikad nije htela da prizna da nije u pravu ili da je kriva i prebacivala bi to na slabije, i uglavnom sam to bila ja. Lako sam prihvatila tu ulogu.

Moja ćerka od kako je progovorila tražila je da bude kriva, kao da sam ja njoj prebacila ulogu kroz jezik. Pošto sam je izogovarala osetila sam se bolje. Olakšana, i po prvi put od kada je umrla osetila sam neki tračak moguće sreće: možda će mi se vratiti ipak jednoga dana.

Da li sam pomenula da spavam kao klada od kada je umrla?

Napustila sam je u tu nedelju i posle dvadeset koraka htela sam da joj se vratim, ali sam nastavila, ne znam zašto, svaki dan bio je njen poslednji dan što se tiče mojih strahova, još od kad sam se rodila. I svaki put sam je napuštala kao da joj je poslednji dan: da idem da se igram, da idem u školu, da rodim svoje dete, da pišem, da vodim svoj život. I uvek sam se vraćala, osećajući se krivom što sam je ostavila, nesrećna što stvari radim negde drugde, prosto ne verujući da svet to naziva SOPSTVENIM ŽIVOTOM. Tog poslednjeg dana sam je ostavila ne okrećući se i sada nemam mesto na koje mogu da se vratim. Svuda je tražim. U krevetu gde je umrla nema od nje ni traga, već neko drugi u njemu spava i samo moj bol ocrtava njeno malecno telo kako se na toj tački muči, bez vidljivih znakova na caršavu. Vreme leči bol, kažu, vreme sve leči i briše, dobra i loša sećanja, i one stvari koje hoćemo da zaboravimo i ove kojih želimo da se sećamo. Moram da stavim nešto na tu tačku gde ju je život

napustio, da označim mesto gde može i da se vrati.

Dan

Jedem njenu hranu, pijem njena pića, menja mi se psihologija, da li gubim razum? Ne približavam joj se, uskoro ću je zgrabiti i pojesti: biće moja, biće ja.

Nema više onih prelepih očiju, to toplo čelo koje sam dodirnula poslednjeg dana; imam njenu odeću, moram njene ormane da čistim. Moj otac je već krenuo van njenog ritma, van njenog mirisa. Što joj se više približavam, to je on dalje: on je muškarac ja sam žena, on je muž ja sam ćerka, imamo drugačije nasleđe: moje je zauvek, njegovo je nikad više.

Slušam njenu muziku, njen savršen zvužduk odjekuje, jedna od onih nekoliko stvari koje su kod nje bile savršene, al' sam ono ostalo više volela: njene psovke, surovost, neprekidno prebacivanje. Nosiću ponosno njenu ateističku surovost celog svog života.

Moje pisanje o njoj meri se kroz bol: danas moram da se rešim, da li da pišem ili da zaboravim. Rešila sam da zaboravim. Da pobegnem i zaboravim. Sada se moje pisanje meša u čin zaboravljanja. Preživela sam ratove, preživela sam smrt. Ali da li ću ovako nešto preživeti? Zaborav?

Dan

Sutra je sahrana, drugi deo. Moja mama će biti u vazni ispred mene, njen pepeo kako kažu. I onda ćemo sahraniti vaznu sa pepelom. Kažu. Ja ne verujem da je moja mama postala pepeo. Čak i da mogu da poverujem u tu mogućnost ne bih mogla da poverujem da je to njen pepeo. Nema mogućnosti da se ustanovi razlika između njenog pepela i pepela nekog drugog, njene prašine i same po sebi prašine, između nje i ostatka sveta. Da nije to smrt? Da li je možda njena želja da bude spaljena bila želja da afirmiše smrt? Kao i mnoge druge njene ideje, i tu ideju mrzim. Ona je meni svoje telo uskratila u životu, i to telo koje me je rodilo sada me je napustilo. Nemam ništa u rukama. Počela sam juče da plačem kad sam čula da sahranjuju njen pepeo. Nikad mi nije palo na pamet šta ćemo zapravo sutra da radimo. Očistila sam kola za goste, spremila ručak, obukla se u crno... Trebalo je bar da sam odsekla jedan pramen njene oštne kose na tom mestu koje sam često dodirivala kad se razbolela, sve do same noći kad je umrla. Nemam za šta da se uhvatim, da dodirnem, neću samo da se sećam, želim materijalni dokaz da je postojala. U suprotnom mogu bilo šta da izmislim, kao što inače i radim, moje se priče uvek menjaju dok se sećam različitih stvari, bojim emotivno moje priče, tražeći istinu. A to zapravo iskrivljuje i laže.

Ali ja nikad stvari ne izmišljam namerno. Neki to čine, neki su naučnici, imaju dokaze i objektivne stavove, a moja majka je bila jedna od njih. Ona bi sačuvala pramen moje kose da sam umrla pre nje. Pretpostavljam da bi preživela moju smrt, ali ja nisam sigurna da ja mogu njenu. I moja ćerka tako razmišlja. Ona misli da ćerke ne mogu da prežive smrt svojih majki dok je suprotno jednostavnije. Možda tu i ima neke istine: majke daju život svojoj deci, prema tome mogu da izađu na kraj i sa njihovom smrću. A deca samo dođu na svet tuđom voljom, i nemoćna su da se bore protiv onih koji su ih stvorili.

Svakog dana mi je lakše bez nje, ona je sad neki oblak koji se kreće meni iznad glave, sve zavisi od vremena, ponekad je blizu, leti nisko, ponekad je daleko, ne mogu da je vidim. Ali je uvek ovde i nekako, i nikad. Biće to za mene strašan udarac da sutra vidim njenu vaznu, i to bez onog pramena kose u rukama. Ali i više od toga, želela bih da dodirnem i vidim njene ljubičaste oči: one čuvane oči. Najsurovije ubice čuvaju oči svojih žrtava kao trofej, ćerke bi trebalo da čuvaju oči svojih majki kao telo koje nikad ne spava.

Imam na sebi džemper koji je ona ištrikala sebi ovog leta, poslednje što su njeni reumom iskrivljeni prsti ištrikali. Kao da su i njeni iskrivljeni prsti upleteni u to tkivo, džemper me

dodiruje i miluje svakog popodneva dok gledam TV, dok kunjam, ali ne spavam. Pričala mi je o svojoj majci, mojoj baki, kako nikad nije spavala jer nikad nije imala vremena: nije bila siromašna, jednostavno vredna majka šestoro dece. Sve je sama htela da radi za svog muža i svoju decu. I tako bi u toku noći i štrikala: mala mršava žena sa dugom talasastom sedom kosom. Ponekad ujutru kad se pogledam u ogledalo izgledam kao ona, a ponekad kao moja druga baka: visoka krupna riđokosa žena blede neizborane kože i svetlo plavih očiju. Prava planina, a ne žena. Ali za mene biti mala značilo je biti lepa zato što je moja majka bila mala i lepa. I izborano je lepo jer je moja majka bila izborana i njeni iskrivljeni prsti bili su lepi jer je moja majka štrikala tim prstima do poslednjeg dana svog života da bi nastavila da živi kroz svoje džempere. Da li sam je ikad volela kao sada? Ne verujem. Nisam ni bila svesna da je volim. Samo se sećam svojih košmara u kojima je ona mrtva, dok ja vrištim i preznojavam se. Košmari iz kojih sam mogla da se probudim sve dok jednoga dana nisu postali istina. Košmari uvek mogu da postanu istina i skoro uvek tako i bude. Ali moje znojenje i vrištanje u snu je, iako je ona već mrtva, strah da može da umre.

Dan

Videla sam je u vazni, videla sam vaznu ali i nju u njoj. Sećam se kada sam imala osam godina, živeli smo u Kairu, pitala sam moju drugaricu Japanku susedku: gde ti je mama, nisam je dugo videla. Otrčala je u dnevnu sobu i donela mi je vaznu: evo ona sada ovde živi, rekla je sa vrlo zvaničnim osmehom.

Da li je moja intima još uvek intimna? Da li je ona sada kontroliše, da li me nadzire? Da li je sa svojim roditeljima opet, čekajući na mene? Rekla sam joj, ostani sa mnom, ali njeni iskrivljeni prsti, njene žive rane na nogama, njen spazmatični dah, i strah mog oca da uđe u sobu... pa, pretpostavljam da je sve to prevagnulo u odluci jedne prave dame. Da li me prati?

Na sivoj vazni pisalo je njeno ime sa datumom rođenja i smrti i neka šifra. Tražili su od mene da zvanično spustim vaznu u grob. Odbila sam da pipnem urnu, samo sam buljila u jeftini crveni čaršav koji je trebalo da unese ozbiljnost i raskoš. Nije do mene stigla poruka. Ledena kiša je ledila i zamućivala naše poglede, već zamućene suzama.

Ne majko, tebi se ovo ne bi dopalo, svi mi ovako zajedno plačemo na kiši i razboljevamo se i rastužujemo. Tako da smo otišli kući da jedemo i pijemo kako bi ti volela da nas vidiš. Pričala sam o tvojim roditeljima i tvojoj braći i sestri

sa tvojim rođacima. I naterala sam ih da mi pričaju o tvojoj porodičnoj kući, o čuvenom vrtu koji si uvek uobraženo predstavljala kao najlepší na svetu, kao simbol tvoje ponosne mladosti i nacije kojoj si pripadala. Metafora koju si nosila svuda sa sobom po velikom svetu gde te je moj otac vodio: tvoj vrt, red i prirodna lepota. Naš život bio je negde drugde, kao prava mlada morala si da pratiš svog nemirnog muža i da mu rodiš divlje dete u stranoj zemlji, koje je poraslo na tuđoj hrani i tuđem jeziku, u velikim gradovima sa golim pločnicima. Ali uspele smo zajednom nekako, ja pripadam tvom vrtu takođe. Moje ime je ime cveta, ići ću na tvoj grob i biti tvoj cvet.

Odmah iza tvog groba su i neki tvoji prijatelji. Prijatelji od kojih si se opraštala rečima: jadna ona, tako se napatila, ili jadan čovek, tako pošten, itd. Jadna ja sa svim ovim banalnostima smrti, jadna ti što ne možeš da jedeš sa nama tvoja omijena jela, jadan jadan je svet što ne ume da izađe na kraj sa smrću kako bi valjalo.

Samo lijem suze: novogodišnje večer bez domaćeg kolača, bez tvoje ruske salate, bez tvog mešanja u moju intimu: kako je samo dosadno bez njene drskosti da se meša u sve. Da li sam ja žrtva ili pobednica te naše velike ljubavi koju svako ko ima majku poznaje? Moj kriterij ovih dana kad

upoznajem ljude je: da li imaju majku ili ne. Naravno jednom su je svi imali, ali da li je i sada imaju? Na primer, Ana Karenjina nije i njena tragedija je takođe deo i te priče. Svet moje majke se raspao, na vreme je otišla da ne vidi kako se ruši, i njena duša je odletela tačno poslednjeg dana prošlog milenijuma. Sada mogu da sklonim njene stvari, njene kreme, njene štuke, posteljину koju je najviše volela i koju sam joj kupila u Bolonji pre izvesnog vremena. Ona je meni kupovala stvari a ja njoj. I moja ćerka i ja isto to radimo. Ali smo svi prestali da se mazimo od kada je ona umrla... Sada razumem kad mi je sa strašću govorila: razmazi ćerku, nemoj da budeš s njom stroga kao što sam ja bila sa tobom kad si bila dete, uvek sam radila, uvek sam bila umorna i nervozna zbog bolesne dece koju sam lečila kao doktorka... Najvredniji miraz/matrimonium jedne žene je da je majka razmazi, jer će tako i ona naučiti da voli svoju decu.

Dok plačem, primećujem da više niko oko mene ne plače i pitam se da li ću i ja prestati, kao svi drugi, ili će postati sve gore gore kako život postaje teži a ja sve ranjivija.

Sutra je tvoj rođendan: tvoj stan gubi tvoj miris, sladak miris tvog tela, tvog ukusa. Iznosim stvari iz tvoje sobe komad po komad, da bih sačuvala tvoj miris u mom stanu. Sutra nećeš biti prisutna na tvom rođendanu kao prošle

godine, kad sam bila grozna. Ove godine svi se lepo ponašaju, tišina i poslušnost vladaju oko tvoje prazne stolice, dok mi jedemo tvoju hranu koju je neka tuđa ruka spremila, dok pričamo o tvojim idejama koje ne možeš više da braniš. Ne napadamo ih, ne brini, ne više, ionako blede bez tvoje snage. Ako i diktatori padaju bez tvoje snage da ih podržiš, kako ću ja opstati?

Gledam u tvoju fotografiju ali više ne plačem, imam tvoju podršku, volju snagu ali bez tvojih granica, grdnji. Mrtva, postala si idealna kao većina žena.

Dan 2000

Go bol, da odmah kažem. Zato što je moja majka mrtva. Ona stara žena, ja stara žena, pa ipak ne pomaže, ni malo. Dolazi nova faza našeg odnosa. Ovo je najduži period vremena da smo rastavljene. Kao beba, ostavila me je šest nedelja, sam Bog zna zašto. Prestala sam da komuniciram u njenom odsustvu i progovorila dosta kasno zbog toga. Čak me je vodila i kod psihijatra, brinući se... Zar je zaista mogla da se pita oko jedne tako očigledne stvari? Nisam je prepoznala kad se vratila a onda sam je histerično zagrlila i satima je čvrsto držala uz sebe. To je verovatno moje najveće iskustvo odsustva u životu. Sada ga se vrlo jasno sećam, posle mnogo godina postalo je stvarno a ne

samo sećanje. Kao beba mislila sam da je stvarno, ali tek sada je postalo stvarno. Možda po Ajnštajnovoj teoriji vremena i prostora ona živi negde u paralelnom vremenu, kao što sam i ja mrtva u nekoj drugoj paraleli. Pomaže, kao što je rekao jedan naučnik kad je izgubio sina, sigurno pomaže saznanje da je ona negde tamo i da me samo moj neadekvatni um sprečava da do nje doprem, ali samo privremeno. Hoću jednoga dana. Nisam više okupirana svojim pisanjem, mojim živim ljubavima. Svi moji talenti su sada svedeni na tu tačku: da doprem do mrtvih, u ime svih nas napuštenih siročića.

Posle tačno šest nedelja trebalo bi da počnem da se sećam njenog života odvojeno od svog, kao da ga je i imala: ali samo obrisi nekog takvog života mi se vraćaju i to samo u snovima. Opet košmari u kojima sam uverena da nema granice između života i smrti, da smo opet zajedno, s obzirom da ona više ne postoji kao biće, onda i ja mora da sam nepostojeća. Znam to, osećam zasigurno. Onda opet spavam kao klada, mokra sam od slatkog znoja i našeg susreta u smrti. Moj prijatelj pisac pišući o smrti svoje majke sve vreme govori: ovo je sve o njoj, nema mene, cenzurišući se sve vreme. Naprotiv, ja stalno govorim, ovo je o meni, ne o njoj, njena smrt je i moja. Ja sam žena koja piše a moj prijatelj je

muški pisac. A naravno, on sve vreme govori o sebi: to mogu da vam kažem jer sam znala njegovu majku vrlo dobro a ta žena nije u knjizi ništa više nego što je moja u mojoj. Možda su naše majke negde dugde zajedno, a i ja sam sa njima iako sam ostala ovde da pišem i popujem.

Moram da koristim neki datum, zašto li sam samo prestala da koristim vreme kad govorim o njoj, kao da je večnost? Kako dani kaplju ja je gubim u večnosti kroz datume kao kapljice, kao jedino merilo njenog postojanja u životu. Po kalendaru je dan 13. januar 2000, a ona je umrla 22. 11. 1999, pre tačno šest nedelja i tri dana, a ja se danas osećam gore nego tada.

Sinoć sam prevrtala po njenom ormanu. Moj otac me je naterao na to, da ga sredim i oslobodim za njegovu rođaku koja će doći da živi s njim: dobre vesti. Uradila sam to zajedno sa svojom ćerkom, pošto sam popila sedativ: u velikoj žurbi smejući se i grleći, šalile smo se, hvalile njen dobar ukus i lepu odeću i uspele. Ljudi to jednostavno urade, dobre ili loše stvari, ne razmišljaju svi o stvarima koje rade, pre ili posle. Ali moj otac je sve vreme drhtao, i on je uzeo tablete; moja ćerka je bila razmaženija nego ikad, detinjasta i čista, ali surova... a ja sam morala da pijem i pijem da bih se napila i zaboravila i da jednostavno obavim posao bez razmišljanja. Ali

opet nisam uspela da prestanem da razmišljam pa sam pomislila: "Uvek me je podržavala ali ja to nikad nisam primetila."

Ovo monumentalno saznanje izašlo je iz njenog ormana. Iza pletiva i starih ručnih torbi čuvala je neke moje spise i filmove: moje rane radove. Stidela sam ih se i mislila sam da sam ih bacila. Samo pre nekoliko nedelja, njena najbolja drugarica, stara dama koja takođe obožava svoju ćerku ali to nikad nije krila kao moja majka, rekla mi je: tvoja majka je tako bila ponosna na tvoju umetničku karijeru, volela je kako pišeš, uvek te je podržavala kod oca, koji je bio protiv toga. Ali mi to nikad nije rekla a ja sam bila dovoljno glupa da ne vidim: borila sam se protiv nje kao protiv svog oca, još i više jer nije imala argumente, zato što je bila žena, prvo njegova žena a tek onda moja majka. Otišla sam od kuće da se izborim za svoj umetnički život, za svoju slobodu da ne budem dobra, ali to nisam postala, niti slobodna niti loša, ali ona to nije znala. Jel' to bila igra koju smo igrale? Da se pravimo da ne znamo? Ja nisam igrala nikakvu igru, ja sam bila njeno zamorče: ona je od mene napravila princezu, umetnicu, budalu... Jel to bila cena moje umetnosti?

Izmestila sam njenu divnu odeću kao remek dela u drugi orman: ceo svet se zatvorio iza tih vrata. Shvatila sam nešto važno što se tiče sadašnjosti:

nikad nisam volela moju sadašnjost niti u njoj živela, čak i sa njom ja sam tražila svetlu prošlost u mojoj mašti. Kao dete gledala sam unazad, nikad unapred. Kao odrasla osoba sa njenom odevom u mom ormanu nikad se nje neću osloboditi. Jel' to bila igra koju je igrala. Jel' to igra koju bi trebalo da igramo bez znanja ili razmišljanja? Volim te majko, još uvek, kao i uvek, bez obzira na to šta si mi uradila ili ćeš mi raditi, ti si moja najstarija ljubav. I ako me ubiješ, ja ću reći da sam to ja tražila.

14. januar

Sami smo, moj otac i ja, u našoj istovetnosti: svađamo se i sažaljevamo, opet sanjamo iste snove, straha i siročadi. On je zaboravio da mi bude otac, ja sam zaboravila da mu budem ćerka, patimo a da naš bol i ne krijemo, ali i ne razumevajući ga. Bez nje se lakše krećemo. Brzo delamo, ali se gubimo i gubimo radost stižući do cilja. Mislím: on ili ona, koga bih žrtvovala da sam imala izbora? Rekla bih oboje. Bila sam pobunjeno dete, a to je moj skript buntovnice, naravno s razlogom.

Ni ne znaš kako mi je s tobom bilo pakleno, rekla mi je moja majka, nije lako podići tako čudno i tvrdoglavo dete kao što si ti bila. Nisi htela sa mnom da komuniciraš, nastavila je sa suzama. Bila

sam zapanjena od besa: pa ja sam bila dete, to je bio tvoj problem, ne moj.

Večeras gledam drugačije na to: majka Virdžinije Vulf, Hitlerova majka, moja majka... Da li je svima njima bilo podjednako lako? Sećam se, znala sam kako da je dovedem do ludila, praveći se da me boli stomak, i kako sam lagala da ne bih išla u zabavište, i kako sam jela živ krompir da odvučem njenu doktorsku pažnju od ostale bolesne dece. Mora da je shvatila da je varam, ali šta onda? Kad shvatiš da ti je dete spremno na takvu stvar, šta onda? Sigurno se plašila moje snage i neizvesnosti, šta dalje mogu da napravim. Ali ni ja nisam znala šta ona može dalje da uradi. Majko to je bila naša sudbina.

Dan 16. januar, nedelja

Sutra u 7.20 je tačno sedam nedelja kako te nema. Brzo vadim tvoje stvari iz ormana, praznim tvoj noćni stočić, tvoju sobu i tvoj bivši stan gde se tvoj bivši muž, moj otac bori za život. O, očajan je on bez tebe, ne brini, oboje se sećamo tvog nežnog, pedantnog štrikanja, diskretne aristokratije. Ali više ne patim sa tvojim stvarima: pakujem ih i smeštam u moj mali stan. Shvatila sam da te uvodim u moj mali stan, da živim sa tobom. Da nisi ti prva umrla, već on, kao što smo svi očekivali, ti bi kod mene došla zauvek, bez tog osećanja razvoda koje udovci

imaju. Ređam tvoje dokumente pod moj sto, u moje kupatilo tvoje sapune i kreme, na moje telo stavljam tvoju odeću (mekane i svilene bluze i džempere), u mom hodniku veliki svileni kišobran. Ponekad poželim da sve napustim, da uzmem kišobran i da kao Čarli Čaplin sa osmehom i tobom krenem niz put.

Isti smo, moj otac i ja, približavamo se jedno drugom bez nje, sve oštrije i oštrije... U SAD su klonirali majmuna od drugog majmuna: dve identične sestre, majka i ćerka... kao moj otac i ja u ovom trenutku, dva identična majmuna, u perverznom odnosu identiteta. Nje nema nigde, njegove žene i moje majke u tradicionalnom smislu, onako kako su nekad stvari bile, pre no što su se majmuni rađali iz majmuna.

Arkan, čuveni srpski ubica, konačno je ubijen. Njegov pogreb bio je veliki nacionalistički i patriotski šou na istom mestu gde je sahranjena moja majka. Njegova žena i porodica pravili su se da nisu porodica ubice, ratnog zločinca, čoveka koji je kopao oči ljudima druge etničke pripadnosti, bukvalno. Njegova mlada žena, udovica, narodna pevačica, imala je na sebi bundu i bila je bez šminke, kao nikada ranije: ja sam stalno takva. Držala se kao engleska kraljica ili princeza Dajana. Ja nisam mogla da hodam, trčala

sam u krug, kao neki mehanički zec. Njegov najstariji sin, koji je odrastao u inostranstvu, daleko od porodice i prljavog novca i čiju je majku ubio njegov otac, održao je govor. Na istom groblju, na istom mestu... ja nisam mogla da održim govor mojoj majci. Moj otac je pokušao, ali ni on nije uspeo: glas mu je prepukao u jecaje a kolena zadrhtala kad se sagnuo da poljubi sanduk.

Izigravati dostojanstvo i biti dostojanstven: ljudi i majmuni.

29. januar

Nalazim se na budimpeštanskom aerodromu, čekam let za Milano u 7.20, grad u kome sam živela sa mojom majkom niz godina. Imam njenu odeću na sebi. Ovo je moj prvi put a da me ona negde ne čeka. Žene njenih godina retko putuju same, pa ipak ovde neke vidim koje bi mogle da budu moja majka. Sećam se kad sam je zvala iz Ciriha pre nekoliko meseci, još uvek ovde imam neki sitniš zato što sam je prekinula da ne bih iskoristila sav novac. Naterala sam je da brzo priča o mojoj ćerki. Nisam je pitala kako se oseća. Ona mi je rekla međutim, sve je u redu, provedi se. Ali ona bi mi uvek tako govorila, duboko u duši znala sam da je divno čudo da je ona još uvek živa. Sećam se poslednjeg puta kada smo bile zajedno na aerodromu: žurile smo u Milano gde je moj otac umirao posle iznenadnog srčanog udara. Ona je sve

vreme plakala iako obučena od glave do pete kao dama, i zaboravila je da ponese pasoš. Prvo su zaustavili zbog nas avion a onda je pustili da poleti bez pasoša. Bila sam zapanjena njenim stilom. Sada, posle osamnaest godina, ja sam u njenoj odeći, upotrebljavam njen parfem, nosim njenu torbicu, i pitam se da li sam zaboravila da ponesem pasoš. I ja sam konačno prava dama. Ali mene niko ne bi pustio bez pasoša, ne Srpkinju u Budimpešti posle sankcija i rata. Ali to samo znači da su se vremena promenila i upravo je zato ona morala da ode: nema više prostora za prave dame.

Majko, gde si: tvoja unuka kašlje, nema grdnje s tvoje strane da bi prestala, muž ti je sam, bulji u tvoju fotografiju ali ponekad ne može da se seti tvog imena, miris u tvojoj kući tvojoj rođenoj kući, u kojoj si ti stvorila svaki detalj, sada je samo dekoracija. Ja, tvoja jedina naslednica sam te izdala: bila sam odsutna. Jela sam i pila i zezala se govoreći o tebi, kao da si bilo čija majka, ne samo moja, jedinstvena ljubav u mom životu. Ni suzu zbog tebe niko nije pustio poslednjih nedelju dana, ja u Barseloni, dok te ostatak sveta polako zaboravlja... sada plačem, znam da si moja ali konačno samo moja jer su te konačno svi drugi zaboravili... Sećam se tvojih čelično plavih očiju, tvog toplog čela, mirisa tvoje mokraće... i od ovoga trenutka na dalje,

pisaću samo o tebi. Sneg je nekako plavkast i leden, hrana koju si nam ostavila zaleđenu postaje nekako anonimna... moram da naučim da kuvam, da mesim, da prihvatim tvoje telo i tvoju ljubav u sebi. Još je samo meni do toga stalo.

1. februar

Sunčano je, vazduh je svež i mirišljav, uživam u životu koji je tebi uskraćen, uživam bez tebe, gledam tvoju fotografiju i zamišljam te na nekom mestu gde bi volela da si. Ali smo sinoć bile veoma udaljene, počela sam da razmišljam o tebi kao lošoj osobi, kao o nekom ko mi je upropastio život, kao što sam nekad i mislila. Kao o posesivnoj, autoritativnoj majci koja je preuzela moj život, moja prava, moje telo i okupirala ga kao strana sila.

Jutros, sa ovim suncem, shvatila sam da što god da si radila, ja sama nemam više izbora, to je jedini život koji sam imala, moj jedini matrimonium. Jedino dete koje sam imala imala sam sa tobom, moju ćerku, a jedino dete koje si ti imala bila sam ja, tvoja jedina ćerka. Upotrebile smo svoje muškarce, ti namerno, ja ne. Ja sam to uradila pod tvojim uticajem, ali ipak sam ih upotrebila. Kada sam pomislila da imam još jedno dete, ti si rekla ne, i ja nisam. Jer si se samo ti brinula o mom telu, da ono ne propadne. Da si ti nadživela mog oca, sve bi bilo isto danas u

našim životima. Nedostajao bi nam, ali bi naš dom imao isti miris, bila bi tu ista hrana, ista pravila, ona ista za koja si nas ti prevarila da su njegova, pravila u koja si nas zarobila. Znam sigurno da si ti vladala svojim domom i našim svetom: svaka majka koja ima bar jedno dete to radi. Ali ti si se pravila da je to on. Prevara je otkrivena zato što njegov dom nije naš niti tvoj više. I opet mi suze nadolaze, pomisao na tebe, pomisao da bez tebe čitav jedan svet vene, da gubim samopouzdanje, da ne volim svoju ćerku više na onaj način na koji sam je volela. Još je više volim ali bez zadovoljstva s obzirom da ja više nisam ćerka majke. O majko, majke ne bi trebalo nikad da umru.

5. februar 2000.

Sinoć sam sanjala moju majku kao da je živa, i posvađale smo se onako kako samo nas dve umemo. Nije mi je bilo žao, naprotiv, bilo mi je žao mene i bila sam agresivna prema njoj. Umela sam nekad da sanjam kako je tučem sa velikim osećanjem olakšanja: nasilje nije bilo naš način komunikacije ili prekida komunikacije. Noćas je nisam tukla ali sam bila na nju ljuta, na njenu aroganciju i tvrdoglavost. Jutros sam se setila njenih plavih očiju, onako tamno plavih kao što je samo Jadransko more u Hrvatskoj. Ni jedno ni drugo više nemam. Zaista je imala divne oči,

pomislila sam, i svi su to primećivali. Kuvam, čistim, idem na pijacu, čitam i pišem. Ali znam da još nije gotovo: imam njen parfem na sebi a moj dom ima sada njen miris.

Učim se da živim sama, ne samo bez nje već inače sama. Sama danju, sama noću, sama u društvu i sama i kad sam sama sa sobom. Više nego početna tačka deluje mi kao slepa ulica.

6. februar

Divan dan, miriše na proleće, na tvoju ljubav prema prirodi. Nikad prirodu nisam ni volela niti imala bilo kakav odnos prema njoj, ali danas imam, kroz tvoje mrtvo telo koje sada mora da živi kroz moje. Bogatija sam sa tobom mrtvom, teža, i nosim teret dva kontradiktorna života koje živim istovremeno, tvoj i moj. Ali osećam se sigurnom s tobom na mojim leđima, osećam se bogatom kao kad sam bila trudna, bogata odgovornostima i obavezama. Moja je poslednja reč, konačno, u mom životu. Ali, majko, ja ne znam šta treba da kažem. Ne znam šta se to desilo, da li su ratovi u pitanju, strah, tvoja iznenadna smrt, tvoje toplo čelo koje još uvek osećam na mom dlanu, tvoje plave oči kako zure, boreći se protiv smrti. Svakog jutra u 7 sati ja sam budna. Budim se bez obzira kad sam legla: sedim i čekam osam sati i tada nastavljam sa

svojim malim životom. To je neki kosmički sat. Kao bdenje. Zbogom ili sastanak sa svima vama koje sam volela i koje ste me napustile: moja baka, moja tetka, moja prijateljica, moja sestričina i sada i ti. Kakva je samo zbrka ovaj život. Kažem sebi posle bdenja, imam tako malo sredstava i vremena da se oporavim od tolike količine ljubavi i lepote koju sam izgubila.

Sanjala sam ili možda i nisam, možda sam se samo jasno setila jedne veoma istinite ili umišljene priče. Ovako ide: moja majka kaže meni, kako su ti divni nokti, konačno prave dame. I ja se osećam prelepo. Moja majka je imala jako lepe ruke. Ja nisam, ja sam grizla nokte, nisam ih mazala, svirala sam klavir i ruke su mi bile grube. U mom snu ili mašti, kakva je sad tu razlika, bitna je živahnost njenog glasa, koji nosi muziku i svet za sebe koji je sada moj paralelni svet: satima mogu u mraku da sedim razmišljajući o mojoj majci, kao kad sam bila mlada i zaljubljena.

Na kraju izlazi na kraj sa mnom, bila je primorana. Morala je da prizna, moja ćerka je pisac, može da govori i piše za sebe, da bude: Nepristojna, Javna. Pisac i Moja ćerka. Ali već je bilo kasno, mene je bilo sramota da budem obe stvari istovremeno. Rekla mi je: nemoj da se

stidiš, ti si moja ćerka i pisac, kažeš javno šta misliš i vodiš sopstveni život. Ne smeta mi da me svakako nazivaš, ne smeta mi ni što vodiš opasan život. Ali opet je bilo prekasno, meni je smetalo, ja nisam htela svoje stvari da čitam i da se gledam na televiziji. Počela sam da pišem na jezicima koje nije mogla da razume i nisam prijavljivala ni njoj ni bilo kome drugom moj uspeh. Kao da je bila u pitanju bolest ili sramota. Stidela sam se zahvaljujući njoj. Ja nisam bila pisac već spisateljica. Za mene je bilo prekasno da budem srećna i da budem ja takva kakva sam u isto vreme. Iako sam joj zahvalna što je ipak izašla sa mnom na kraj makar u poslednjem trenutku. Na samom njenom kraju međutim rekla je takođe: ovo ste sve vi sredili, ti zajedno sa doktorima, svi vi pokušavate da me lečite a u stvari me ubijate, pustite me, molim vas, molim te dušo moja. Glas joj je molećivo utanjio, konačno je ona bila slaba strana: molim te idi kod lekara i kaži mu da danas ne dolazi, dosta sa lekovima. Nikad nisam pokazala to što smo obe znale, da je ona postala slaba: ostala joj je sumnja do samog kraja, kad je izašla na kraj sa mnom, svojom ćerkom, spisateljicom... Ali kad bi se razbesnela rekla bi, plašim se zbog tebe, zbog toga što pišeš, cela zemlja govori o tebi, sve sestre u bolnici... i ja bih joj rekla, nije majko, ne govore o meni. Onda bi ona počela da izgovara

dugačke političke koherentne govore i svi bi je slušali postavljajući pitanja. Samo sam ja znala da kad bi moja majka bila prisebna ona nikad ne bi držala govor iz kolica u urgentnom centru. Ali nikad je nisam osporila niti drugima rekla istinu: to nije bilo u našem duhu, naš odnos bio je borba do poslednjeg za dušu one druge. Kao dva đavola. Ja sam htela da ona bude kao ja a ona je htela da ja budem kao ona. I obe smo uspele da izgubimo.

10. februar 2000.

Sinoć se razbilo ogledalo, bila sam sama. I ranije mi se to desilo, pre mnogo godina, upravo u trenutku kad smo ti i ja raskinule naš dogovor i kad si me ti napustila. Sinoć se slična zbrka dogodila dok me je moj otac bukvalno emotivno proždirao kao neki mitološki bog. Usprotivila sam mu se ali samo što se nisam onesvestila bez tvog štita. Ti si znala iako si to vrlo retko radila. I tako sam sinoć shvatila da si me ti napustila još mnogo pre no što si umrla. Ali samo tvoja fizička smrt je to pokazala.

11. februar 2000.

Čistim kuhinju, ribam sudove i vrlo ih pažljivo ređam u mašinu. Onda ribam pod golim rukama. Na kraju stavljam specijalnu kremu za ruke da ne bi ogrubele i sedam u fotelju da se opustim. Kosa mi

je prljava ali očešljana u kiku. Odeća mi je stara ali fancy. Dok tako sedim jedna slika mi proleće kroz glavu, prebrzo da bih je uhvatila. Pokušavam da se koncentrišem i onda jedna druga slika proleće kroz moje misli, zapravo jedna priča. Kada sam otišla od kuće imala sam 21 godinu, ništa nisam znala o kućnim poslovima, htela sam samo da pobegnem, od kuće u kojoj nisam mogla da dišem. Zato sam otišla bez kofera da ne izazovem sumnju. Posle nekoliko meseci došla si da me posetiš: živela sam u vrlo malom stanu. Nisam ni shvatila koliko si bila šokirana kad si me videla tako siromašnu ali tako srećnu. Moj otac se osećao superiorno i mirno kad je video kako sam siromašna, nije shvatio da sam srećna. Mislilo je da s obzirom da sam siromašna još uvek može da me drži uza sebe. Pokušao je da me podmiti. Ja sam ga sa smehom otkočila, nije ni primetio prezir. Ali ti itekako jesi, vrlo jasno si shvatila da nisi uspela kao majka, kao roditelj, kad si videla da sam siromašna a srećna. Onda si ušla u moju kuhinju, uzela neku krpu, svu prljavu i pocepanu, zavezala je oko pasa, preko svilene haljine (sećam se da je bio topao prolećni dan, iako je moja kuhinja bila zaista hladna jer nisam imala grejanje) i počela si da ribaš kuhinju, šporet, sudoperu... Shvatila si da me nikad nisi naučila domaćičkim poslovima. Opet si se osetila promašenom i htela si to da

nadoknadiš, htela si da mi kažeš da me voliš i da ćeš me podržavati u mom novom siromašnom životu samo da te pustim u njega. I jesam: mrzela sam te što čistiš moju kuhinju. Upravo mi je to bilo potrebno u tom trenutku, dobronamerna ruka od pomoći, i ti me jesi potkupila, ne otac novcem. Nisam bila u stanju ni da kažem ne, iako je tvoje čišćenje istovremeno bilo i prekor za moje nečišćenje, jer svakome jeste potrebna čista kuhinja, bilo da je siromašan ili bogat.

I hvala majko što me nisi ucenjivala svojom smrću kojoj sam prisustvovala: naučila sam da nije teško umreti kao što su nam muškarci uvek govorili. Ti si to jasno postavila pred mene, voleći me, grdeći me, smejući mi se, sa mnom, kao uvek, kao za vreme života, kratkog i tako nesavršenog... Ali me nikad nisi ucenjivala, nikad me nisi terala da mi bude još gore no što sama priroda to čini: samo bi uvek počistila moju kuhinju, bilo šta da je.

15. februar 2000.

Možda je njena loša narav njega omekšavala? Simbiotski brak. Mislim da su oboje bili teške naravi, bar što se mene tiče, nisu mi dozvoljavali da se igram, smejem, i imala sam detinjstvo odrasle osobe. Sada kada nje više nema mehanizam je ogoljen. Ljuta sam zbog izgubljene

energije, svega što sam mogla da uradim da nisam morala s njima stalno da se borim. Sva moja energija bila je koncentrisana na preživljavanje i evo me sada, velika ratnica protiv svih zala na ovome svetu, naročito onih nevidljivih koja izazivaju patnju. Nisam sigurna da želim da se vratim unazad.

Otac kaže: "Želim da gledam tvoje lice dok umirem." Ja ne želim da gledam više ničiju smrt, ni sopstvenu.

Samo fragmenti nečega što se nekad zvalo ljubav. Ne sećam se da sam te volela, majko, ili da si ti mene volela, samo se sećam scena koje je trebalo to da znače. Moj ceo svet je bez te vrsti ljubavi, samo fragmenti iluzija. Da ne postajem muškarac?

20. februar 2000.

Postajem zla, zla prema tebi. Dobro, odlučila jesam da neću da budem kao svi oni ljudi koji pišu knjige laži o svojim roditeljima. Čitala sam te knjige, tako su patetične, tako ubedljive, tako jadne kad prospeš sve te suze i zagledaš se duboko u sebe bez svedoka. Muške knjige, umetničke knjige, književnost, bilo šta... meni to nije dovoljno, znam ja više od toga, obe to znamo.

Ja sam tebe mrzela i ti si mene mrzela. Vrlo često. I sada kada tebe više nema nijedna ništa ne oseća.

Da bih te se setila, iskopavam mržnju prema tebi u sebi, spremna sam da iznesem na videlo sve što znam, samo da opet budemo zajedno. Jer da bismo se rastale, prvo moramo da se spojimo i da kažemo istinu. Nikad nismo to uspele dok si ti bila živa. Odbila si da igraš iskreno sa mnom da bi sačuvala laž koja je bila tvoj život. Razumem, opraštam, pa ipak želim da znam.

Čuvaj me se sada, voljeno dete postaje vukodlak. Moje želje jednostavno odumiru kako vreme prolazi. Možda su bile tvoje? Delovale su veoma prirodno ali ih sada vidim samo kao periku na mojoj ćelavoj glavi. Moje želje su jednostavno bile ćelave, ti si im dala kosu.

Majko, šta si to napravila između mene i mog oca, zašto smo toliko otuđeni kao da si nam jedino ti bila rod... Zašto niste imali još dece, zašto samo mene: da li je to bio nesrećan slučaj ili tvoja namerna odluka da budeš slobodna? Ja te još uvek volim, veruj mi, ali te se sada sećam celovitije i objektivnije nego kad si umrla.

21. februar 2000.

Tvoja medicinska briga o porodici bila je spomenik toj ideji: da živiš zauvek i kontrolišeš. Tvojom zemljom sada mojom vladaju

ljudi kao što si ti. Ne mrzim ih, iako su mi upropastili život, zato što ih poznajem: oni su ti. Ja ne mogu da te mrzim a da te ne volim istovremeno; što više raste moja ćerka, ja sam sve više ti sa njom..

Uskoro će moj rođendan, naše slavlje, dan kad si mi dala život i ostala živa, iako si se suočila sa smrću, kao i svaka majka. Moj rođendan je rođendan moje ćerke, tvoj je moj i tako dalje.. mi majke samo jednog deteta tako to doživljavamo, naročito kad imamo devojčicu.. Ali ja verujem u smrt, ne bih mogla da živim da moja smrt nije izvesna, ali si me ti učila suprotno, da nikad nećeš ni umreti niti me pustiti..

Moj porođaj je bio moje pravo rođenje u smrti i osetila sam se bogatom, konačno samostalna prvi put u životu. Tvoje rađanje mene bilo je bolno, opasno, naopačke i ti si izgubila kontrolu, prvi put u životu. Zapravo moje rođenje i moj porođaj su dve strane iste priče, tvoje večnosti. One za koju si živela i od koje ja bežim.

Moj rođendan se bliži i sećam se s jakim bolom kako si prošle godine dok si još bila živa mesila šarlot tortu i razmišljala o poklonu za mene. Ove godine će sve biti drugačije, nepodnošljivo meni bez tvog dodira. Novi rituali, prvi rođendan sama...

Pokušavam da se odvojim od tebe; u dobru i u zlu, u svemu, ili ako to već nije moguće, spremna sam da se spojim, da opet postanem telo tvog tela i da nestanem. Ili je možda sada suprotno, sada kada ti više nisi telo..

Borim se protiv uljeza, kao i uvek, neka se zove majka, neka se zove ćerka, fizička ili psihološka..

22. februar

Rekla sam, danas je tri meseca kako te nema, taj će mi broj doneti sreću, i jeste u malim stvarima. U tvoje ime sam napravila kolač, prvi u mom životu. Nekada sam govorila da ne mogu da pravim kolače jer je moja majka još uvek živa. Na tvoj dan sam umesila kolač zato što će svaki 22. u mesecu biti tvoj dan bar neko vreme. Tako sam se nekad osećala sa datumom rođenja moje ćerke... Još uvek je tako ali su došli i neki drugi datumi i okupirali moje emocionalno vreme.

23. februar 2000.

Moja majka je umela da štrika

Da veze

Da mesi kolače

Da spava bešumno, bez pokreta

Da ustane iz bračnog kreveta a da te ne probudi

Da kuva u susednoj sobi bešumno

Da ima napade astme u zoru u dnevnoj sobi a da niko ne čuje

U tišini, mraku

Da me čeka na prozoru kasno u noć a da se ne primeti spolja

Da čita moja pisma i miriše moju odeću a da ja to ne primetim

Da me poljubi a da ja to i ne primetim i da se osetim kao beba

Da ostane u kući sa mnom a ne da izlazi sa mojim ocem ili svojim drugaricama

Da izvuče svoju ruku iz moje dok ja spavam i ode na posao

Da leči bolesnu decu koju sam mrzela jer sam bila ljubomorna

Drugim rečima

Moja majka je uglavnom bila nevidljiva

Sada kada je više nema vidljiva je

Prazno mesto

Napravila sam ovaj kolač onako kako ga je ona pravila

Izašla sam iz kreveta bez šuma

Vodim računa o porodici koju je ona ostavila bez reči

Opet oštar bol na pomisao da je mrtva: sećanje na njen pogreb odjednom mi stiže kao iznenadna loša vest.

24. februar

Probala sam njenu bundu: njuškala sam po njenom ormanu. Izvukla sam je, stajala je tu već deset godina od kako je nije obukla, bez njenog odobrenja. Gotovo da sam pocepala rukav, kako je samo bila mala žena. Lepo mi je stajala, gotovo kao i njoj. Opet sam se setila kako ju je oblačila da ide u Skalu u Milanu, obučena kao damica sa dijamantima i krznom, dok je oko njene sjajne haljine svuda lebdeo šanel parfem. Druga vremena, drugi stilovi. I ja sam dobro izgledala ovako mršava i s dugom kosom ali opet ja nemam gde da idem tako obučena. Ona je bila u meni, vireći kroz mene iz svoje bunde. A ja sam bila ona u njenoj bundi noćas. Pažljivo sam je odložila gde je i stajala. I rekla sam sebi: nadajmo se da je niko neće ukrasti. Setila sam se tvoje priče kako si se udala. Moj otac je došao kod tvog oca. Imala si samo 22 godine. Moj otac je bio mlad i čist i vrlo vredan; tvoje reči. Jako si mu se dopala, došao je u tvoju kuću sa jednim svojim prijateljem jer je čuo za tebe a on je rešio da se ženi. Čuo je za mladu lepu i vrednu devojkku. Njegove reči. Dopala si mu se. Odmah te je pozvao da izađete. Ti si mu besno odvratila: kakva ti misliš da sam ja devojkka, kad se meni neko bude dopao ja ću se udati za njega. Otac je odmah pitao: hoćeš li da se udaš za mene a ti si odmah rekla, da. Tvoj prvi sastanak bio

je datum tvog venčanja: zvanična priča. Ima još jedna priča o tvom ljubavnom životu, ali ću je drugi put ispričati. Epa, za venčanje si htela da imaš crvene čizme. Bili ste tada siromašni, odmah posle rata. Ali bila si uredna i volela si lepo da se oblačiš. Moja otac je zaradio za crvene čizme a tvoj otac, moj deda, ti ih je napravio: te čizme o kojima sam toliko slušala. Mnogo godina kasnije u Milanu htela sam da kupim iste takve crvene čizme i nosila sam ih uz nos tadašnjoj modi kao neke čarobne cipelice. Više su pripadale tvojoj priči nego velikom modnom centru.

Iako nevidljivi, tvoji tragovi, tvoji oblik je neizbrisiv. Postojala si, a ja sam ovde to da dokažem, i ne samo kao datum rođenja i smrti, kao fotografija ili bunda. Postojala si kao ideja koja je svet oblikovala, kao toplota koja je oblikovala neku ideju iz tečnog u čvrsto stanje.

25. februar

Ja sam bila tvoja princeza, nisam uspevala godinama da siđem sa pijedestala. Nisam smela da se igram sa drugom decom, da se prljam, da se smejem, da pravim grimase... i mnogo još drugih stvari. Nisam smela da ošišam kike... ili da nosim duge čarape, i samo škotske suknje. Mogle bismo tako do ujutru. Bila sam tvoja princeza, kako je to bilo dosadno, kako je bilo naporno, pa i mučno

je biti lutka, zombi... Ali sada sam još uvek tvoja princeza i dobro mi je, niko ne sme da dira jednu princezu, plaše se da ću da im odsečem jezik ili glavu. Nisi samo mene cenzurisala već i moj svet. Ti si pravila moj svet, majko. Nisam smela da pušim ili pijem ili da psujem pred tobom ali sada to važi za sve druge preda mnom. To je nasleđe, to je matrimonium.

Sećanja na nebitne stvari sve vreme mi proleću kroz glavu, dok radim neke druge nevažne stvari. Dok pečem hleb vidim te kako u kuhinji prestaješ da budeš dama i postaješ kuvarica. Taj preobražaj sam najviše mrzela, zašto taj sindrom Pepeljuge živi u tebi kao bolest, kao podvojena ličnost. Zašto ta količina uobražene dame kad si spolja u svetu a ta poniznost u rođenoj kući. Gde si se zapravo osećala sigurnom? Mrzela sam tvoj način da budeš žena, način na koji si podržavala mog oca i njegove potrebe. Znala sam da misliš da žene treba da se pretvaraju da su žene a da zapravo budu tajno nešto drugo, jer je muškarcima bitna samo predstava, za igru, ali ja sam te mrzela zato što si krila istinu, u moje ime. Ja sam bila tvoja devojčica i ćerka, nisam želela da živim tvojim životom a ti si mislila da je to najviše što jedna žena može da postigne: pripadnica jedne više i niže rase.

Čuvala si lepu odeću po ormanima a bila u krpama po kući, u najboljem delu tvog života. Čak i kad svoju ćerku pogledam toliko sličnu na mnogo načina uhvati me bes na tebe. Sećam se kako sam besnela kad si pokušavala da mi otmeš dete i još uvek besnim kad vidim u njoj ostatke tvojih dama/kuvarica navika. Vratila si vreme unazad sebe radi, bila si sa mnom beskrupulozna kad je bila u pitanju moja ćerka a tvoja naslednica. Matrimonium, opet.

28. februar 2000.

U najpoznatijoj meksičkoj seriji svuda po svetu, majka na samrti kaže svojoj ćerki: mi majke imamo privilegiju da volimo. Jerka odgovara samo sa "mama" a ja plačem. I ceo svet plače. Ja sama u sobi sa svojom mamom i sećanjima na nju: iste reči, isti pokreti, ja ljubim njeno čelo, ona me tera jer nije umivena. Naravno da sam se pravila otkačena i sebična, isto i moja ćerka, a moja majka se pravila duhovita i nikad bolesna, to je bila njena večna uloga... U meksičkoj seriji drže se za ruke i klanjaju se našem aplauzu: zavesa je pala, Otelo nije samo zadavio Dezdemonu, već je i Jaga izbo na smrt nožem u isto vreme.

Epa u mom životu, u našim životima, to nije bilo tako. Zavesa nije pala, ja sam i dalje na pozornici beskrajne scene pisanja i razmišljanja.

Ne smatram više da su španske serije kič već go život.

6. mart 2000.

Slavim svoj rođendan posle 21 godinu, zbog tebe. Sve ove godine nisam opet zbog tebe i za tebe. Svakog dana si se ponašala kao da je tvoj rođendan i zbog toga sam te mrzela: mrzela sam što sam se rodila, što se slavi moj rođendan, mrzela sam što sam deo svoje priče i istorije. Ali nisam bila loša, samo sam htela svoj život, svoj svet. Nikad ti palo na pamet nije da treba da je to moje. Mesila bi mi kolače za rođendan, kupovala poklone a ja bih isključila telefon da te izbegnem. Da samo sada mogu da ti čujem glas. Ali i čujem ga sve vreme, sada kada pišem o tebi, kada mesim tvoje kolače i nosim tvoje džempere koje sam prezirala, i pozivam sav taj narod da mi ispuni stan i moju prazninu od tebe. Nema vajde ali ipak je to neki veliki dobitak za moj mali život. Nije me više briga za moje knjige i putovanja. Briga me je za moje kolače i pite, cveće i životinje slede, valjda se pretvaram u Karen Bliksen, staru vešticu ali bez njene brilijantnosti, i u tebe, staru damu ali bez tvoje oštine. Ja sam mekana i bleđa, nemam senke, moja sudbina nije bila ta majke i ćerke, trebalo je da sam kaluđerica, avanturistkinja, narkomanka... bilo šta ali ne majka jedne ćerke i

ćerka jedne majke, karijatida... Moji snovi su puni kolača koje mesim a ne jedem, spavam isuviše i odlažem dan kad ću o tebi pisati objektivno, tvoje ljubavne priče, tvoje špijunske priče, tvoj politički život. Mogu ja to, svako može, ali žena u meni zna bolje, zna da je to bilo drugačije. Ne želim tvoju sliku bez mene, ne ovoga puta. Hoću da te kontrolišem, hoću da si moja. Ne želim da tvoja minijaturna ruka se iskrade iz moje kao kada sam imala tri godine. Konačno si moja. Bila sam dete čudo za mog oca, posle mene nije mogao drugo da ima, ranije nije ni hteo. Moje dete je meni bilo čudo, ona je meni spasla život ja sam njoj dala život. Vi oboje, i ti majko i ti oče ste bili deca čudo svojim ostarelim roditeljima. Tvoja majka je tebe rodila sa 43 a oca njegova sa 53 dok je sakupljala duvan u polju.

7. mart 2000.

Kuvam, mesim, bole me noge, vrti mi se u glavi. Bojim se da ne padnem u nesvest i da se nikad više ne povratim. Kao što se tebi desilo mesec dana pre no što si umrla. I tebi je bilo muka i vrtelo ti se u glavi. Jutros sam se probudila u vreme tvoje smrti i onda sam nastavila da spavam još 25 minuta i onda sam se probudila u vreme mog rođenja. Vrtelo mi se u glavi i povraćalo mi se i imala sam bolove u stomaku koji su se pretvorili u kontrakcije i porađanje. Smešna sam, kič, glupa

sam i sujeverna ali ne mogu da zaustavim svoje rađanje niti moje porađanje zato što sam i ti i ja istovremeno, jer nam je obema ostalo samo moje telo. Zato što si ti mrtva a ja još uvek nisam a ja želim da ti nastaviš da živiš kroz mene i ne želim da te odbijem, mada se pitam gde ću ja onda da stanujem. Treba mi veće telo, a ne veći stan. Gledam u svoju ćerku, ali ona odlazi, ne želim sa mnom ovo da deli, ona je pametna i brza i počne astmatično da diše čim joj priđem fizički. Rekli su mi da ona ima astmu, kao dete, zato što moja aura nije dovoljno jaka da je zaštiti. Bojim se da je suprotno, da ona nije mogla da diše od moje aure zapravo.

Kuvam i mesim i bole me noge. Neka.

Istinita priča, dan pre no što sam se rodila, imala si poslednji ispit na medicini: anatomiju. Bila si tako mala i nevidljiva dok si sedela. Profesor te je zamolio da objasniš čedomorstvo. I jesi, a onda si ustala. On se izbezumio i zapanjio, rekao je: izvinite, koleginice. Neka, odgovorila si, otišla kući i posle nekoliko sati dobila si me u bolu i slavi. Izletela sam na noge, spremna da bežim glavu da spasim, a ti si ostala insistirajući na carskom rezu ne bi li preživela naše razdvajanje, i ne shvatajući da je sve već bilo gotovo. Pre tog trenutka opisivala si moje prisustvo u svom telu kao neku ribicu

koja maše repom, bez nogu koje se ritaju, nema Drugog. Mora da si se veoma zapanjila kad si me videla.

8. mart

Dan žena. Tuga a ipak lep dan. Otišla sam sa ocem da vidim majčin grob. On je to hteo: njihova vera, veoma stroga ateistična vera. Znam i ja ponešto o njihovoj komunističkoj veri i ljubavi, ja sam ih preživela... On je kleknuo i poljubio njenu fotografiju, veoma ružnu ali doteranu fotografiju. I počeo je da plače, ljubavi moja, najdraža moja, kakva sramota, kakva šteta. Bilo mi je neprijatno, sramota. Moj veliki otac na kolenima ispred moje mrtve, prah prahu majci. Ali ona je bila tu iznad nas, ispod nas, izvan nas. Kao da ja progovorila da se opameti i da otera moj bes i sramotu... neki mlad mentalno zaostali beskućnik prošao je pored nas i tako nas pogledao saosećajno da je moj otac ustao i dao mu novac, mnogo novca. Dečak nije hteo da primi, rekao je, imam samo devetnaest godina... delovao je još zaostaliije kad je progovorio. Uzela sam oca pod ruku i krenuli smo. Nemoj da se sekiraš, uvek je lakše onome ko prvi ode, bol izaziva bol, nema ljubavi bez bola... i mnogo drugih izreka koje obično njega smiruju. Zapravo s njima uvek samo izreke funkcionišu, nikad dela, ali ja mu nikad tu utehu laskavu nisam davala, samo dela. A on to

nikad ne primeti. Nikad nije hteo da živi sa mnom, za vreme njenog života niti sada kad je više nema. Da je ona njega nadživela, ona bi sa mnom živela, bez daljnjeg. Čak i protiv moje volje, volela bi me do samog kraja, onako kako on neće, posvećen samo jednoj ženi u životu. A to je bila moja majka. Naša veza, naša vezanost, to telo koje je proizašlo iz jedne ćelije, ta slučajna umetnost... Potpuno si nemoćna kad umireš, videla sam to kod nje, ali si takođe potpuno nemoćna kad voliš, sada to vidim s njim. Konačano shvatam šta mi se dešava kad sam bespomoćna... Nisam išla na sastanak Žena u crnom, iscrpljena lažnim osećanjima. Sinoć sam slavila rođendan tako što sam napravila veliku žurku i za sve kuvala.

12. mart 2000.

Moja majka je umrla istog dana u godini kada je Kenedi ubijen 36 godina ranije. Sećam se tog dana, bila sam u Kairu, kako su moji roditelji to shvatili kao ličnu tragediju. I ja, mlada bila sam veoma politična. Htela sam da ubijem njegove neprijatelje. Međutim, moju majku su ubili kao i predsednika Kenedija loši momci, ili dobri, u zavisnosti od toga čiju verziju prihvatate.

Datumi su veoma čudne kockice, postoje nepoznata pravila u njima za nas kockare. Pomislite samo kako svake godine proživimo ne samo datum našeg

rođenja već i datum naše smrti. Moja majka koja je oplakivala Kenedija zapravo je svoju smrt odrađivala.

14. mart 2000.

Aerodrom Budimpešta.

Moj otac je juče izjavio, živeću, preživeo sam depresiju. Možda ću se i ponovo oženiti. Epa za mene je još jedna arhetipska misija okončana, misije koje nailaze u tvom životu kao porođajni trudovi, bez sopstvene volje. Sada sam slobodna da idem, da nestanem. Svet može bez mene da nastavi, bez nje, bez moje rođake koja je umrla od SIDE. Nekako ovaj nov svet dobio je savršen oblik, nov, kao i boje i zvukove. Mi smo bile poslednji svedoci nekog drugog prelepog ali nesavršenog sveta koji je nestao, u poređenju sa ovim savršenim, oblikovanim prema stvarnosti bez ostatka. Ali je to neki nov svet, možda i ja preživim, samo ako to budem htela. Borim se da nađem razlog, ali bez tebe majko, nema prirodnog razloga za život. Nema ljubavi, nema beskrajnog deljenja, samo neka nezahtevna sloboda. Neke kulture, naročito moderne, sve rade da unište tu vrstu ljubavi i da konstruišu čvrstu ekonomsku i racionalnu ljubav, čuvanja, davanja. Te kulture uništavaju Matrimonium u ime Patrimoniuma, vezu u ime materijalnog posedovanja. Znam o čemu pišem i šta tako nežno branim: Nju protiv Njega.

Milano, dan 1

Grad moje depresije, tvoje depresije, spomenik depresiji. Izašla sam iz hotela i hodala dva čoška: nimalo se nije promenio, vreme ne ostavlja tragove na milansku depresiju. Videla sam ulicu u kojoj smo stanovali i našu zgradu. Opet ništa ne osećam. Kao da nikad tamo nisam stanovala. Ovde je život nepodnošljiv, vidim te u maglovitom vazduhu, u depresivnim licima, u nevaspitanim Arapima i fancy prostitutkama...

Milano, 16. mart 2000.

Dakle majko, tražila sam te po ulicama Milana, gde si nekad stanovala. Izlozi sa minijaturnim cipelama koje si obožavala. Dobijala si cipele besplatno s obzirom da su ti stopala bila toliko mala da su samo modeli za cipele bili tebi taman. I zapravo ih nikad i nisi nosila, držala si ih kao prelepe igračke na polici, izložene. Još uvek ih imam, gledam ih, niko ne može da ih obuče, Pepeljugine cipele, niko ne može da se pretvori u moju majku tako što će ih obući. Bila si lepa i malecna: videla sam neku ženu u avionu koja je mogla da bude ti, bila je isto tako lepa i ličila je na tebe ali kad je ustala videla sam da je lažnjak: nije bila tako minijaturna. Čežnjivo sam stala uz nju, njuškajući tračak tvog parferma. Ali kad sam s otišla od nje bila sam još više

usamljena od razočaranja. Milano, grad gde smo poslednji put zajedno živele, gde žive naše senke. Ne postoji takva stvar kao zauvek. Sama sam, ovo je nov svet, dosta sličan starom osim što nismo više u njemu. Neki drugu ljudi žive u njemu, rade iste stvari koje smo mi radile, nekad i bolje ali nikad onako kao nas dve.

18. mart 2000.

O da, sada razumem neke stvari majko. Mogla sam da uspem u Italiji, bilo gde: trebalo je, da tebe nije bilo. Tvoj strah od moje neadekvatnosti bio je veći nego očeva zabrana. Ti si htela majko da ja budem divlja Srпкиnja u divljem ratu. Vidim Milano novim pogledom, bez tvojih ružičastih naočara, sve je tako banalno, tako jednostavno ovde. Svi ti ljudi i običaji od kojih si me naterala da zazirem zapravo su bili deo mene. Kao u onim ratovima kad pobednička vojska osvaja ceo narod tako što im decu preuzima i pretvara ih u drugu veru: Turci su to uradili Srbima pre petsto godina, globalizacija i kolonijalizacija su napravili Italijanku od mene. A ti si to platila.

Umetnost šopinga u ovom velikom gradu specijalizovanih stvari: dobra koja su ti potrebna, dobra koja su ti manje potrebna, i dobra koja ti uopšte nisu potrebna. To za tebe nije bilo trošenje novca, ili samoća, kao za

druge žene srednjeg doba kojima je karijera oduzeta. To je za tebe bilo kao štrikanje ili gajenje cveća, obe stvari koje si toliko volela i umela da radiš. Šetala si praznim ulicama Milana sa vrlo malo novca ili vrlo mnogo (nikad nule nisi brojala) i onda si naše živote ukrašavala (naš dom i naša tela) sa tvojom ljubavlju prema lepoti i proporcijama. Kao baštovanka. I kao mnoge druge intimne zanate, ni ovaj nisi na mene prenela. Ali kao što sam naučila da mesim sebi kolač za rođendan, danas sam naučila da kupujem za moju porodicu po tvojim ulicama. Čak sam i kecelju kupila: nepotrebnu bez tvog toplog/ slatkog/ mlečnog obožavanog tela za koje može da se veže.

19. mart 2000.

U Milanu ustajem svakog jutra u 7, ali nema za mene sna sa prljavom savešću. Zašto smo tako nemirni, ja i moja savest: zato što sam divlja Srpkinja ovde, zato što je moja porodica sama tamo u Srbiji. Ili ustajem ujutru u sedam zato što si me ti u to vreme budila, sa toplim čajem i šapatom, da idem u školu. Jutros sam čula tvoj šaputav glas, bio je jasan kao zvono a ja nisam ni spavala. Danas je nedelja, dan kada sam ja rođena, dan kad si ti gotovo umrla. Ali majko pusti me. Ja tebe jesam kad si mi tražila pet

minuta raja. Samo hoću ujutru da odspavam sat duže.

19. mart 2000.

Poslednji dan u Milanu: nikad više neću hodati ulicama držeći za ruku moju mrtvu mamu. Sledeći put kad budem došla, makar i za nedelju dana, biću sama i slobodna.

Sada ću da napravim spisak stvari koje je ona radila. Listu jedne Strankinje, jedne Odbačene, Druge, Srpkinje, Komplexa inferiornosti, Srpskog nacionalnog kompleksa superiornosti, Staljinistkinje, Lažne Italijanke, Jedne nikad integrisane nevidljive žene..

- 1) Moja majka je hodala ulicom Montenapoleone u svojim malecnim šik cipelama praveći se da je Italijanka. Ako bi neko tražio neku ulicu, njoj bi se obratio, tako se dobro pretvarala.
- 2) Jela je sladoled u Korso Vittorio Emanuele, bez obzira što je bila na dijeti, sladoled koji je tražila na samrti, i kolač od limuna za koji niko nikad ranije nije čuo, pa smo pretpostavili da dolazi iz njenog ranog detinjstva. Rešili smo da se pravimo da znamo o čemu priča s obzirom da se njoj smrt pojavila i kao nemogućnost da jede hranu već samo o njoj mašta.
- 3) Uvek je svuda išla pešice jer je bila opsednuta bakterijama i virusima i prljavim

rukama. Kao lekarka i leđi Magbet. Valjda je bila nešto između.

4) Moja majka koja je sve to radila sve vreme volela me je sve to vreme. Rekla je jednoj mojoj italijanskoj drugarici pre nekoliko godina koja mi je prenela njene reči kad je ona umrla: nisam htela da traćim vreme u Italiji. Nisam se družila, sve svoje vreme ja sam posvetila mojoj ćerki. Pa imala je baš sve vreme ovog sveta a ja, njena ćerka, jedva da sam imala slobodnog vremena i nikad nisam bila kod kuće. Tako da je ona zapravo bila usamljena i sama kao pas. Pripadala je kulturi i lepoti o kojoj niko ništa nije znao niti za koju bi mario. Imala je ćerku koja joj je bila strankinja u stranoj zemlji. Više od Medeje, prazna vazna ispunjena stranim jezicima, ona je bila Penelopa, zanemarena žena trideset godina: ponosna žena, isuviše da bi priznala da je zanemarena. Luda i zahtevna žena ali koja je ćutala. Kontradikcija? Pa to je bila moja majka i ja sam to videla. Nesrećna? Nikad to neću znati. Moj otac koji nam je taj život napravio rekao nam je da imamo sreće. Samo znam da sam je vodila u bioskop, u Skalu, da bi bila manje usamljena: u bar da popijemo italijansku kafu, a da sada toga više nema.

Slušam ovde u Italiji tvoju muziku, u Milanu: che musica terribile pa ipak mi suze zamagljuju reči...

20. mart 2000.

Onaj put kad smo bile zajedno u vozu Milano-Lugano, kao ja sada, ali 1982, dok je otac umirao u bolnici, a ti plakala preda mnom: umire, rekla si. U redu, kažem ja, imaš mene. Znala si da je tako i prestala si da plačeš. Rekla sam sebi u panici, gospode bože, sada moram da budem i muž, ne samo ćerka. Izašle smo iz voza za Lugano da bismo kupile lekove za umirućeg oca u Milanu. Na granici, policajci traže naše pasoše: ti svoj nisi ponela. Počinju da se deru na nas ti opet plačeš. Gotovo da se gubim sa tobom, s njima, sama sa sobom, sa umirućim ocem koji sebi dozvoljava da umre a da nas ne podseti da nam treba pasoš na granici. Ali obećala sam ti da ću biti tvoj muž i sada to važi i pre njegove smrti. Zato ustajem i kažem: pustite nas, umire nam otac, potrebni su nam lekovi. I ne plačem, vičem i ja i strogo ih gledam. Na kraju krajeva oni su samo muškarci, ranjivi i Italijani. I puštaju nas. Osećam se oporavljena a i važna, dok ti brišeš suze svilenom maramicom koju nikad ne zaboraviš da poneseš. Onda mislim na svog umirućeg oca koji nam je dao uputstva za život, ali ne za muškarce ili u slučaju da on ode prvi. Da li ćemo uspeti same? Opet u vozu: ti ispraćaš

jednu svoju drugaricu na stanici. Ulazimo u voz a vas dve pričate i pričate. Pokušavam da ti privučem pažnju, ali nema šanse. Nisi imala mnogo prijateljica, ne znam da li zato što nisi imala uopšte vremena ili zato što ih nisi ni htela, s obzirom da su te ljudi zamarali. Ali ova žena je tebe želela a ti nisi umela da kažeš ne takvoj vrsti zahteva. (Sada kad te se setim, vidim uvek neku školjku oko tebe, auru, uvek si bila zaštićena ali ničim drugim do svojim iluzijama.) Dakle ti si kritikovala ovu ženu koja je želela da bude s tobom ali si je tretirala kao porodicu iz istog razloga. Bez kritikovanja svih koji su te voleli (uključujući i mene) nisi uspevala da prihvatiš ljude. Godine su mi bile potrebne da se rešim tog skripta. A ta žena kad si ti umrla, zvala me je telefonom s rečima: sada više nemaš mamu. I počela je da jeca. A onda sam ja počela da jecam. Nikad to nisam razumela. Pa kada smo je pre trideset godina pratile sa stanice u Milanu, nismo na vreme sišle iz voza. Morale smo da idemo do prve stanice, u Brešu. Isprva si se smejala, onda si se naljutila na svoju prijateljicu: imala si ispod kaputa spavaćicu. Bilo ti je neprijatno. Majko, rekla sam, idemo u šoping u Brešu. Dan je bio vetrovit i hladan. Volela si da pazariš. Osećala bi se pritom kao neko drugi, neka kraljica. I tako čak i u Breši, malom provincijskom gradu, uspela si da nađeš svoju

kraljevsku odeću i vratile smo se u Milano potpuno obnovljene. Otac nam se superiorno nasmejao. Nikad nije shvatio kakva je to bila avantura za tebe i žrtva da izađeš iz kuće, da uđeš u voz, da pređeš ceo svet. I to sve zbog i za njega. Nije bio glup, bio je sebičan, na način na koji su to gotovo svi muškarci. Nisi ti bila luda ili nešto slično, samo moja mala mama iz malog mesta iz starinske Srbije.

Lugano, 21. mart 2000.

U Luganu, gde si dolazila sa ocem i sa mnom, ćudljivim ali mirnim detetom koje jede čokoladu iz očaja. Prejedala sam se i onda povraćala na putu kući. Nikad mi nisi dozvolila nijednu od tih psiholoških reči: adolescencija, neuroza, depresija... ni meni ni sebi... Bila sam u depresiji, prejedena. Ne znam šta si ti radila, zakopčana u svom švajcarskom kostimu, jedina moda koju si ti pratila od mladosti do starog doba. Kanon elegancije i lepote koji negira promenu ili pol. To si upravo bila ti, neko ko negira sve živo, promenljivo, iako si volela cveće, kao svi diktatori. Sva zategnuta u grudima, velikim i četvrtastim ispod svog kariranog sako. Da li je moguće da se sećam kako se borim da izvučem mleko iz tvojih malih bradavica na velikim grudima? Hranila si bebu i jednu zemlju, a umrla si sa nekoliko pari luksuznih cipela kao bogatstvom:

nikad nisi imala švajcarski bankovni račun, ili bilo koji drugi. Nisi ni razumela novac niti ti je bio potreban. Imala si prvo bogatog oca, a onda bogatog muža. Zaista ti ponekad zavidim na lagodnom životu, nisi uopšte morala da postaneš feministkinja. Ali ja sam tvoja naslednica, barem tvojih ideja koje su bile prevelike da mogu da se prodaju. Da, ta megalomanija, i to je moje nasleđe, moj matrimonium.

25. mart 2000.

Strah oko mene, a bez tebe majko, nikoga nema da me laže politički i smiri, da me dodirne, moje čelo, neko ko se zapravo samo plaši bolesti. Niko ne može da me smiri. Muškarci hoće ja njih da smirim, samo žena može da vidi nešto drugo osim njihovog političkog užasa zasnovanog na njihovom ličnom strahu. Ti si mi dala život zato što si mislila da je svet bezbedno mesto i ni dan nije prošao da mi ti to ne ponoviš. Ja protiv tebe i tvojih muškaraca, naših muškaraca, svih muškaraca. Mislila sam da si glupa i lažljiva kao oni. Zašto sam te ostavila samu da podnosiš svet? Možda da sam ti pomogla, možda bi duže živela. Ja sam te učinila nesrećnom. Tebe koja nisi imala drugog izbora osim da me voliš.

29. mart 2000.

Ako pravim salatu sećam se kako si je ti pravila: valjda moram da se naučim životu kao procesu zaboravljanja moje majke. Sanjam mog oca mrtvog a moju majku živu: kad bih samo mogla da ih zamenim na kratko pa onda opet natrag, da tako oboje mogu da ih imam i mrtve i žive, ali ne u isto vreme.

Oblačim tvoj prolećni mantil, majko, onaj koji sam ti kupila u Milanu kada si već prestala da putuješ. Samo sam tebi kupovala skupu i damsku odeću, za svakog drugog bila sam umerena. Ne sa tobom. Tebi je odeća značila nešto posebno, što ja nikad nisam razumela niti si ti pokušala da objasniš. Podrazumevalo se. Epa ovaj mantil je imao tvoju prljavu maramicu u džepu. Kako sam se raznežila: tvoje telo, tvoje tečnosti su bile u toj maramici, sada kada tvog tela nigde nema a još manje može nešto da prozvede. Jednom je mene proizvelo.

Svaka tvoja torba koju sam otvorila imala je unutra rukavice, maramicu i ogledalce. Moja drugarica kaže, da, i njena mrtva mama takođe.

2. april 2000.

Bolesna sam prvi put bez tebe i potpuno sam sama. Moja porodica me pita, kako se osećaš, ali je to samo pitanje iz pristojnosti. Samo spavam a ti me u snu nikad ne napuštaš, kao da me držiš čvrsto.

3. april 2000.

Sada kad sam bolesna znam kako se ona osećala kad je bila bolesna poslednjih deset godina a želela svim silama da bude od koristi na bilo koji način. Zašto to nisam znala ranije? Davala sam joj zadatke, da nešto skuva, ištrika a onda bih zaboravila da dođem po to, ili bih nešto rekla pogrešno. Svi oko mene mi ukazuju na moju beskorisnost, bolesni i stari ljudi su smetnja. Uvek sam htela da pomognem i osetim solidarnost, ali ovaj muški svet me je naterao da se ovako ponašam: tako želim da je ona to shvatala.

Njen svet se raspada, njen politički svet sa Miloševićem i njen intimni svet sa mnom, nije ni čudo što je zažmurila tražeći pet minuta raja. Bar je izabrala svoje vreme.

4. april 2000.

Noćas nisam spavala, gušila sam se, bolelo me je grlo i otišla sam u dnevnu sobu i sela u fotelju i ljuljala se sve do zore. U jednom trenutku sam zadremala i počela sam na tebe da mislim: sve te noći koje smo provele bez sna, kada sam ja bila bolesna, kada je moja ćerka bila bolesna. Nikad ti zapravo nisam tražila da budeš sa mnom, ali nikad nisam uspela da te oteram. Bilo je s tobom još gore, ili sam bar tako tada mislila, međutim jedne tako retke noći kada ti nisi bila sa mnom, upala sam u paniku. Moja ćerka je bila bolesna i gušila se. Zajedno bismo se do zore smeјale,

umorne i istrošene u borbi sa noći i bolešću. Ja bih tada išla da spavam ali ti ne, ti bi spremala kafu, doručak, pratila mog oca na posao, prala pelene, bilo šta... Sećam se kako si bila srećna i lagana, nikad iscrpljena, tvoja životna misija bivala je ispunjena: da daš život i brineš o njemu. Ipak si ti bila pedijatarka, lekarka... Da, osećala sam se bez tebe kao invalidkinja jer si me takvom i napravila, i to nije bilo fer, ali nije samo to bilo u pitanju: mi smo provodile zajedno vreme i delile nežnost, i ovih dana mi to jako nedostaje, kada sam sama i bolesna, kad god sam bolesna ili da je bilo ko bolestan.

Sećam se kako je ustajala vrlo rano čim bi čula da se krećem u sobi sa bebom, za vreme odmora koji smo zajedno provodile. Zaista sam i na tome bila zahvalna, računala sam na to, plašila sam se da budem sama sa malom bebom. Baš me briga što si me napravila invalidkinjom, divno smo se provodile u zoru, u sumrak, kad su ostali ljudi bili slobodni da vode slobodni život...

Ali sećam se majko kad sam se jednog jutra probudila panično u Milanu u zoru. U našem ogromnom stanu, tvoja soba je bila na suprotnom kraju od moje. Otrčala sam do tebe, da te potražim, mislila sam da imam košmar, al ti nisi bila u sobi. Onda sam na prstima otišla u dnevnu sobu i čula neki čudan zvuk iz naslonjače: jecanje, gušenje, disanje, sve odjednom. To si

bila ti majko, i imala si jedan od tvojih prvih astmatičnih napada. Nikad nisi htela sa nama da ih podeliš, niti sa mnom. U tišini si se mučila, kao i ja noćas, u istoj fotelji. Čudna stvar ta roditeljska ljubav, nikad se ne vraća roditeljima već ide napred deci. Ali ja sam htela da podelim te momente sa tobom kao majkom, želela sam da jednog dana ja postanem tvoja majka a ti moja ćerka.

Tvoje malo telo u zelenoj fotelji treslo se i gušilo te noći u Milanu. Videla sam te otpozadi, ti si znala da tu stojim ali ja sam otišla potpuno tiho, praveći se da ništa nisam videla. Nisi mogla da govoriš, nisi se okrenula, nisi ni rukom morala da mahneš da me oteraš; poštovala sam tvoju tihu naredbu. I nikad kasnije nismo pomenule taj događaj.

9. april 2000.

Nedostajaćeš mi, nedostaješ mi, na sve ove načine koje sam gore opisala, nemam više načina da ti kažem koliko mi nedostaješ. Kakva sam ja to spisateljica kad plačem umesto da pišem i da te vratim?

11. april 2000.

Sanjam te na razne načine, sinoć na primer, sanjala sam da si pas i da si se vratila da mi pomogneš da organizujem veliku zabavu na nekom

velikom tavanu. Ali zašto si bila pas, zato što si stalno bila uz mene? Osećala sam tvoju ljubav i dah i osećala sam se opuštenom. I onda su moji snovi počeli da se pretvaraju u košmare, zapravo je trebalo da radim kao Pepeljuga i da se brinem o surovoj starici. A onda si se ti pretvorila iz psa u svoj oblik, ali u snu ti ne služiš nikoga osim svoje drage. I onda ja odbijam staru ženu. Probudila sam se sva u znoju a ti više nisi bila tu. Neko mi je rekao da ljudi koji te vole nikad te ne napuštaju već se vraćaju u raznim oblicima da te čuvaju ili nekoga pošalju da to uradi. Sećam se najbesmislenijih stvari iz našeg zajedničkog života, sramota me je da o njima pišem; intimnost je kao senka, onoga trenutka kad je osvetliš, ona nestaje.

12. april 2000.

Jasna misao/slika proleće mi kroz glavu. Popodne, hladno i sunčano, kao danas, pre mnogo godina, u istom gradu, Beogradu. Ali su to neka druga vremena, o da, bez daljnjeg. Možda su neki drugi ljudi tada bili nesrećni ali ne mi.

Dok čitam u krevetu osećam tvoj pogled na sebi iz kreveta sa suprotne strane sobe. Tvoj pogled je pun čuđenja: intenzivan i prodoran. Ja se pretvaram u kamen, nesposobna sam da dišem, još manje da čitam, plašim se da ne napravim neki pogrešan potez i razočaram te, uplašim te. Ali ti

gledaš u čudu u tvoju bebu koja je izrasla u osobu. I pokušavaš da prodreš u to malo biće i shvatiš ko je ona zapravo. Voliš to malo biće ali istovremeno želiš i da ga poseduješ i kontrolišeš. Sećam se kako često sam morala da te odbijem, boreći se za go život, da ga povratim svom malom biću. Setila sam se toga jer sam gledala u svoju bebu dok uči. Ona odmah odgovara na moj pogled, dolazi do mene, toplo me ljubi ali strogo kaže: zašto me tako gledaš? Odmah joj kažem istinu. Neću dozvoliti da se naša ljubav pretvori u nešto drugo, kao što se nama dvema majko desilo.

13. april 2000.

Epa ovde smo, moj otac i ja, tvoja dva klona, jedemo hranu koju si ti volela i koju mi nikad ranije nismo ali si nas ti navikla, kao žena, koja kuva i kao doktorka. To je pasulj zato što je pasulj zdrav: umesto tvojih nežnosti i grdnji potreban nam je pasulj. Kako nam oboma nedostaje tvoja grdnja, moj otac postaje divalj. Čovek ne može da se pridigne ako neko pored njega ne preuzme ulogu zlog, a obično je to majka, žena... Ti si je dostojanstveno preuzela kao svaka veštica.

Kada sam se ja rodila moj otac je rekao: kako može ovako veliki čovek kao što sam ja da dobije ćerku, ljudi će mi se smejati. Kada sam ja bila

trudna bila sam ubeđena da će biti dečak jer nisam mogla da zamislim da žena kao ja ima žensko dete. Kada se moja beba rodila, laknulo mi je, kao mom ocu tek sada kada tebe više nema, tek posle svih ovih godina njemu je laknulo što sam ja žena, žena kao što si i ti bila. Tek sada je svestan koliko je bio srećan što je dobio ćerku a ne sina kao što je on... Mi smo klonovi, znam, ali on ne zna jer nismo istog pola...

18. april 2000.

Upravo sam bacila dezodorans koji si čuvala od 1984. kad budeš išla na "put". Vrlo skup parfimisan dezodorans. Na samrti si primetila kako ga vadim iz ormana, sakrivenog između dve spavaćice, jedva si držala otvorene oči ali si rekla: čuvam ga kad budem putovala. Majko nisi putovala ima već pet godina, rekla sam surovo, nisi izašla iz stana poslednje tri godine, i htela sam da nastavim ali ipak nisam rekla: nisi izašla iz kreveta poslednjih trideset dana. Shvatila sam šta mi zapravo govoriš: želim da živim, rekla si mi na svoj umiljat i nenametljiv način... A ja sam ti odgovorila na svoj surov ljubavni način, ovog puta nećeš preživeti... i kao i obično, bila sam u pravu.

Majko, bez tebe izlazim na kraj sa muškom surovošću; muškarci i deca me zloupotrebljavaju, jedu me, moju energiju, moju ljubav, moj um, ali

postajem sve jača. Samo se pitam da li ću prestati da ih volim jednoga dana? Bez tebe da me podsećaš kako da volim i dajem, da nikad ne tražiš samo daješ. Da li to ikad može da se zaboravi jednom kad to naučiš, kao plivanje, kao ljubljenje... Bila sam prema tebi surova isto koliko i život. I ti si volela svoju majku sa surovošću, tvoja majka svoju i tako dalje: žene su mizogine na način koji samo to one vide i umeju.

19. april 2000.

Jutros sam se probudila sa desnim krvavim okom. Pogledala sam se u ogledalu i pomislila da si to ti. Često sam te viđala sa krvlju u očima, kako kažeš, ma nema veze, proći će, nije to ništa: žena koja gubi vid, onda svoje udove, onda dah, ali i dalje na vlasti i dobrog raspoloženja...

Ti si sredstvo mog pisanja, sredstvo mog života, istine i laži i tajni koje nikad nismo delile ali za koje smo obe znala u obostranoj izolaciji. U tvoje ime mogu da kažem sve što želim, nema te da braniš svoju istinu, ali bi ipak bila ponosna na mene i moje laži. Tako su drugačije od tvoje istine, nekad i bolje. Ako sam uspela na navučem tvoje malecke cipele onog dana kad si umrla, uspeću i da te smestim tako malu u moju ogromnu sliku tebe. Nema više granica među nama. Možda

ove koje smo imale i nisu bile prave granice. Rešila sam da preživim sa tvojim i mojim muškarcima, da ih ne ostavim, ali takođe da se ne razbolim i ne umrem kao ti. Rešila sam da pobedim: ti i tvoja smrt ste mi najjači saveznici.

20. april 2000.

Pas lutalica mi laje pod prozorom dok radim, nevaspitani sused me zivka telefonom besno, kola mi se kvare, loše vreme... Da si živa, naljutila bih se na tebe. Ali sada sam odrasla osoba u odraslom svetu. Bes i nemoć moraju da se kanališu na pravo mesto.

21. april 2000.

Premeštam svoju zimsku garderobu na gornje police a letnju na donje: dolazi sada prvo leto bez tebe. Podeliću nešto od tvog odela i podneću to kao da ne dajem okolo delove tvog tela. Tvoje telo je spaljeno i sada je svuda. I ja sam slobodna da razdelim stare džempere koje si ištrikala, sada pošto više nisi ovde da ih preradiš, kao neki životni ciklus. Ti si štrikala vunu i pamuk. Rasplakaću se i pustiti da džemperu odu kao na sahranu. Ne može se izbeći plakanje kad sahranjuješ voljene niti se nadati da će se život roditi iz prašine. Razmišljam da sagradim kuću, da nadoknadim građenjem moj gubitak. Nekad

sam razmišljala da rađam decu kad god si ti umirala ili neko oko mene. Nisam to uradila, a čak i da jesam opet bih sada dobila nagon pošto tebe nema da ponovim. I zato i hoću da izgradim kuću za decu koju već imam, od zemlje do neba.

22. april 2000.

Moje crveno oko, do ovoga jutra, mislila sam da je posledica šloga, onoga koji je tebe ubio. Sinoć je bio vrhunac, ali jutros mi se popravilo stanje: nije bilo fatalno, ja nisam ti, a moja ćerka neće biti siročić kao što sam ja sada. Čak sam razmišljala kako bi za nju bilo jednostavnije da nema majku sa 16 godina, koliko sada ima, a ja 46. Da si ti samo umrla kad sam ja imala 16 godina... imala bih slobodan život. Umirući tako kasno a ne puštajući me da se odvojim, učinila si da živim za tebe, da nosim tvoju odeću, mesim tvoje kolače. Ne kažem da je jedna varijanta bolja od druge, više i nemam mišljenje šta je dobro a šta nije.

23. april 2000.

Pročitala sam svoja stara pisma prijateljima dok si ti umirala, kad su se raspitivali za tvoje zdravlje. Kako sam bila jaka, reči su mi jasne i bistre, pitam se šta sam tada osećala, i zašto sam tako sada razbijena, ili sam se možda slomila posle tvoje smrti? Gotovo da nisam smela da čitam

te reči dok si još uvek bila živa, za vreme tvojih poslednjih sati dok je moglo još drugačije sve da bude, dok si razgovarala sa mnom, dok ti je glas bio na telefonu kad god bi mi zatrebao. To i jeste bila tvoja ključna osobina: uvek si bila tu kad mi je bilo potrebno, danonoćno, da razgovaraš sa mnom, da me ignorišeš... Ali onda sam nastavila vrlo hrabro da čitam, moje surove jasne reči, videvši tvoju smrt ispred vremena, brojeći časove. Te sam rituale nekada zvala ludilom a sada su mi svakodnevna hrana. Nisam koristila groblje, sveće ili molitve, već reči, snove i misli... Sinoć sam sanjala moj letnjikovac iz detinjstva, s tobom i mnogo drugih mrtvih ljudi koji su bili moj svet, moje prve ljubavi, moj kosmos. Bila sam tu sa mojom sadašnjom porodicom i bilo je idilično. Čak sam svojoj ćerki odgovorila integrišući sadašnjost u moj san. Valjda sam srećna, postoji neko bezbedno mesto u mojoj prošlosti kome uvek mogu da se vratim. A to bezbedno mesto si ti.

Zajedno se menjamo, ti i ja i drago mi je što se stvari pomeraju, ne bih mogla da preživim status quo sa divnom odećom u ormanima, zauvek. Tvoj stan je i dalje samo tvoj. Otac je izabrao da nađe novu ćerku umesto nove žene. Priča mi tužne priče o svom detinjstvu, koje kaže da tebi nikad nije, da te ne povredi... Ja sam njegova nova žena

kao što su u starom Egiptu to postajale ćerke kraljevima udovcima. U ime tvog zakona i tvog nevidljivog vladanja, Matrimoniumuma.

Htela sam da operem kosu u tvom stanu ali nisam uspela. Nije bilo proizvoda za pranje ženske kose.

Otišla sam u tvoju sobu, pogledala u tvoj krevet tamo gde si poslednji put bila živa, i pala sam u iskušenje da sednem na to isto mesto gde je kolevka tvoje duše. Onda sam se setila kako si uvek bila stroga i tvrda prema meni baš u toj sobi. Ništa nisam smela da diram, da pomeram predmete, bila sam kao cveće u tvojoj vazni. Bila si diktator majko, i vladala si. Upravo u toj sobi kada bi na mene vrištala jer nisam dobra majka svom detetu. A zašto mi onda toliko nedostaješ?

24. april 2000.

Bez tebe oko mene osećanja koja su čuvala moju divlju i ludu glavu i dela gotovo da su nestala. Odrastam? Tvoj dogmatski optimizam uvek je poražavao moj haotični očaj...

25. april 2000.

Gledam film, dve sestre ponovo se sreću posle dvadeset godina otuđenja: rešile su da se pomire pre no što jedna od njih umre. Ja za to nisam imala vremena sa Biljanom, uspela sam samo jednom

da je vidim i ona je otišla posle nekoliko dana. Setila sam se tebe i kako smo se nas dve nekako pomirile.

28. april 2000.

Majko, oduzimaš mi pisanje, ako ne pišem o tebi ne mogu ni da pišem ni mislim ni o čemu drugom. Ako pokušam, opet se ti pojaviš. Sada kad te nema mogu potpuno slobodno da pišem, ti si moja najbolja tema, mrtvi junaci ne mogu da se žale. Ti ili ništa, oduvek sam znala da apsolutna sloboda znači suprotno.

Svaka situacija koju smo zajedno proživele u toku ove godine od kada te nema je drugačija u mom pisanju. Živim u drugoj zemlji, u egzilu, pokušavam da naučim nepoznata pravila, nove granice, da me ne izbace iz civilizovanog sveta žena. Danas vodim ćerku kod doktora i sva se tresem kao da će da umre. Sebi govorim, u redu ako se njoj nešto desi ja ću se ubiti. Ali čemu sva ta priča o smrti. Na kraju krajeva ti si majko umrla kao stara i bolesna žena... a nama si ostavila svoje strahove male devojčice.

30. april 2000.

Zar nisam jaka? Danas sam čak napravila rusku salatu a da se nisam rasplakala, prvu u mom životu ali je imala isti ukus kao tvoja. Imala sam samo svoje čulo ukusa i iskrivljeno sećanje

kao čvrstu tačku. Nikad me nije bilo briga da te slušam ili gledam dok si je pravila. Prezerala sam tvoje komentare i pitanja: hoćeš da bude sa jajima ili bez? Sa pavlakom? Sada, kao u transu, setila sam se svih tvojih dilema. Pokušala sam ja da pitam moju porodicu: oni su me prezreli isto kao i ja tebe. Kada je posle tri sata znojenja i trčanja u radnju ispao isti ukus, kao iz tvoje ruke, htela sam pohvalu. Porodica je rekla, zašto pa ne bi bila ista... ti glupa ženo... Osetila sam se kao dečko iz filma Andrej Rubljov koji je napravio zvono po tajni svog čuvenog preminulog oca. Naš zajednički problem koji niko ne shvata bio je što nismo znali tu formulu, samo smo je pogodili. Dečak je rizikovao život radeći to, a ja sam samo igrala žensku ulogu. Znaš šta majko, neću da budem ti, neću da budem kao ti sa svojom porodicom: neko ko sve radi a zazuvrat je preziru... koju uzimaju zdravo za gotovo, kritikuju, grubo se ophode, ignorišu, zanemaruju... a koja je i dalje srećna... Ne, napravila sam ovu salatu da bih te se otarasila. Pokušavam tvoj život da bih te razumela, dopuštam ti da živiš moj život, u mom telu. Možda ću na kraju ovog simbiotskog rastanka reći zbogom i sama sebi i postati ti.

3. maj 2000.

Stvari koje si loše radila, stvari koje nisi znala da radiš, a kojima si me gnjavila... to mi nedostaje u ovome hotelu na jezeru gde su se dešavale. Bila si opsednuta besprekornim ponašanjem u hotelu, kao neka voštana figura, smešna kraljica, kao diktatorka koju je pregazilo vreme... i mene si terala da budem tvoja lutka, da se oblačim i krećem pored tebe kako si ti zamišljala da treba da se ponaša kraljičina beba u nekom izmišljenom pravom svetu. Uštinula bi me iza uva ako se ne bih dobro ponašala, ako bi mi se haljina uprljala, ako bih se smejala bez veze... i evo me sada, same, daleko od sveta smešnih ponašanja... sećam se tvog ponosnog lica kad bih odbila da te poslušam, isto lice smrti koje ja sada nosim, smireno, prelepo i ravnodušno, kao da je smrt već nastupila. Još si tada znala ono što ja danas znam da će voljeni jednog dana da nas odbiju. Ja sada nestajem majko, ovde na suncu ovog prelepog jezera, prozrla sam se i svet me ostavlja kao što sam ja ostavila tebe. Verovatno se to i tebi desilo. Nije bilo nigde oko tebe nežne žene da te voli i da ti pomogne u velikom svetu obaveza jedne majke i žene. Tvoja greška je sada moja greška, ali dupla jer sam je ponovila. Na visokim štiklama, uzdržanim glasom i u rukavicama da bi izbegla anonimnu prljavštinu nepoznatih ljudi koji su spavali u istoj hotelskoj sobi; ti si me naučila da lažem, da se

krijem i da budem fašistkinja kad sam slaba. Naučila si me kako da gubim a ostanem dama, kad mogu to da rizikujem ali i da dobijem.

Ostavila sam te tražeći bolji život... žao mi je što ne možeš da vidiš kako nisam uspela u tom. Nedostaje mi tvoj gorak, kiseli komentar o ljudima, o ljubavi... Naravno da si grešila i da si bila surova. Ali nema takve stvari kao što su grešiti, čak i biti surov, ili zao: jedino što je bitno je dok si sve to radila da si me volela.

Zajedno proživljavamo ove dane izmišljajući matrimonium korak po korak, otkrivamo skrivene rupe, modele, ljubavi između majke i ćerke.. Ušla si u mene i sada si postala ja. Vidim tvojim očima svaku stvar kao neki opsesivni pas. Borim se da sačuvam i svoje oči, da imam dva para, četiri komada, po cenu da se međusobno svađaju oko toga šta vide, i mogu ti reći majko da je zabavno. Mogu da ti kažem da je čak i zabavno kad ti umre majka. Dve stvari koje nisam ranije sanjala da se dešavaju kad ti umre majka su sledeće; otkriješ da nije bila dobra ali da to nema veze, i da može da bude i zabavno nositi tuđe telo, i odeću. Neke ćerke nose svoje majke iznutra a neke spolja. Ja valjda svoju nosim spolja, kao kad sam bila beba. Zar to nije zabavno majko da se opet vratim u tvoj stomak i da konačno postanem i sopstvena majka i sopstvena

beba. San svake bebe se na taj način ostvari. Da li to znači da svi mi želimo naše majke da umru sve vreme, tako je Frojd rekao, ali nikad nije rekao da je to i zabavno, s obzirom da je muškarac, tako važan, tako tragičan u vezi sa obavezama i moći. Valjda sami konstruišemo smrt naše majke da bismo izmislili i odložili i kontrolisali sopstvenu. Ono što me vezuje za mog oca nije krv, nije novac, niti patrimonium, niti ime, već činjenica da nas je volela ista žena na isti, identičan način i sada smo oboje udovci i bez ljubavi. Matrimonium. Otac je bio u njenom telu a i ja, dala nam je ljubav kao vodu a mi smo je naučili da se prozli da bi s nama preživela. Ti si majko konstruisala svoju smrt. Kako si se samo smejala ocu koji nije smeo da uđe u tvoju sobu dok si umirala, da te pogleda pravo u oči i da se oprostí. I kako si bila ponosna dok sam ja sedela pored tebe i držala te za tvoju unakaženu ruku. Matrimonium je pobedio Patrimonium. Znala si da ću ti dozvoliti da opet uđeš u mene i da će ovaj put to biti zauvek. Umrla si na miru sa ironičnim osmehom na licu... pustila sam te, oterala sam te, ali ne pre no što si ušla u mene. I zabavile smo se dok si ti umirala a ja nisam.

8. maj 2000.

Ubila sam te, znala sam to sve vreme iako sam sebi govorila: pustila sam je. U stvari, bila sam

aljkava, lenja, podsvesno ja sam ubica... Moj otac je otišao u bolnicu, saopštili su mu istinu različitu od zvanične verzije. Jedan prijatelj. Umrla si od bolničke nebrige, od nas koji smo dopustili da odeš u bolnicu protiv svoje volje jer si vrlo dobro znala kao lekarka šta tamo može da ti se desi. Ja sam pokušala da te ne dam, ali nisam imala hrabrosti ili volju da to sprovedem u delo protiv volje dvojice muškaraca, mog oca i tvog muža i tvog brata lekara mog ujaka. Oni nisu hteli da preuzmu odgovornost za tvoju borbu za život u kući. Ja jesam, bila si isuviše bolesna da se žališ a ja sama sam bila isuviše slaba da pobedim. I tako sam te samo pustila. I ne samo to, već sam i dopustila da te povrede, svu sam im odgovornost prebacila iako sam znala da je neće prihvatiti, i onda sam otputovala. Napustila sam zemlju, idući za svojom karijerom. Jesam telefonirala i govorila muškarcima šta je njihova odgovornost, kako da te čuvaju, ali sam istovremeno vrlo dobro znala da bez mene to više liči na ruski rulet. Ostavila sam tvoj dragoceni mali život u rukama muškaraca koji ratuju, koji uvek pobeđuju... kao na kraju i smrt... Toliko se osećam krivom da konačno posle svih ovih meseci ne osećam više bol: laž je izbledela, moja odgovornost je sada jasna a moj bol će biti zalečen pravednom kaznom: doživotnom.

Mnogo se drugih ostalih stvari dogodilo pre tvoje smrti po istom šablonu muške slabosti i zanemarivanja: smrt moje nerođene dece, smrt mog papagaja, smrt moje sreće, smrt mojih izbora... bila sam ljuta na tebe zbog tvoje slabosti i zbog tvog podilaženja muškoj volji i zanemarivanja. I onda sam pustila tvoju ruku. Ja sam postala ubica iz osvete, hladnokrvna. Sram me bilo, feministkinja, pacifistkinja, majka, spisateljica i kriminalac... koja nije znala tako jednu jednostavnu stvar kao što je voleti svoju majku i zaštititi je.

Sve velike ljubavne priče ubijaju male nepažnje. Pustila sam i sestričinu da ode onda kada je počela da mi smeta... bila je tvrdoglava, autodestruktivna... A ti majko? Ti si u svemu grešila, u to nemam sumnje... Ali ja, majko?

Počela si da mi smetaš, stalno bolesna. Tvdoglava, jaka, sa voljom da živiš i komanduješ. Zar svi mi nismo takvi sve vreme?

Nekad u primitivnim vremenima i prostorima deca su vodila svoje ostarele roditelje u šumu i tamo ih ubijala u skladu sa ritualima različitih lokalnih kultura. Ovde u našim tribalnim selima, pogača se stavlja na glavu a onda seče sekirom. U mom gradskom plemenu to se polako odigralo, jednostavno si mi svakim danom sve više išla na nerve. Išla si mi na nerve i stajala na putu zbog

svih tih novih stvari koje si od mene očekivala zbog starosti i bolesti. Sećam se kako sam ti kupovala kremu dok si umirala, napuštena. Samo kremu? Ništa više? Rekla sam sama sebi, ja se ponašam već prema njoj kao da je mrtva.

O da, baš sam ja neka fina kriminalka, vrlo prefrigana: ni ti nisi primetila da te ubijam. Mislila si da zaista ne mogu da ih zaustavim da te odvedu u bolnicu i tamo zaborave... samo ja znam da nije tako; moj zločin je tako uobičajan, savršen i istinit da niko se neće ni usuditi da me osudi. Moja tragedija je ta da bez obzira na ovo priznanje mene neće izvesti pred sud niti ću biti kažnjena.

Vrti mi se u glavi od ovog saznanja da sam ubica koji slobodno živi među ostalim krivim ljudima... nisam navikla na ovu ulogu. Htela sam da pišem o tebi i muzici, ali kratki udarci me stižu niotkuda, slike mene kako živim u egzilu od kada te nema, o tome kako te nema nema nema... i trebalo mi je vremena da zalečim svoje reči i pokrijem ih tuđim. Htela sam da počnem ispočetka i da imam nove ljubavi i živote i misli i pomislila sam, da ako i drugima može da se desi, i meni će biti dozvoljeno... Ali evo me ovde, hladnokrvna majkoubica koja piše svoju ispovest sa činjenicama koje mi vise nad glavom kao sekire. Bez lepote, bez ljubavi, samo obična priča o ubistvu.

Moj otac plače. Došao je u moj stan sa štapom, i ne najavivši se, već je samo stidljivo pozvonio na zadnja vrata. Pomislila sam da je neki prosjak kad sam pogledala kroz špijunku. Popeo se dva sprata jedva dišući kroz suze. Obukla sam moj kišni mantil preko spavaćice da bih otvorila vrata prosjaku. Nikada ne odbijam prosjake, iz sujeverja. I tu je stajao on, u svom kišnom mantilu, kriminalac, kao i ja, u mom. Seli smo na šamlice u devojačkoj sobi i plakali od nemoći i krivice.

Da si samo mogla da preživiš svoju smrt, i da si mogla da nas vidiš, rekla bi: tako vam i treba. Čak i mrtva, rekla si nam to.

Znala si sve o gubitku i smrti osim detalja: kad je reč o ubistvu stvari su mnogo jednostavnije.

Otac mi je dao komad hartije koji je tog dana dobio u bolnici: otišao je tamo da podigne zvanične dokumente o tvojoj smrti i greškom je dobio i one nezvanične ali istinite koje su ranije od nas krili. Pisalo je: sepsa, kasno za terapiju antibioticima, inače ih nema, otpuštanje kući, bez dalje prognoze.

Moja majka je ubijena: od strane internacionalnih sankcija zbog kojih bolnice nisu imale dovoljno antibiotika; od strane bolničke nebrige; s naše strane koji smo sve to znali da može da se desi pa ipak dopustili. I konačno od sopstvene ruke koja je još i bolje od nas dvoje znala šta se

dešava u njenoj zemlji, u njenom domu a ipak nije priznala istinu. Potražimo sada ubicu: on ne nosi kišni mantil, on čak i nema lice.

10. maj 2000.

Bila sam sinoć na zabavi, na rođendanu starog druga. Porodično okupljanje u bašti sa roštiljem, o kako je samo bilo glupo i lepo. I tu su bile sve te gospođe, majke i bake, onako doterane, smešne, prijatne i gadne, izvan vremena, ali vladajući svim vremenima... Tako mi je bilo drago što su sve tu, živahne, što kuvaju, što me služe, pitaju za zdravlje, za moju porodicu... sećajući me se kad sam bila mlada. Bila sam smirena i srećna, život je večan, život je kao u knjizi, menja se na sitnim stvarima ali teče prirodno kao u dugačkim romanima. Ali iznenada munja je sevnula kroz zvezdano nebo, oluja je zapretila našim jednostavnim radostima... i to je upravo bilo potrebno da se zaplačem i setim svoje priče: ovo nije moja žurka, ovo nisu moje stare dame... ova fina dosadna deca nisu moja... Mojih dama više nema, otišle su pre vremena sa gorčinom i bolom, kao žrtve sveta u kome samo dosadni i zli preživaljavaju... Nisu one naša sorta majko... Postala sam gadna, zavidljiva, besna na njihovu porodičnu sreću... Počeo je da me boli stomak, pretvarala sam se da su te dame moje dame a i one su to isto radile.

Znam kako funkcionišu majke, znam kako si mene uvek više volela od ostale dece i kako si to savršeno sakrivala kao doktorka dece, kao prava dama. Zašto si baš morala da odeš, zašto nikad nismo napravile ovako jednu dosadnu zabavu, zašto uvek moram da se kačim za tuđe porodice, kao neki emotivni prosjak kad zadovoljavam svoje dosadne i glupe potrebe. Prošle godine si napravila zabavu za svoju 50. godišnjicu braka: dovoljno je bila glupa i dosadna, možda zapravo nikad nismo ni imali nešto tako slično kao porodično okupljanje do tada. Onda sam sela pored tebe i počela da te gnjavim, bojkotovala sam dosadu i glupoću porodičnog okupljanja: to nije bio tvoj stil, ti si me učila nečemu drugačijem a ja sam jednostavno to radila sve bolje i više. Izbegavala si moj pogled, moje reči, osećala si se neprijatno i krivom pred svim mojim gostima. Ali si vrlo dobro znala da zapravo igram tvoju ulogu, cinične i pametne devojčice koju si oduvek želela... Ali bila si isuviše stara i slaba, postala si sentimentalna zbog tvoje smrti koju si osećala da se bliži. Zato si se nežno prema meni okrenula kao uvek kad bih postala isuviše gadna i rekla si: zašto se stalno svadaš sa mnom. Majko kako sam te samo mrzela, htela sam da te ubijem, da samo znaš koliko sam samo puta sanjala da te ubijam i budila sam se sva znojava od napora posle ubistva, srećna što je u pitanju samo gadan

san, da sam ja zapravo dobra ćerka a ne ubica... Kako sam te samo mrzela kad si to rekla pred svima. Mrzela sam tvoju glupoću, tvoje pristajanje na pravila, što napuštaš moje vaspitanje... Duboko mi je bilo žao tebe... Osećala sam i krivicu ali i žaljenje: to osećanje još do dana današnjeg nije prestalo... Uvek sam bežala od svojih ka drugom... Uvek sam se loše ponašala prema svojim u ime Drugog... i uvek sam se vraćala osećajući se krivom i punom žala... Ti od svih bi trebalo to najbolje da znaš.

11. maj 2000.

Rupa u mom stomaku nikad neće zarasti.

Cenim ljude koje volim zbog same činjenice da su živi: nose svoja tela okolo, imaju neku težinu, auru... Njihove zvuke i vazduh ja slavim...

12. maj 2000.

Sramota me je što živim i što ću jednog dana da umrem, kada pomislim na svoje telo koje treba da se baci. Ko će to da uradi ako ti nisi negde ovde majko, uvek si ti brinula o meni i mom đubretu, o mom mleku i govnu, o povraćanju i suzama... I ja sam o tebi brinula dok je još uvek postojala nada da ćeš me preživeti i da ćeš me tešiti, tako da sam to onda radila iako nevoljno ipak vredno. Onda si me izdala smrti sa nekim lukavim osmehom. Moj otac je sebi našao dve žene da ga čuvaju, a

ja šta ja mogu s obzirom da sam žena... da brinem o muškarcima i deci, s obzirom da se o meni brinula samo jedna žena koju naravno prezirem i koja me je ostavila da bi umrla. Moram da ojačam i da se naviknem da sam napuštena i da niko ne vodi o meni računa. Tek je prošlo šest meseci od kada te nema. Umrla si, a svet se zbog toga nije raspao.

Prijatelji me nagovaraju da se isplačem gorko povodom tvoje smrti. Creva su mi izašla od plakanja u sobi u mraku, sa spuštenim roletnama i zagušljivoj sobi. I dok sam tako gotovo urlala od bola nad slikom dok ti umireš počela sam da povraćam, upravo kao što si i ti. Samo je jedna rečenica u glavi odjekivala: umrla je u najgorim mukama.

Gotovo da sam danas umrla tvojom smrću, htela sam da oprobam tvoj pakao u mom telu... kada me je konačno neko pomilovao po gavi da bih prestala da plačem, kada mi je neko provukao prste kroz kosu da izađem iz ridanja, znala sam da su to moji prsti koji prolaze kroz tvoju kosu dok si se mučila... nije to samo bio oproštajni poljubac već i zalečenje.

16. maj 2000.

Divni dani, ali tebi ne bi prijali, nikada nisi volela proleće jer si bila alergična na nove živote i polen i cveće, sve ono što si najviše

volela. Kakva je to sudbina da te uništava ono što najviše voliš ali i suprotno; sećam se kako si stalno gajila cveće u kući, koliko si ljubavi i nege ulagala u njih a onda bi ono samo uvenulo.. Zamolila bi me tada da ih prenesem kod sebe a ja bih ti rekla, ali ja mrzim da gajim cveće, uopšte ne volim cveće, ne volim prirodu.. a ti bi mi rekla, molim te, s onim glasićem slabe male bolesne žene koja se pravi da je jaka i surova i visoka.. ljubav jeste slepa ti bi govorila, a cveće tebe jednostavno voli..

Da, ljubav jeste slepa, to sam oduvek znala još pre no što sam gajila cveće koje ne volim ali koje je uz mene raslo slobodno i divlje, gnjaveći me.. Da nije slepa ne bi bila ljubav, valjda.. A ti me ovih noći majko proganjaš u snu. Živa si, nisi mrtva, umireš.. u svim oblicima, ali si sa mnom, razgovaraš, zbunjujući me: koja li je sad mrtva pitam se u snu, ona ili ja. U mom snu uvek ima vode kad mi dolaziš. Obično smo u Veneciji, na brodu, nijedna od nas dve nikada nije volela Veneciju iako smo tamo provele mnogo dana, mislim da je naš brod čamac koji vozi u smrt. U Veneciju.

Ti mi dolaziš majko u snovima, ne mogu da te odbijem, jedino tu možemo da se sretnemo.

Bol koji osećam je fizički kad pomislim da te nema zauvek, i pitam se šta je moja budućnost ako nastavi taj rak u meni da raste. Zašto mi se to

dešava, zar vreme ne bi trebalo da leči? Imam svoje ljubavi, svoj život, svoju decu, svoje strasti... zašto sve ovo? Pre mnogo godina sam te ostavila ne bih li ovo izbegla... Šta me sada to kažnjava? Slepa ljubav? Arogancija?

17. maj 2000.

Molim te Majko, samo još ovu malu stvar pre no što odem. Žurim, dug mi je bol i beskrajan, ali moje vreme da ga izrazim je kratko zato što moram da preživim... u toku noći plačem sećajući se a onda se probudim i nema više ničega: jedna žena je imala mamu i onda je mama umrla, eto ti priče. Zato za danas samo ova malo ispaštanje: pravila sam saveze protiv tebe, sve vreme, sa jačim i divljijim od tebe, samo da bih te pobedila i ponizila, nisam se pitala da li si u pravu, samo sam htela da te pobedim. Sada je tvoje malo telo nestalo, sećam se svakog njegovog detalja i pokreta, kako si govorila sa sobom kad bi sama ostala predugo, kao i posle kad bismo došli tebi ali prekasno... majko tvoje malo telo je nestalo i zato što sam pravila saveze sa divljim jakim ljudima samo da bih te osvojila.

19. maj, more Crna Gora

Noćas u Beogradu moja ćerka vodi svoj rat, moj nekadašnji, sada samo njen. Studenti i đaci sada vode demonstracije protiv našeg diktatora i

njegove surove represije koju smo proživeli. Policija nam je na vratima, pretila nam se preko "prijatelja", nezavisne televizije i organizacije zatvaraju. Rekla sam svojoj ćerki, ako lokalna policija pozvoni na vrata sa bilo kojim izgovorom, nemoj da se plašiš, ovo je tvoja zemlja, ovo je tvoja policija. I došli su i ona ih je pustila, bez straha, bila je hrabra i neustrašiva i to je upalilo protiv njih koji su očigledno takođe u strahu vršili svoju dužnost. Izgubila sam je za vreme bombardovanja, pustila sam je njenom tinejdžerskom životu i traganju za avanturom, i eno je sada odrasla. Nadam se da će uspeti. Plašim se za njen život, za svaki njen ud, za svaku ćeliju njenog voljenog tela o kome sam tako pažljivo i histerično brinula... ali se takođe plašim i za njenu sreću i za njenu ljubav prema meni. Ona je tamo negde napolju na beogradskim ulicama koje gore: prelepa, tamna, ljuta, divlja, dugonoga, brza dok joj srce kuca kao u zeca. Moja mala veverica. Sada sam s njom dok sedim na terasi posmatrajući mirno crnogorsko more: pun mesec, i ja sam ispunjena. Isto kao i moja majka koja je isto to radila za mene, godinama a da ja to i ne primetim, ili uzimajući to zdravo za gotovo kao što ćerke često čine. Ako joj se samo nešto desi mene neće biti... odmah ću nestati, pre nje zapravo.

Slušam Šopena: to je postao glas moje majke sada kada je umrla. Ko bi za mene uopšte bio Šopen da mi ga ona nije zviždala dok me je terala da ga ja sviram na klaviru, sa onim njenim intenzivnim emotivnim transferom i prelepim pokretima na tankim štiklama kao čašama šampanjca oko klavira. Mrzela sam je zbog te njene magične moći koja me je naterala da sviram i volim Šopena i kad svira bilo gde drugde u svetu.

22. maj 2000.

Prošlo je tačno šest meseci od kada si umrla, i pada opet ponedeljak kao dan kada si otišla. Probudila sam se, moja ćerka se kupala u mom kupatilu, pokrila sam se jastukom preko glave i nastavila da spavam satima. Ne znam više koliko je prošlo sada nedelja, čitava večnost ali manje od 40 koliko je potrebno da se rodi beba pa ipak nedovoljno da osoba kao ja shvati da tebe više nema. Videla sam to definitivno na tvom grobu da sam prihvatila činjenicu da si negde drugde, da nisi sa nama. Stvarnost tvog groba sa uvek svežom ružom: i ne znam od koga, tvoja budućnost. Surov je zaborav, odnela sam tvoju ružu na jedan drugi grob, čoveka koga znam da si mnogo volela, tvog prijatelja. Uradila sam to sa tvojom namerom i kreativnošću... Gledala sam tvoje prijatelje i kako preživljavaju život. Bilo mi ih je žao. Bili su

gluvi, sebični, senilni, uglavnom nesrećni i uplašeni za svoju budućnost...

Sinoć sam sanjala da sam zaljubljena, osetila sam to osećanje ali se odnosilo na tebe: sama u svom krevetu uživala sam u osećanju otvorenosti, mekoće i voljenosti. Osećala sam se prelepa i željena. Tvoja me je smrt gotovo uništila, uništila je ta osećanja u meni ali su se sinoć vratila. Ovih šest meseci naučila sam kako da koristim sećanja ljubavi umesto ljubavi. Teško je i smešno u odnosu na one koji još uvek imaju pravu ljubav, ali ipak sam je dobila. Baš me briga što mi stiže samo u snovima, ja mogu danonoćno da sanjam.

Potpuna neosetljivost i depresija; teško je, teško je živeti bez tebe.

Politički život oko mene je upravo onakav kakav si ti tražila. Tvoj voljeni diktator, koga si nekad zvala lutkica, vrši represiju i drži one tvoje omiljene staromodne fašističke govore. Nema te, ali su zato tvoje vizije još uvek na vlasti.

24. maj 2000.

Bila si tvrdoglava a nisi bila u pravu, toliko, tako često da si platila svojom preranom smrću, znam, pustila sam te za kaznu. Srela sam dve

tvoje prijateljice. Jedna ima celu porodicu oko sebe a druga je celu porodicu sahranila, u naopakom redosledu: prvo unuče, onda ćerku i konačno svog muža. Obe su bile živahne idući ulicom. Nisam htela sa njima da razgovaram: okrenula sam glavu na drugu stranu, zato što si bila mrtva. Pravila si se da si jedna od njih, isto tako ravnodušna u životu, ali nisi bila. Zato što u oba slučaja, bilo da ti je porodica živa ili mrtva, ti se ne bi šetala tako okolo kao da se ništa u svetu ne dešava: imala si emocije, jaka mišljenja i umrla si zbog njih. Baš me briga ako nisi bila u pravu, to je samo jedan glup detalj..

25. maj 2000.

Definitivno sam prihvatila činjenicu da si mrtva. Sram da me bude, sram da bude život.

26. maj 2000.

Ponašam se kao idealna komunistkinja koja si ti bila, posvećena svakodnevnom životu ljubavi i kuvanja za svoju porodicu kao da gradim mostove. Bez lične slabosti, sumnji, suza u očima... jaka sam majko, kao što si ti želela da budem, kao što si se pravila da jesi, ja sam zaista jaka ali iz drugih razloga; to nije bio moj izbor već nužda da opstanem sama u ovom ženskom svetu emancipacije bez ljubavi. A ti me gledaš sa

osmehom sa visine na polici iznad mog kompjutera, sliku tu držim da me podseća na moje obaveze. Gluposti kažeš, gluposti Mina: nastavi sa svojim pisanjem, sa tvojim peglanjem i izgradnjom mostova... ti sama radiš svoj posao dostojanstveno. Ne daj nikome da dotakne tvoj rad ili tvoje dostojanstvo. Porasti, bez suza, bez sumnji, bilo bi to gubljenje vremena i sramota... Prihvati činjenicu da me više zauvek nema, ponašaj se kako treba, prestani da se ponašaš kao da je moja smrt tvoja, moraćeš jednog dana da izađeš na kraj sa sopstvenom i neće ti biti lako, treba ti vreme i znanje, zato nemoj da se traćiš. Kakva samo navala reči danas majko od te male fotografije u obliku čajnika: bukvalno. S jedne strane tvoje nasmejano lice, tu možeš da sipaš čaj a s druge ručka kipućeg čajnika. Kao u japanskoj vazni, ti si u sredini i vriš.

Tvoj otac moj deda bio je bogat čovek koji je posedovao zemlju, ti si sa sedamnaest godina rešila da budeš komunistkinja, koja se bori protiv bogatih. Odmah si se okrenula protiv sopstvene porodice i bogatstva. Okrenuti se protiv sopstvene porodice je normalno ali protiv sopstvenog novca je značilo da smatraš taj novac prljavim i da si želela svet u kome život nije zavisio od novca. Odnosila si se prema svom nežnom i nasmejanom ocu kao prema kulaku iz

staljinističkog udžbenika... Rizikovala si svoj život u zaveri protiv sopstvene porodice i bogatstva. Kada je izbio rat, komuniste su hapsile i ubijale sve druge strane. Naročito ove mlade. Neki tvoji prijatelji su tako i nestali, jedna od njih je poslala drugim devojkama poruku: uhvatili su me, bežite, ako me muče, progovoriću... ali nije progovorila.

Ali istorija je pomogla i tebi i tvojoj ideologiji: prvo je ratna ekonomija uništila tvoje porodično bogatstvo, onda su Nemci okupirali zemlju i opljačkali srpska bogatstva a na kraju su ruski oslobodioci ušli trijumfalno, sa slavljem dočekani, da bi dovršili posao... i konačno su tvoji komunisti došli na vlast i od toga napravili zakon. Tvoja je porodica sve izgubila, otac ti je umro, braća su se propila, razboleli i umrli... svi osim tri žene su nestali. Tvoja sestra je ismejavala nov režim, tvoja majka je bila zabavljena Titovim uniformama a ti si vladala nad svojom prošlošću: nema knjiga, nema dekadencije, nema zezanja, nema novca... Bila je međutim u svemu tome jedna slaba tačka: moj otac se obogatio, ti si postala moćna a ja sam podignuta kao princeza... Razbolela si se od astme. Kada je jugoslovenska komunistička partija zatražila da se odrekneš Staljina 1948. ti si odbila. Ne želim da menjam svoje mišljenje samo zato što vi menjate svoju politiku preko noći.

Kad su ti govorili o njegovim zločinima, odgovorila si, odbijam da poverujem a čak i da jeste tako, imao je sigurno jake razloge za to. I kada su konačno hteli da te uhapse, moj otac je išao da moli za tebe, pustite je, rekao je, ona je samo jedna luda žena, žena i ništa drugo. Znae već kakve su žene, ja ću je već srediti. I pustili su te ali on nikad nije uspeo da te natera da promeniš svoje mišljenje. Niti on, niti ja niti bilo ko drugi, niko nije mogao da te stavi u red.

Kada si sletela u London, pedesetih, i ispunjavala formulare na granici napisala si da si komunistkinja, aktivna članica svoje partije, i tada te je zvanična delegacija vlade pozvala da izraziš svoje želje u vezi sa boravkom u Velikoj Britaniji. Ti si došla da posetiš mog oca i samo si uljudno odbila: hvala vam, ja već sve znam šta treba da znam, ovde sam samo došla svog muža da posetim.

28. maj 2000.

Dva majmuna, dve ovce, dva klona, moj otac i ja... Isto osećamo, oboje bez nade da te možemo zameniti, ili da možemo da budemo dobri ali se ne osećamo loše zato što smo loši.

29. maj 2000.

Kako reče jedna moja drugarica, posle svih ovih godina od kada je umrla moja majka ja uvek osetim rupu u stomaku kad je se setim. Osećam glad i bol dok čitam redove koje sam pisala kad je počela da mi nedostaje, tri nedelje pošto je umrla.

Nije mogla da živi bez mene a ja sam je sve vreme terala od sebe ružnim rečima i delima. Mislila sam da imam sopstveni život a da se ona meša i da ga upropašćava. Bila je usamljena u svom svetu muškaraca i žena u kome žene stoje iza svojih muškaraca, želela je da se osećam voljenom i da sam sposobna na ljubav. Ne mogu čak ni da ti kažem da mi je žao, moja jedina nada je da si znala. Sećam se kako si pričala o svojoj majci, kako ti je bilo žao što si prema njoj bila toliko stroga i zahtevna. Pričala si mi kako si je grdila vraćajući se iz bolnice što nije sve skuvala dok je i mene čuvala, prala pelene svojim starim pocrvenelim rukama... Ona koja je bila predratna dama ali koju si ti svela samo na tvoju majku... ti koja si vladala svetom kao Gospođa doktorica. Mora da si znala da ni ja nikad neću osetiti sažaljenje sve dok ti ne odeš.

Ljubav se ne meri ljubavnim gestovima, čak ni surovošću, ljubav se meri samo njenim nedostatkom.

31. maj 2000.

Živim sa duhovima, svake noći te sanjam, neka muzika svira, neki glas, neka ekstaza, neka boja, i neka beba. Same smo. Na različitim smo mestima, sobama, preko mora, u čamcima ali nam je lepo... čak nas ni smrt ne može razdvojiti.

Pitam se, da li je tvoj komunistički moral dozvoljavao ruže i ljubav? Zapravo si negirala ljubav isto kao i seks. Kada sam ti skandalizovana i povređena ispričala kako me je uznemiravao jedan vaš porodični prijatelj, samo si se prezrivo na to nasmejala; matori jarac, komentarisala si. Za mene je sve to bilo skandalozno i nemoralno. Nikad se nisam usudila da ti ispričam kako sam šokirana bila njihovim ponašanjem i tvojom reakcijom na sve to. Nikad se nisam usudila da ti kažem kako sam staromodna, romantična, sentimentalna i zaokupirana romantičnom ljubavlju bila.

Znala sam da su komuniste streljali zato što nisu bili verni svojim partnerima ali sam znala i za komuniste koji vode slobodnu ljubav kao hipici. Sve tvoje priče su bile kontradiktorne i grube, kao i tvoja ideologija koja je opravdavala zločin iz viših ciljeva.

1. juni 2000.

Dve brze slike proleću mi kroz glavu prividno jedna nevezana za drugu.

Prva:

Ti i moj otac u vašem matrimonium krevetu, svako pod svojim pokrivačem ali držeći se stidljivo za ruke. U trenutku kad ja ulazim u sobu ti brzo izvlačiš ruku iz njegove i sakrivaš je pod svoj pokrivač. Baš si bila stidljiva kad je bila u pitanju intima. Nikad nisi priznala da si bila intimna i sa jednim muškarcem. Inače uopšte nisi bila stidljiva kad je bilo u pitanju tvoje telo. Naprotiv, pokazivala si svoje ogromne grudi ogoljene. Agresivno si se šalila sa svojim telom i svi smo morali u tome da učestvujemo. Zapravo si ružila naše osećanje pristojnosti. Iznad tvog matrimonium braka u kome si ležala kao neki leš pored svog zakonitog muža, mog biološkog oca, jedinog muškarca u tvom životu visila je slika nage Maje od Franciska Goje.

Druga:

Moja baka, tvoja majka, kako trči u noći za svojim pijanim sinom, tvojim bratom: omiljenim. Budimo se zbog buke koju prave: oni su u prelepom vrtu, ponosu tvog domaćinstva, on je psuje a ona pokušava... a šta to? da sedne, da prestane? Nešto kao majka, valjda... On je prejako gura (bila je mala žena ali ne toliko kao ti, možda moje veličine) i ona gubi ravnotežu. Da li pada? Ne sećam se. Brzo me odvodiš od prozora, ali pamtim odbrambeni pa ipak čvrst stav moje bake spremne da pogine za svog omiljenog sina. I ti si bila ista takva, spremna da pogineš za ljude koje

voliš, za njega posebno. On je bio razmažen i dekadentan, nekad je bio zgodan i uspešan čovek ali ga je komunizam upropastio. Tvoja ideologija, tvoj novi život, Naslednika dinastije. Ti si međutim bila zakasnelo poslednje dete moje bake. Pričala si mi kako su se tvoja braća stidela, kao odrasli ljudi već, što im je majka trudna i što rađa bebu. Iako sa zakonitim mužem i to u dobrostojećoj porodici. Hteli su da te zadave i sahrane u čuvenom ružinom vrtu. Međutim onda si postala njihova omiljena igračka: beba koju su čuvali sve dok se nije udala. Nisi smela ni da pogledaš muškarce a kamoli s njima da razgovaraš. To je bila patrijarhalna Srbija: bogata dekadentna porodica, moja i tvoja, sa skrivenim nasiljem o kome je brinuo Matrimonium. Ti si interiorizovala konzervativni red, nasilje, stil... i pored toga što si dobila astmu pod stare dan (u 45, mojim godinama danas), uspela si nadam se da negde doživiš Orkanske visove, Romea i Juliju, iz tvog matrimonium ćutanja...

2. jun 2000.

Moja depresija. Hoću da se prisetim svoje ogromne depresije koja je pukla u maju kada sam imala 17 godina. Ležala sam u krevetu tri meseca i spavala 18 sati dnevno i čitala jednu te istu knjigu u krug. Prošle noći sam sanjala kovčege, mrtve ljude u svom stanu, nepoznate. Nisam ni spavala.

Već u onom stanju u kome živi moja depresija. Ovaj dnevnik, ovaj put ka našoj vezi, naš Matrimonium, napisan je na malim komadićima hartije, na salvetama, na stolnjaku, pre no što ispari nepovratno, u iracionalno, u gotove odgovore. Probudila sam se, skočila iz kreveta, jurila olovku i zapisivala na iskidanim parčićima hartije. Bio je mrak. Nije mi bilo jasno šta radim. Nisam imala vremena da otvorim kompjuter, popijem kafu, bila je to neka fiziološka potreba. Pogledaj šta je izašlo.

Sećam se drugog dela depresije: represija. Sećanje, majka mog oca bila je jedna veoma visoka i jaka žena, kad se on tobom oženio, malom i mršavom, mislila je da mu nikad nećeš moći da rodiš decu. I po njoj i nisi, devojčice se nisu računale u tom delu sveta. Kad neudate i same one se oblače u muškarce da bi preživele. Kada si je prvi put posetila ona je podigla konopac za sušenje veša vrlo visoko u dvorištu. Onda ti je tražila da opereš veš i da ga zakačiš. Pokušala si: ona je dovela celu njenu porodicu i prijatelje i svi su se smejuljili prezrivo dok si ti skakutala gore dole... Tada si pozvala mog oca, njenog sina, koga je nazivala sokolom svojim, i onda si ga naterala da uradi ono što u tom delu sveta samo žene rade javno: da prostre veš. Kakva osveta. Nikad ti to nije oprostila ali te je

poštovala kao lekarku. Kada bi došla u tvoj dom u Beogradu tražila bi da zauzme tvoje mesto sa tvojim mužem njenim Sokolom. Svađala bi se, ja sam ga prva imala, on je moj. Vrlo rado si ga davala njoj ali on nikad nije pristajao na to. Opet je izgubila i cenila te je još više. Jadna moja surova baka koja me nikad nije ni pogledala zato što sam bila sitna devojčica, nikad nije ni znala da se može biti žena a da ne dobijaš batine, poniženja a ti si je to naučila. Ti komunistkinja i dama. Moja baka je bila seljanka iz Hercegovine udata za Srbina koji je radio u austrougarskom zatvoru. Bila je ogromna i neobično lepa žena. Moj otac ju je voleo nežno koliko je mogao s obzirom da je napustio dom kad je imao trinaest godina, oteran da bi promenio prodični skript. A to je Majko učinio, zahvajujući tebi.

3. juni 2000.

Scene, scene i scene, koje izbijaju kao putokazi ka Velikim tajnama, Moje Majke i Mene: dok silazim niz stepenište u mraku slike eksplodiraju u mojoj glavi i osvetljavaju mi put, ne saplićem se već trčim kroz neko drugo vreme, kroz neko drugo stepenište...

U vozu smo, dolazimo iz posete mojoj baki, ja sam mala i nema i grlim te, ne puštam te iz zagrljaja, ne puštam te da sedneš, da jedeš... Moja

tetka koju sam obožavala sedi ispred nas i jede pile - srpske žene uvek jedu piliće u vozu, da bi se opustile... Ali nas dve ne. Ti si dama i dolaziš iz inostranstva, pošto si me ostavila samu sa tetkom i bakom na selu... sada, dva pitanja majko: koliko si me dugo ostavila samu... i zašto sam posle prestala da govorim i zašto od tada mrzim selo i piliće? Ne mogu da shvatim zašto se nikad ne sećaš koliko je to dugo bilo: mesec dana, dva, šest? Nedostaje mi mera stvarnosti u tvojim pričama. Majke su najveći lažovi, prirodno obdareni... Držeći te čvrsto za ruku i nikad te ne puštajući, sećam se toga kao normalne scene ljubavi... sada kad te više nema...

Bila si takođe i komična majka, sa velikim ušima kao slepi miš a zvali su te i Pera Detlić zato što si stalno zvala i kritikovala, dok je moj dnevnik neka vrsta stripa Paje Patka za prijatelje koji hoće da se isplaču... Volela si da visiš naopačke u krevetu, da vidiš svet obrnuto, i smejala si se...

5. juni 2000.

Ali i jedna nesrećna žena je otišla. I odnela je svu svoju nesreću sa sobom, daleko od nas. Da li ju je i unela u naše živote ili smo mi njoj zapravo dali svu našu nesreću da se njome bavi?

Još uvek ne verujem u smrt i majko ti si moj dokaz protiv smrti. Činjenica da si živela i da si moja majka su dokazi da smrt ne postoji i da ne treba da je se plašim.

Pošto si napustila mog oca u prvom trenutku je poželeo i on da umre, pokušao je za tobom da krene, tražio te je među mrtvima prvo, a onda je pokušao da nađe za tebe zamenu, njegovu drogu. Nije uspeo ni u jednoj stvari i tako, da bi preživeo, odlučio je, shvativši da je preteško umreti da se vrati u svoju mladost, pre no što je tebe poznavao, i tako je postao drugačija osoba: površniji, življi, primitivniji... sasvim drugačiji. Pretpostavljam da bih mogla da budem samo dete mog oca, zapravo smo se svi tako i pretvarali, da ja nemam nikakve veze sa tom nesrećnom ženom koja si ti bila ti, korpa za otpatke za našu nesreću... Ali sada vidim da si mi ostavila Matrimonium, kao breme, kao deo nesreće. Njemu nisi, on je postao mladić, samo meni, koja sam postala stara žena. Sada sam starija od mog oca i to je tvoje maslo.

Iznenada osećam da je sve ovo normalno, nema više drame. Šta sada bestraga ja to pišem, svako ima majku koja ako stvari loše krenu, umre pre njih. Pravim gužvu ni oko čega, kao i obično, glupa emotivna žena koja piše, koja nikad neće postati pravi pisac, nikad neće biti razumna, racionalna,

jedna od onih koje svet čita sa radošću, kao ja druge pisce.

Možda bih i ja mogla da postanem jedna od tih mudrih ljudi, samo kad bih prestala da se samosažaljevam i da razmišljam o svojim osećanjima, da prestanem da se osećam krivom i da nemam toliko slobodnog vremena... zapravo nisam ništa radila nedeljama, mesecima, osim ovog pisanja; ne čistim svoju kuću, ne zarađujem novac, dopuštam sebi svakakva osećanja, zanemarujem svoje političke i društvene obaveze... Što sam dosadna, što sam razmažena ćerka, ti bi me prva prezrela zbog koje se sve ovo i dešava.

Ali ovih dana policija ulazi i pretražuje naše kuće: ušli su u stan Žena u crnom i u još nekoliko prostora grupa s kojima sam i ja povezana, pretpostavljam da bi ti se i to dopalo: konačno neko da te nauči pameti, rekla bi, sve vas izdajice domovine, žene i izdajice, kakva sramota...

Bacila sam džoint koji sam imala u fioci. Ništa drugo, ne želim da odem u zatvor kao običan kriminalac, kao Al Kapone zbog poreza, hoću u zatvor kao žena izdajica.

6. juni 2000.

Danas sam shvatila koliko je moj život teži od tvog, i zato mi danas uopšte ne nedostaješ. Ti ne

bi razumela moje probleme, naprotiv, morala bih od tebe da ih sakrijem od tvog prezira i brige. Lepo je biti bez majke u izvesnim situacijama apsolutne nesreće: možeš da se sakriješ ispod tepiha kao mrtva i niko te neće tražiti... i da se ponovo pojaviš kao bubašvaba i niko ti neće suditi... to je baš lepo. Vreme ti je isteklo, čak će i moje uskoro, vreme ćerke majke kao što si bila ti. Šteta što ne možeš da vidiš kako proživaljavam poslednje trenutke tvoje pobede, šteta što moram da doživljavam tvoju pobedu kao moju smrt. Negde si drugde na sigurnom a ja sam ovde izložena oluji surovih političkih promena u kojima će svi oni koji nisu bili ekskluzivni biti osuđeni zbog svoje inkluzivnosti. Ti si to isto uradila u svojim surovim vremenima. Ali ja nikad nisam niti hoću, zato što ne mogu da se otkačim od tebe, mojih roditelja, da mene ne bi otkačila moja ćerka. Sudbina pobednika. Živim na tvojoj ljubavi kao da je moja, sudbina mosta, koji u svakom ratu prvi pada.

7. juni

Istina je na neki način da smo ti otac i ja zajedno uništili život.

Videla sam jednu ženu na ulici, sede kose, elegantnu i otmenu, to si mogla biti ti: i onda sam počela da patim, ali nosila sam hranu, morala

sam da žurim da spremim ručak za svoju porodicu i ta pomisao je zaustavila svu moju patnju. Shvatila sam tada da je bol vrlo često luksuz, pisanje hobi i naravno da između kuvanja i čišćenja ja ipak pišem i patim. Jer uvek se nađe vreme za ljubav i bol.

8. jun 2000.

Mogla sam da budem kaluđerica, možda i svetica, ali ne i dobra žena. I kada nisam bila dobra ćerka, dobra majka, dobra supruga. Volim sve to da budem i radim, ali ja to radim kao svetica ili kaluđerica, ili kao loša žena. Konačno znam o čemu mi ovde govorimo; o meni kao lošoj ženi prema ženi koja je umela da bude dobra.

Sve pogrebe koje vidim, za koje čujem, odmah postaju tvoji, sve smrti o kojima čujem, bilo da su to ljudi koje poznajem ili ne, meni stižu kao trauma.

9. juni 2000.

Moram da kuvam, moram da čistim, moram da napravim faširane šnicle i pire krompir sa sosom od paradajza kao što si ti to radila. Traže i očekuju od mene da radim te stvari ne samo zato što si ti to radila već na isti način kao ti. Mrzim to: tebi je to bio najvažniji posao, na kraju i jedini, da zadovoljiš gladna usta. Ja nisam takva, ja hoću o njima da brinem ali na

drugačiji način. Tebi se ne sviđa moj stav, čak i sada iz groba gde si smirena i nesrećna, s obzirom da ne možeš da učestvuješ u mom dnevnom životu. Da se mešaš pod plaštom ljubavi, da prelaziš sve granice... Agresivna sam prema ljudima koji mi se mešaju u intimu, vidim to na svakom koraku od kada te nema, ali takođe i vidim koliko im ja sama to dozvoljavam zahvaljujući tebi, zato što tebe nema i ja to pamtim kao ljubav..

10. juni 2000.

Dok dopuštam mojoj ćerki da zloupotrebljava moju majka/ćerka ljubav, i dok pržim krompiriće i faširane šnicle na 40 stepeni, znojeći se, padajući u nesvest, s opekotinama od smrdljivog ulja... Znajući da neće to ni pojesti... znajući da mi je to samo tražila kao dokaz ljubavi i poslušnosti... pogrešne reči, pogrešna dela, sve u ime ljubavi. Sećam se kako si ti to meni radila na isti način kao ja sada. Tvoje male izobličene od reumatizma ruke, u modricama od astme, takođe u ožiljcima od vrelog ulja; dahćući kao neki trkač na duge staze, iako si delovala stameno. Ne kao ja, uvek spremna da se žalim ili da analiziram mehanizme. A znaš li majko zašto, zato što si nas ti naučila da se to igramo, zato što si tako htela i u tome uživala. Važna igra emotivna majke koja ucenjuje ćerku. Dakle ta nas je igra vezivala, izbrisale smo granice, da bi ti

mogla da me kontrolišeš i braniš. Onda si tu istu politiku nastavila sa mojom ćerkom, kao da ti jedna generacija nije bila dovoljna. Znam kako muškarci gledaju na Matrimonium kao na vezu koja nikad ne preskače nijednu generaciju, koja nikad ne može da se prekine zbog nevidljivog kontinuiteta, kroz hranu, čuvanje beba... Ali majko, ti si zapravo okove stvarala iznova i tako čuvala našu vezu i nikad nisi dopustila da se ijedna od nas oslobodi.

11. juni 2000.

Sinoć sam sa takvim spokojem govorila o tvojoj smrti da su svi okolo postali surova publika. Odjednom mi je palo na pamet: sada znam kako ljudi postaju surovi i čine zločine. Prvo ide Kazna zatim Zločin. Onda mi je ta neka drugarica ispričala kako je njena majka umrla, mnogo mlađa, i tu je bilo još više surovosti i zločina... Pomislila sam ako ova lepa mlada žena sedi sa mnom na obali Dunava jednog toplog letnjeg dana i uživa u životu onda ću i ja uskoro, jednoga dana, možda vrlo brzo, možda ću vrlo brzo biti slobodna od tebe. I onda ću moći da prestanem i da pišem. Ali sam se ujutru probudila sa prljavom savešću i osećanjem kao da si upravo umrla, upravo tog jutra a ne pre mnogo mnogo jutara. Svakog jutra ustajem sa osećanjem velikog gubitka, ono što se međutim promenilo jeste da pokušavam da povratim

sećanje u vezi sa teškim gubitkom, pomisao na tebe mrtvu svakim danom mi je lakša. Osim kada pokušam da te ubijem jedne letnje večeri na Dunavu.

Da ne ludim možda s ovim pisanjem, da li me ovo pisanje smiruje ili razdražuje? Da li je to terapija ili mučenje? I jedno i drugo valjda, kao što su sve stvari po tom pitanju.

13. juni 2000.

Loši dani za mene, nisam mislila na tebe juče zato što sam imala većih problema: strah, pretnje, da zaštitim porodicu, naše živote od kriminalca, od političkog kriminala..

Momak koji nam je uništio auto sada nam pretilo zato što smo tražili novac od osiguranja. U ovom trenutku naše istorije, kada je kriminal na vlasti, i mali kriminalci nalaze svoje mesto sa nama, običnim građanima.

Potpuno razumem sve ali ti ne bi, ti bi bila hrabra i luda sa običnim kriminalcima koji su spremniji da te ubiju od onih političkih koji imaju druge ciljeve. I tako sam te zaboravila, onoga trenutka kada sam postala ti, sasvim sam te zaboravila. Pravila si ogromne greške ali si radila stvari. Ovoga jutra dok sam se vraćala sa pijace shvatila sam da mi ne nedostaješ jer vodim tvoj život: krivca, agresora, žrtve, majke, lude žene, glupe žene... s dostojanstvom ili bez njega,

upravo kao što si i ti, činila sam sve greške koje žene čine u tim situacijama... prezaštićenost, preterana reakcija, preterivanje uopšte...

15. juni 2000.

Sve više razumem zašto si umrla i zašto si otišla pre mog oca, u tom stanju, u tom obliku, samo su tvoj ogromni um i snaga ležali u tom krevetu, tela već nije bilo, već je bilo propalo i preobrazilo se u staru umiruću ženu. Ali ja te jesam videla neokrnjenu sa još uvek plavim očima. Mislim da si bila u pravu što nisi štedela telo samo da bi sačuvala svoj um: pa ipak, moramo otvoreno da kažemo, tvoja smrt nije bila prirodna. Još jedno ubistvo, tvoje telo je bilo korišćeno i zloupotrebjeno i trošila si ga nesebično da bi sačuvala svoj razum.

Govorim ovde o tvom izboru da koristiš jake lekove koje su ti čuvali um ali uništili telo. Kao lekarka znala si da postaješ ovisnica. Doktori su često preterano komotni sa lekovima i telima. Ne kao obični smrtnici pod stegom bola ili zabrana. Ti si odbila da imaš bolove ili depresiju.

Sada sam ja na tom tvom putu: strasti, nepredaje, fizičkog bola od nasilja, nevoljnog heroizma... i pitam se da li treba da nastavim tim ženskim putem, kao da imam nekog izbora. Moj put je nekako jednostavniji od tvog i ima nekih

napredaka kada su u pitanju važni detalji, ali je priča i dalje ista. O bajci koja se kvvari, o trošenju tela da bi um ostao čist, o ženi koja ludi zato što nije znala šta je htela, i koja uzvraća nasiljem jer je bila silovana.

Vraćam se u detinjstvo. Fizički si me otela i vratila u vreme kad sam bila dete. Zajedno putujemo kroz vreme... možda sam i ja mrtva a ni ne znam za to, možda ti ni ne znaš da si mrtva...

Kako je samo sigurno mesto mrtva majka, ne može se porediti sa živom i voljenom majkom.

17. juni 2000.

Još uvek koristim kreme, spavaćice, četkice za zube koje si nam ti ostavila; salvete, izvezene maramice, domaći džem... stari srpski ali i evropski stil života... pozorište, kuća lutaka. Koliko će dugo trajati? Ostali članovi porodice ih tretiraju kao muzejske artikle, ljudi se plaše da barataju prahom tuđeg tela...

Nosim tvoju spavaćicu. Pre nekoliko sati dok sam išla preko mosta setila sam se kako nikad u životu nisi bila u stanju da se odlučiš. Moja majka je uvek sebi kvarila svako zadovoljstvo i izbor tako što bi rekla sebi: trebalo je ono drugo da uradim, suprotno. Pogrešila sam i sada ću da platim zbog toga. Da bih joj olakšala život

jednom sam joj rekla kada je bila neodlučna koju haljinu da kupi: uzmi ih obe i ona me je poslušala. Ali mi je kod kuće ljutito prebacila, pogrešila sam što sam obe kupila a ti si me naterala. Još jedna njena osobina bila je da uvek nekog drugoga za sve krivi. I koristila je reč krivica sve vreme. Moja je ćerka među prvim rečima naučila tu reč, i vikala je po kući: hoću da sam kriva, kriva kriva.

Dok sam prelazila preko mosta misli o smrti su mi preplavile glavu i u mirnoj panici sam se zapitala: možda neko u ovom trenutku umire i ja to osećam zato što mi se skače sa mosta i ulazi u reku kao Virdžinija Vulf. Setila sam se kako mi je tog poslednjeg dana kada sam se opraštala od tebe jedna misao proletela da je nisam ni konstatovala od brzine: da možda i neće biti sutra za nas dve. Sada sam u tvojoj spavaćici, onoj u kojoj si umrla. Danas na mostu imala sam osećanje da moje astralno telo me napušta i da me posmatra negde odozgo s neba dok je moje materijalno telo zapravo prelazilo preko mosta. To je trajalo nekoliko sekundi i bilo je predivno. Sećam se da mi se tako nešto samo jednom ranije desilo jednog bistrog sunčanog dana. Bila sam veoma mlada i mislila sam da sam spoznala Boga.

Bila je stara, u depresiji, polugluva, poluslepa i zapravo nepokretna žena već nekoliko godina pre no što je umrla. Otišla je da prekine svoj nedolični život tako drugačiji od njenog uobičajenog: brzog, oštrog, raspevanog... Prošle godine se još pravila da je ta žena koju ja poznajem, koja se bori, koja voli... Bilo mi je žao svake sekunde njenog pretvaranja, ali sam takođe i uživala u novoj podeli moći, konačno u krevetu i slaba ali i dalje ponosna i u krivu, kao i uvek... dok se meša u moj život više nego ikad... Ali kao realna i pametna žena znala je da je prošlo njeno vreme i znala je da izgubi bitku. Barem svojoj ćerki. Ponosna sam na nju zbog toga, znam da mnoge majke i nisu sposobne da se predaju, naročito svojim ćerkama. A očevi još više od majki. Poslednjih godina kada smo razgovarale pravila se da me sluša pa čak i da se slaže sa mnom. Ali brzo bih primetila njen gubitak interesovanja za moje teme kao i potrebu da nametne svoje mišljenje, da se meša, da komanduje... Surovo bih je uvredila da je zaustavim i povredim. Posle bi mi bilo žao, činilo mi se da sam ja jedina od nas dve smrtna... i tada ja nisam bila u pravu. Ko zna šta sam sve još radila pogrešno sve vreme misleći da sam u pravu. Priznala si i da si i ti bila takva ali mi nikad nisi svoju tajnu odala da nisi besmrtna Boginja već samo Moja Majka.

Ovih dana sam bolesna od prevelikih emocija i preteranog podsvesnog rada, to su vremena kada postaješ vidljiva u sitnim detaljima po mojoj kući, ali tvoja vidljivost nije Patrimonium, ona liči na ruševine, na rasuto đubre, neko osećanje značaja iz drugih vremena, iz neke druge zaboravljene perspektve.. u tim danima potpunog sloma moj Matrimonium boli. U snu iznenada vidim smisao našeg života, našeg kontinuiteta, ali se onda probudim, setim se samo prisećanja na smisao. O da, zalečenje putem snova. Ali Matrimonium je negde duboko u mojim snovima, sa ili bez smisla. Snovi su tamo gde je integralan i niotkuda ne mora da se kopa, ako ne i hirurški vadi na svetlost i smisao; ja ću iskopati moj Matrimonium iz mog Patrimoniuma.

20. juni 2000.

U jednom filmu Džin Hekman igra mog oca a jedna alapača igra mene, dok neka majka Jevrejka umire između dva klona koja su se međusobno borila čitav život. Sve je u tom holivudskom filmu, osećanje krivice i nonsensa. Sva u suzama gledam film i glava me boli. Holivud kako je samo glup i ubedljiv: šta je moj Matrimonium, naš Matrimonium u odnosu na hepiend. Danas čak i holivudski kič koristi reč matrimonium umesto brak. Odmah sam

prestala da pišem kao da je moj Matrimonium izgubio svaku istinu.

Kada bih pokušala sa svojim ocem da se borim on me je napadao kroz tebe. Majko bila si za Matrimonium svađu uvek spremna čak i kad su patrijarhalni interesi stajali iza nje.

Rekao bi ti, tako je mnogo volim, ne mogu da se borim protiv nje, pre ću da umrem. Samo joj kaži da ne udara nogom o pod u mom prisustvu.

21. juni 2000.

Tolike mnoge scene i tvoje reči mi padaju na pamet, dok hodam, ili nešto radim sasvim nebitno. Tako mi sve deluje bitno da sumnjam da je išta. Moraću sada da postanem izbirljiva, sve je važno u vezi sa tobom jer je konačno... taj bolni izraz lica koji si imala kada je moja rođaka, tvoja nećaka umrla kao da si znala da ćeš i ti trajati još samo jednu godinu i dvanaest dana i da ćete vas dve slomiti moje srce. Način na koji si plakala, i kad mi nisi dozvoljavala da se ljutim zbog njene smrti koju sam ja nazivala porodičnim ubistvom. Kako si mogla majko, gde si samo našla snagu i razlog za takvo ponašanje? Kao ta jevrejska majka iz filma, nisi nikad dozvoljavala da nešto osvetlimo kroz sukob i da razmišljamo o prošlosti, da nešto izmenimo, uvek si držala neku ustajalu vodu oko nas, svi u istom sosu, u čamcu

u večnom okeanu, i delovalo je da pobeđuješ sve dok nisi umrla.

23. jun 2000.

Vidiš majko, tako se brzo menjam da sada sebe oplakujem... kukam nad svojim bivšim životom koji nikad nisam volela. Više volim ovu novu sebe, slobodnu drsku devojkicu u velikom svetu dok se bori za svoje poroke, od one depresivne, voljene glupe bebe koja sam bila u tvom naručju... ali moja promena je tvoja smrt.

24. jun 2000.

Još jednom sam slomila teglu sa tvojim džemom, već druga ove nedelje. Pokušala sam da iznesem iz tvog kredenca i donesem kod mene kući da pojedemo. One poslednje, najposlednije, po jednom od onih recepata koje mi nikad nisi dala, koji nikad nisam tražila i koji će nestati iz naše kuhinje za mesec-dva. Ne mogu da razumem koja je bila vrsta moje superiornosti, superiornost inferiorke. Stidim se tog osećanja. Kao kad obična rulja osvoji dvorac. Nikad se ne stidim što nisam dobra već samo što nisam iskrena.

25. juni

Mnogo mnogo navika koje si mi prosledila pretvaram u znanje, da samo možemo da popričamo i

zajedno ih sredimo. Anksioznost, strah od smrti jesu podsvesna agresija. Imala si to prema meni, ja imam prema svojoj ćerki. Pa ipak znam da je to ljubav, sudeći po mojoj sopstvenoj anksioznosti, ali takođe znam da ne liči na ljubav, da je to možda ljubav iskvarena u uništenje, da je to pogrešan jezik ljubavi. Ljubav i represija, ljubav i stid od ljubavi, ljubav i anksioznost od uzvraćene ljubavi.

Dobre navike koje sam mrzela ti si na mene prenela: menjam redovno stolnjak u dnevnoj sobi. Tvoje stolnjake, tako si ih mnogo ostavila, kupovala si mi divne stolnjake celog svog života i čuvala za moj dom; činili su mi se strašno ružni i nikad svoj dom nisam zamišljala sa stolnjacima. Nisam bila u pravu: sada ih koristim i divim im se. Sećam se sa koliko si ljubavi na njima radila, da napraviš trpezu bogatu hranom i cvećem i kako si uživala u svom radu domaćinske lepote koju sam ja prezirala i napustila.

Bila sam pritishnuta tvojim stilom razmišljanja o lepoti: nisam imala šanse sa tobom, nikad mi nisi dala drugi izbor osim da idem tvojim putem. I konačno sad to radim... opet, nema dobitnika, nema gubitnika...

27. juni 2000.

Pretvorila si se u zlu ženu, tek nekoliko godina pre no što si umrla. Pitam se zašto, nema žene koja se prozli bez valjanog razloga.

Tvoj osmeh nije postao gorak već zao. Nisi ti bila obična žena koja padne u depresiju kad je neko maltretira, ja sam takva. Ne, tebi je svet tražio unapred da platiš. Ali šta ti se zapravo dogodilo ne želim ni da znam, nisam poznavala dobar život koji si ti imala, bio je Velika Tajna, zašto bih onda znala njegovu lošu stranu. Danas sam se ja ponela kao zla žena prema tvom mužu mom ocu. Zapravo znam zašto si se prozlila, ono isto zbog čega se i ja prozlim i ponašam na loš način. Mala dela kukavičluka, egomanije, muške dominacije... Ali kad je stalna, kad je svakodnevna, kad je bez svesti ili stida, onda reagujemo ovako kao nas dve... zle žene...

Slike lete kao muve, kao komarci, grizu, svrbe, naduvavaju se... energija ne može da umre, da nestane, ove slike koje lete okolo, i to je život...

Izvan konteksta nešto sada: ti se smešiš, sledeća slika ti kako se u mukama prevrćeš u krevetu, onda ti ko mala devojčica kako teško dišeš pod rascvetalim drvetom i ne znajući da si alergrična, i ne znajući za sudbinu koja te čeka, i ne želeći da je znaš... Možda sam ja u pitanju a ne ti koja pravi te slike. Uglavnom lovim tvoje

slike bez ikakvog reda, samo ih pratim dok lete kao zmajevi...

Da, gotovo da sam zaboravila, otkad si umrla povratila mi se sposobnost da donosim odluke. Gotovo da se ni ne sećam kad sam je izgubila ali sam uverena da se niko bez nje ne rađa. Čak ni ti koja si je dovela do savršenstva. Kad si bila prinuđena da ipak nešto odlučiš onda si odbijala sve odgovornosti.

Moja majka je prezirala svaki oblik misticizma, bila je naučna i skeptična, i prezirala bi i moje pisanje o njoj, zapravo nikad nije ni volela književnost zato što je više volela Istinu. Ovo je teška zloupotreba njene ličnosti a ja je radim jer želim da je osvojim a njena smrt mi to omogućava. Bar mi motivi nisu tajanstveni čak i ako moja priča o njoj možda jeste.

28. juni 2000.

Razmišljam o istorijskoj krivici, pišem tekst o "pristojnim ljudima", o prevarenim ljudima u mojoj zemlji. Uvek mi ti padneš na pamet, o bilo čemu da razmišljam. Čula sam se sa jednom ženom čija majka umire, jako joj je teško, sumnja u sve. U mojim napadima anksioznosti nemam čak ni slike tvoga lica. Bilo čije je dovoljno. Sve neispričane priče koje se nikad neće moći

ispričati su deo te slike: konačno tišina priča priče, tišina koja je bučna kao neki zemljotres, koja raspričava neki drugačiji jezik od onoga koji smo nas dve govorile: mi smo govorile jezikom gazde jer smo morale da preživimo. Sada kada te više nema diktiraš mi nov govor a ja smerno zapisujem.

Ko zna koje sve nove istine, aksiome i popravke nepravde još možemo da smislimo, kroz napade i sanjarenja. Nekim ljudima sam dala da čitaju naš dnevnik oprosti mi majko, ali svima kojima je potreban su naši srodnici.

29. juni 2000.

Odbile smo da učestvujemo u muškim životima, po njihovim pravilima. U isto vreme smo htele da budemo lojalne i da napravimo naš sopstveni život, zato što mi volimo naše muškarce. Same u vakuumu, u ljubavnom vakuumu, početak tvog laganog uvenuća ka smrti. Kada sam uzela natrag svoju ćerku od tebe, tvoj ciklus reda i usluga se završio. Umrla si od samoće, ženska smrt. Život se nije mnogo promenio za ženu. Ko zna šta si sve ti znala u svom životu o nepravdi. Ali si ćutala i nisi se pobunila. Tvoj bunt doduše bio je nevidljiv ali i vrlo konkretan, pocepan u mnogo malih buntova, u malim stvarima, razbijala si veliku sliku jednog nepravednog sveta...

O majko, da li bih možda plakala čak i da si ostala živa, s obzirom na kišu, na nepravdu? Koliko samo drugih puta sam se ponašala na ovaj način bez izgovora da si ti mrtva a ti bi rekla: Mina, zašto nas sve činiš nesrećnim, zar ne shvataš da imaš sve, samo malo olabavi, ćuti provedi se... Ali sam tvrdoglavo ja odbijala da ćutim u jednom nepravednom svetu, izvela sam te sa mnom iz tvoje kule od slonovače na dno ulica.

30. juni 2000.

Imam rupu u srcu, nije više u stomaku, sagorevam. Ti si zvezda, daleko od nas, nedodirljiva i lutaš kroz moje telo: usisala sam te kao što jedna zvezda drugu usisa... brzo si sagorela, sve si potrošila. I ja sam rešila isto tako. Otac međutim on će živeti kao neki kamen 1000 godina jer on dolazi iz siromašnih krajeva gde su siromaštvo i kamen bili ceo život i lepota i sada se pretvara od hiperaktivnog biznismena i brižnog oca u staru stenu. Ti si sijala do poslednjeg, skupljajući se u sve manju i manju zvezdu, u zrak svetlosti i konačno ništa... Sećam se tog pogleda u tvojim plavim očima, samo jedan zrak... Više mi ništa i nije jasno. To je zbog moje rupe u srcu: nestajem iz centra ka margini.

1. juli 2000.

Juče se tvoj muž pakovao: treba da ode na planinu, prvi put bez tebe. Otišla sam da mu pomognem, nije trebalo ali bez tebe nije imao nikoga da se pridrži, da se izdire. Jedva da je imao šta da pakuje: šah, malo lekova... Zaista je bilo tužno, preturala sam po tvojim fiokama, držala sam u rukama tvoj divan svileni netaknuti kombinezon, koji sam ti ja kupila na nekom putu po svetu i koji si ti čuvala bog te pita za šta... i to sam spakovala. A onda smo oboje rešili da se ponašamo kao da si živa: da pakujemo niz nepotrebnih stvari, da pravimo večere na planini, zalihe hrane koje će da propadnu. Dosta posla, dosta besmislenog posla koji niko od nas nikad nije voleo sve do ove godine kad smo te oživeli kao Duha.

Kao u bunaru, kaplje bol, beznadežno, beskrajno... Podižem pogled za vreme nekog razgovora sa nekim, gledam u prolaznika a misli mi lete, ka tebi, negde u kosmos a onda kapljice zagolicaju moje lice i padaju ka nevidljivom bunaru gde čuvamo naše tajne sebe u mraku, na bezbednom mestu.

Spavala sam u tvojoj spavaćici sa dugačkim rukavima, bilo mi je vruće i bezbedno.

4. juli 2000.

Kako mi se samo jasno vraća tvoje lice. Danas majko ne želim da živim bez tebe. Tvoja pristojna

smrt je najviše što jedna pristojna osoba može da ostavi svojoj ćerki. Volela bih da si samo malo pristojnija bila, da si me više maltretirala, da me nisi volela kao što jesi tako da mi sva ljubav od drugih sada izgleda besmislena. Volela bih da si mi objasnila kako si me to volela tako da mogu da izgradim novu ljubav u slučaju tvoje smrti. Ne želim više ovde da budem, niko me zapravo neće kada mi je loše, kada plačem, kada sam glupa i dosadna a takva sam sve vreme. Danas je za mene veoma loš dan. Posle svih ovih meseci neke su mi stvari opet kao nove, sveže. Potrebno mi je vreme, napravila si kaos od mog uma i vremena, još nešto mi je potrebno. Ne tražim da mi se vratiš sa tvog večnog odmora. Samo tražim nešto za šta mogu da se uhvatim. Možda je trebalo da ostaviš još nešto pored haljina, spavaćica, krzna, srebra, salveta, slika... rekla si mi, sve to tebi ostavljam... da samo nisi, tako je teško sve to imati pa ipak nemati za šta da se uhvatiš.

5. juli 2000.

Poslednjih nekoliko noći bili su mučenja, ne samo košmari sa slikama tebe, kako umireš ili živiš. Bilo je 43 stepena, vrućina je izbijala iz mog tela i um mi je ludeo. Jutros sam čula sledeću priču: majka je umirala od raka, bolno. Jerka je bila uz nju potpuno posvećena. Majka ju je

pogledala pravo u oči i rekla: odjebi, za ime boga.

Ierka se nasmejala a onda rasplakala, ali nikad neće preboleti, sigurna sam. Odakle dolaze te reči?

I nedostajala si mi: sve vreme si takva bila prema meni, vrlo surova, samo prema meni, nikad prema strancu i sada mi i to nedostaje. Da li možda želim da mi se vrati jedna stara ljuta surova žena u kolicima koja se zove Moja majka. Da, da, odmah bilo kada... ta surova žena bi usisala sve moje košmare u svoje deformisano telo i pretvorila u svoje gadne reči...

7. juli 2000.

Beč...

Majko, gotovo da sam ti kupila par prelepih cipela, male damske cipele italjanske ručne proizvodnje, na Stefanplacu.

Sedim na trotoaru i plačem. Noge su me izdale kada sam izašla iz radnje. Nisam mislila na tebe puna dva dana, iako jesam pričala o tebi i tvojoj smrti. Vidiš, znala sam da si mrtva pa ipak sam htela da ih kupim. Sve ove godine sam ti kupovala stvari koje nikad nisi imala prilike da obučeš pa si ipak bila srećna. Zašto sada da prestanem?

8. juli 2000.

Sedim izgubljena u prostoru. Nisam spavala cele noći, pila sam pivo i onda zakasnila na voz sedam minuta. Nikad ranije u životu nisam izgubila voz: ali sam sada tebe izgubila zato sve drugo gubim bez žaljenja.

Jedna poremećena osoba sedi pored mene i ponaša se čudno. Jedna druga ispred mene igra. Potpuno se uklapam u ove ljude koji provode dane na železničkoj stanici, prave se da putuju ali su stalno na jednom mestu. To je sušta suprotnost mom putovanju. Ja putujem ali sam stalno na jednom mestu sa tobom. Moja osećanja su ogromna i nepokretna i ništa me zapravo ne može izmestiti iz njih.

Majko, danas sam potpuno izgubljena u Budimpešti na autobuskoj stanici: opljačkali su me. Ukrali su mi novčanik, onaj koji nosam po svetu od kada si umrla. Bila sam tako bespomoćna da je to mogao bilo ko da učini, i mnogo gore stvari. Ovaj svet je previše nasilan za mene. Za tebe i tvoje malo astmatično telo mora da je bilo nemoguće dalje živeti.

Dok sedim danas u vozu uz jednu majku sa dve male ćerke koje svakog trenutka pokazuju jedna drugoj da su porodica, isključujući me, shvatila sam da su mi bez tebe čak i žene postale neprijatelji. Nisam više ničija ćerka, nisam više predmet beskrajne ljubavi, pa kako onda mogu biti Majka?

9. juli 2000.

Vidiš, razlika između obične ljubavne priče i one između majke i ćerke je ta što u ovoj prvoj ljubavnici mogu ponovo nekog drugog da vole. Dok nas dve, bilo koje dve žene u takvoj vezi, ne mogu nikad više.

Sutra je rođendan moje ćerke. Jesam volela ponovo, volela sam nju.

Tvojom ljubavlju. A ti si je volela mojom ljubavlju. Zajedno smo to radile i ona će to preneti svojoj deci dajući se celokupno da bi se ljubav održala.

Danas mi je drago što su me juče opljačkali. Kao da smo se nečega otarasile, obe: tvog starog novčanika, nepotrebnih kreditnih kartica, male količine novca koja je nama bila ogromna. Nijedna od nas nikad nije poznavala cenu novca. Novac smo tretirale kao predmete ili ljude. Kao da me je neko silovao, još uvek osećam dodir na ramenu dok je lopov muljao po mojoj tašni. Uzeo je pogrešan novčanik što se tiče novca ali onaj pravi ako uzmemo u obzir povređivanje. Osetila sam se poniženom. Osećam nasilje jer mi je oteo tvoj novčanik. Mogla sam da se borim s njima, fizički, da ga povratim. Ali tada mi se pojavila jedna slika. Setila sam te se, malecne ljute žene kako se baca na auto u pokretu koji pokušava da prođe

preko reda. Nije ti bilo stalo da života ili pristojnosti jedne dame/supruge/majke. Samo si pravdu imala na umu, kao Jovanka Orleanka. Kao dete sam se plašila za tebe, nisam sigurna da je to bilo divljenje. Ali zaustavila si prestupnika. Razlika između mene i tebe, kao i uvek, bila je moj strah. Rekonstruišem psihološko stanje kriminalca koji me je napao i oduzeo mi tvoj novčanik. Bilo je sporo i smišljeno. Ja sam imala pokrete žrtve i izraz lica sa strahom i obešću, jedne ćerke. Da nisam, on se ne bi usudio. Malo je sumnjao, a moja obest ga je navukla, ali istovremeno je i odustao od većeg plana da mi sve otme i da me zaista povredi. Ali on nije znao da je meni bilo stalo samo do tog malecnog novčanika, i da mi je upravo tako celu pljačku napravio ličnom, kao silovanje.

Moje reči počinju da mi zvuče lažno. Ne znam od čega je napravljena književnost, ali sigurno znam da je ljubav sačinjena od pravih emocija koje u izvesnim trenucima postaju lažne i počinju da znače suprotno od onoga što su nekad značile.

Srela sam ženu koja je majka ćerke kao što si ti meni bila. Svake noći stoji na prozoru i čeka na svoju ćerku, identifikuje se sa njenim životom i spremna je da ubije i umre zbog nje. Mrzela sam je, iznenada sva moja mržnja prema tebi je izbila i naletela na njeno lice. Nosila je skupe

italijanske cipele i naterala je i mene iste takve da kupim. Iako si mrtva, smrt nas ne može rastaviti kad dođe do kupovine.

10. juli 2000.

Danas beskrajno plakanje, suze kao neka zavesa preko mog vida... Rođendan moje ćerke, prvi bez tebe i sigurno ne i poslednji. Spremam hranu, kolače, tako sam nervozna da se jedva uzdržavam da sve ne bacim, ja bez majke, ja bez deteta, da se rešim tog malograđanskog đubreta kolača, proslava, emocija...

Ona je zahtevna, očekuje tvoj stil, tvoje kolače, ali ja odbijam da budem ti, vidiš i sama, nema za mene izlaza iz ludila, i ti sam i nisam ti u isto vreme...

Na njen prvi rođendan bila sam tako hrabra da sam je ostavila sa tobom i provela prva dva dana bez nje od kako se rodila. Ona to nije primetila ali ti jesi i bila si zadovoljna da ona bude samo tvoja a ja konačno da se ispavam i zabavim.

Nisam se osećala krivom zbog toga, pitala sam se otkuda se drugačije ponašam, to je običaj koji uglavnom ima neko duboko značenje važno za sve ljude. Rođendani jesu važni za majke i ćerke s obzirom da imaš moj rođendan kao veliki okršaj sa životom, a ja njen... Ali ja sam bila neformalna jer si ti bila tu, ti si živela moj život umesto mene, što je uglavnom bilo grozno ali ponekad je

bilo i krasno. Mi smo kršile naše uloge, pravile smo konfuziju u kosmosu i sada smo zbog toga kažnjene. Ti tako što si otišla nesrećnim slučajem a ja što sam taj slučaj preživela.

11. juli 2000.

Sinoć sam imala onaj zao pogled maltretirane žene, isti kao tvoj: u tvom sam domu, sama, prvi put od kada si umrla. Tvoja kuća, nikad se neće promeniti, šta god mi radili. Otac je zaista pokušao ali tvoj je koncept, kao u nekoj piramidi, kako god da se prevrne ona zadržava tvoj oblik. Sinoć da bih razbila pasivnu magiju zle žene koja vidljivo pati i postaje sopstvena majka, opet sam rovarila po tvojim stvarima. Svaki put kad to radim pronađem neke predivne stvari ali ih opet ne uzimam. Plašim se da ih ne pokvarim. Ponela sam te večeri jedan sako i osećala sam se kao da nosim na sebi carsko ruho. Prelepa odeća tebe je usrećavala, a sada je znak sećanja, kao neki napušteni dvorci. Ti, Biljana, moja tetka, sve te žene koje sam volela bile ste deo jednog romantičnog sveta u kome su žene živele u senci, štrikajući srećne, kao u ruskim romanima, kao na dvoru... Ali moja stvarnost: ja sam jedina ostala živa. Kopajući po tvojim stvarima koje bi trebalo ili da poklonim ili bacim (ono baciti me je mučilo) pronašla sam tvoj pasoš i vrlo malu fotografiju nekog mladog

muškarca. Sakrivala si fotografije među vešom: tvoje majke, stare i slepe, tvoje mrtve braće o kojoj nikad nisi govorila, moje ćerke koja je smešno ispala, mene u nekom glupom uzrastu obučene po tvojoj volji... i sada ovaj muškarac, ko god da je, u našoj intimi...

12. juli 2000.

Prošle noće moj košmar se sastojao iz rimejka tvog umiranja: ti umireš, otac me zove, ja odlazim tamo, neću da te vidim mrtvu. Očekivala sam da ćeš umreti, nisam se iznenadila. Odlazim čak uveče na premijeru mog filma i svi prilaze da mi izjave saučešće. Oblačim tvoje cipele... tesne cipele ali plivam u njima i toplo mi je i treba mi svaki put kad pomislim nekoliko minuta da shvatim da si zauvek otišla.

Sada u mom snu to proteklo vreme je uključeno. Ovako potpuno normalno oživljavanje trenutka tvoje smrti postalo je košmar jer sam danas, posle niz meseci osetila ono što je trebalo još onomad. Čak je i bolu potrebno vreme.

Ono što mi se sada vraća jesu oni tvoji čudni izrazi lica koje nikad neću zaboraviti, koje nisam ni razumevala ali koje sada na sebi ulovim: to su neki poluizrazi lica, nedorečeni, dvostruki kodovi...

Tek danas razumem svaki od njih. Zabrinut izraz koji dobiješ čim ja krenem sa velikim planovima,

skeptični čim pričam o javnom životu, ljut čim se budalasto ponašam. Kako mi je samo agresivno delovalo tvoje ponašanje. Tvoje stalno kritikovanje, mog ponašanja, mog izgleda... Bila sam ubeđena da stvarno misliš da sam ružna i glupa, i sve vreme sam bežala od tebe, da bih se osetila lepom i pametnom. Naravno da nisi bila u pravu: oštra i sitničava kao što samo majka može da bude. Ali ono što sada znam je da nisi bila zlonamerna. Kakav je to svet između stvarnosti i namera, koji tek sada shvatam, pošto si životom platila nemarnost prema sopstvenom telu, svoje velike uznemirene duše, tvoje loše savesti i pokvarenog uma, tvoje ljubavi prema svetu koji to sve nije razumeo.

Onaj svet između poluznakova me sada muči, ne samo u našoj vezi već u svim ljubavnim vezama.

13. juli 2000.

Želim te živu, ali savršenu kao što si sada mrtva.

Razgovaram sa svojim ocem, kao da se malo smirio, kao da se odmara od svoje ljubavi prema tebi.

A ti? Da li je energija večna?

Od kada si se rodila morala si da se boriš za svoj malecni život, kao zakasnelo dete starije majke, kao neželjena sestra, kao bolešljiva tinejdžerka, kao komunistkinja koja rizikuje svoj

život u ratu... i onda sa mojim ocem, sa svojom bolešću...

Slike kako sam i ja zlopotrebljavala tvoju bolest me proganjaju: teško dišeš dok me opslužuješ, da bi mi dokazala ljubav, jer su to svi radili, ja sam htela da te kaznim umesto da te zaštitim. Mogla sam da te poštedim toliko puta, ali sam mislila da si sama tako htela. Nisam grešila, bila sam surova, sećam se kako su osveta i surovost zujali u meni. Kakva je to samo osveta, kakva pobeda, kakva sam bila budala...

Sećam se kako sam ti nerve kidala i energiju samo zato što si mi to sama dozvoljavala.

Sve te slike zlopotrebe i nepravde kao prema robovima koji ne umeju drugačije nego da služe verno svojim gospodarima sada su deo globalne slike moje Krivice. A neki će drugi mene sada zlopotrebljavati zbog tog. Da li uvek nepravda tako funkcioniše?

14. juli 2000.

Posle svih ovih meseci, sedim sama u tvom stanu gde si izdahnula. Naš stan, naš život: scena života i zločina. Znala sam da želiš da umreš u svom krevetu, u svojoj sobi, nekada mojoj. Onaj deo kreveta u kome si spavala je isti gde sam ja spavala pre no što sam otišla iz roditeljskog doma. Ja sam bila tvoj grob zato što si ti bila moja kolevka. To je najviše što ćerka može za

majku da učini koja ju je ljuljala devet meseci u stomaku kao u kolevcu: da njoj spremi grob, da joj zagreje mesto, bezbedno mesto.

Imala si sreće Majko: neke žene ne samo da nemaju ćerke koje će to za njih da učine već i završe u bolnici kao naša prelepa Biljana, kraljica odeljenja za SIDU, bez sopstvenog kreveta jer se drugi plaše da im neko umre u kući, kao da je smrt zarazna. Kao da je smrt sramota... Iako je tvoja smrt zaista bila sramotna za sve nas... pustili smo te tek tako da odeš.

Ovaj stan, ova soba, ovaj krevet me čine klaustrofobičnom, sve se ovde desilo, u ovom prostoru. Kakav je to samo živahan život bio: krv svuda ali mi smo se ponašale kao da se ništa zapravo nije desilo sve dok jednoga dana ja sasvim neočekivano nisam otišla i sva magija je nestala.

Živela si još deset godina, preživela si moj odlazak, ali bez krvi nikad nije bilo kao pre: samo neka jadna imitacija života. Nisam mogla da ostanem još. Morala sam da preživim. Instinktivno sam delala. Bila si jača, okretnija i bespoštedna na svojoj teritoriji. Nisam smela da preokrenem tvoja pravila, zato sam pobegla kao kukavica. Nikada mi to nisi oprostila, posle mnogo pretnji i ucena samo si uvenula kao neka napuštena žena. I na kraju si i umrla.

Međutim duboko duboko u našoj vezi znala si da sam te hranila svojom krvlju sve vreme da bi duže živela. Kada je moj život došao u opasnost ja sam se povukla. Morala sam da spasem svoju ćerku od tebe. Pošla je za mnom ćutke. Iako je ona mogla da te pobedi. Ona je jaka kao i ti. Ali to nije bio njen cilj, da te osvoji, već moj.

Tvoja fotelja, tvoje fotografije, tvoj dah... jecam, ne raspadam se niti propadam. Zapravo uživam: sa tobom.

Vidim tvoje lice na samom mestu gde je ono prestalo da me vidi: kakvo uzbuđenje. Da li smo sve vreme znale ili tek na samom kraju da će se to tu odigrati, u određenom času? Ključne trenutku u svom životu provela sam tu: sa knjigama, sa nadama, sumnjama, sa svojom bebom... Da li sada spremam sebi negde neki krevet za svoj kraj? Sigurno se stvari ne dešavaju slučajno. Ali ja ne znam pravila jer ih niti stvaram niti njima vladam, niti to želim.

Iznenada mi se vrti u glavi i muka mi je. Izlećem iz sobe, iz stana, iz zgrade... iz života. Kao što sam uvek i bežala da se ne bih ugušila. Uostalom ovo jeste neka samoterapija...

15. juli 2000.

Čistim tvoje stvari iz garaže, mislim na tebe kada si bila mlada. Pada jaka kiša, hladno je, usred leta, kao dana kad si umrla.

Tvoje prelepe premale i smešne cipele, niko ih neće... neupotrebljive su kao i moje stare prelepe knjige. Sve bacam i rastem kao korov na jakoj kiši... nisam više tvoj mirišljav cvet Jasmina, ja sam korov, ali ipak vrlo efikasan, i obavljam posao sa tamne strane lepote...

17. juli 2000.

Juče je umro jedan čovek koga sam poznavala. Umro je sa ljubavlju, u krevetu sa ženom koja ga je ljubila. Osetila sam se krivom što i ja nisam poljupcem od tebe sačuvala tvoj poslednji dah, ali moja prijateljica mi je skrenula pažnju da se takve stvari rade ljubavnicima a ne majkama.

Počistila sam našu garažu, ormane, kofere; Majko, ti si prosto sve čuvala. Kao da je sve pozornica, videla sam sve tvoje kostime, sećam ih se kroz čitav život, kada sam bila dete, ti mlada, kako si postajala sve deblja i starija... tvoja prazna odeća mi je juče mahala i imala je neki smisao kao reči, kao da si opet progovorila, meni i kada sam je poklonila kao da sam te ubila... kao da sam te se otarasila... da li sam imala nekog drugog izbora? Šta rade drugi ljudi sa odećom svojih mrtvih? Neki je zauvek čuvaju i razgovaraju sa njom a drugi je odmah bace. Tvoja odeća je

pozornica istorije, moje kraljice... mog apsolutnog vladara, a ja sam te zbacila tako što sam uništila spomenike, pozorište, istoriju... i sada sam valjda na vlasti... Plačem ali još uvek vladam čvrstom rukom...

Htela sam da te zovem telefonom; pomislila sam da si zajedno sa ocem na planini i sa mojom ćerkom. Posle svih ovih meseci, istina mi je izmakla kao na samom početku. Ako čovek može takvu činjenicu da zaboravi, mogu da zamislim koliko samo falsifikujemo i izmišljamo da bismo mogli da nastavimo sa životom.

18. juli 2000.

Čula sam pesmu koju peva Pet Bun... Tvoja muzika i tvoj zaštićen ružičast svet su me savladali: nekada sam slušala tvoju muziku i igrala na nju, imitirajući tvoje pokrete, pošto bi ti otišla na posao, ja bih obukla tvoje svilene kombinezone, visoke štikle, slušala tvoje ploče i osećala bih se velikom i lepom...

20. juli 2000.

Sahranili su čoveka koji je umro pre dva dana, sa džez muzikom i gomilom pijanih i veselih ljudi. Tvoj je bio tužan pogreb, sa klasičnom muzikom i bez ljudi. On je hteo na svoj način a ti na ovaj

a mi porodice smo jednostavno poštovale vaše želje i ponašale se u skladu sa njima.

Majko, ne mogu da dam tvoje stvari, ne mogu tvoje cipele, ništa. Samo ih pomeram iz kola u tvoj stan pa u moj stan pa natrag u garažu. Molim te mi pomози, umela si uvek tako dobro da uneseš kaos u red.

22. juli 2000.

Osam meseci.

Hrabra nežnost, način da prevaziđem ovaj dan, sa mekoćom, nežnošću, zadovoljstvom i uspehom, da ne budem vidljiva, da se ne mešam pa ipak sve da pobedim. Prijatelje i neprijatelje, one koji su te hteli i one koji nisu. To je Matrimonium koji sada trošim a čuvam moj Patrimonium netaknut: Patrimonium ne može da kupi Matrimonium, ali bez Matrimoniuma nikakav Patrimonium ne može da se stvori.

24. juli 2000.

Način na koji si ti peškire slagala, način na koji si prinosila tanjire pred svoje voljene, način na koji si spuštala svoje telo u matrimonium krevet; žučne svađe koje si imala sa mojim ocem oko pitanja KAKO SE STVARI RADE NA LETOVANJU.

Obično si ti pobeđivala u detaljima, ali nisi imala zatim snage da uživaš u pobedi. Eno ga

sada, živi sam, ali to nije više njegov život, već tvoj, napravljen od tih svakodnevnih malih stvari.

Atina 25, 2000.

Znam da si mrzela porodična letovanja, bila su kao javno prikazivanje ili suđenje porodičnom životu.

U takvoj vrsti života Matrimonum je sve što imamo, ili bar ona prva stvar koju imamo.

Ja sam bila njegov vojniki ali tvoje vrste: velika lekcija iz tvoje smrti je ta identifikacija sa tobom u malim anonimnim stvarima.

U svakom trenutku slabosti, brze slike tebe žive, nebitni detalji kao ikone: bolne kao ubodi nožem. Na momente osećam da gubim kontrolu, kao da su neki epileptični napadi, nisam ni znala koliko sam sačuvala slika tebe u meni: kakvo si samo bolno bogatstvo.

29. juli 2000.

Zrim, rastem, sam bog zna koliko brzo i zašto toliko brzo: udovi me bole kao u deteta koje u snu raste. Zašto žene potpuno odrastu tek pošto im umre majka?

30. juli 2000.

Noći na Krfu

Cela noć sa tobom u istom prostoru, različite ti, ti u srednjim godinama, stara: obučena u žuto, zeleno, kostim, u večernjoj crnoj haljini... ti koja iskačeš odasvuda, ili samo sediš mirno u nekom ćošku... to nisu košmari, nema imena za tvoj povratak. Srećna sam. Grlim te, razgovaram sa tobom, čak se sa tobom i svađam ali ne mogu da te ostavim: ne mogu da se probudim, znam da ne možemo biti u istom prostoru zauvek, tako da je ovo naše bezbedno mesto.

31. juli 2000.

Noći na Krfu: u mestu sam Sveti Stefan, na ostrvu na kome je moj deda vodio jedan od onih bednih srpskih ratova, vodeći ih sa dostojanstvenom i smešnom hrabrošću kako su pristojni Srbi kao što je on bio uvek radili; bogat dobar čovek, sa porodicom, poslovna i porodična tradicija da se gaje zemlje i ljudi. Zašto je samo morao da dođe na Krf sa Francuzima gde su ga zatvorili u karantin kao bolesnog i ludog Srbina kakav je na kraju i postao? Nije verovatno ni znao da je bio osvajač, imao je neke druge reči i ideje, ako ih je uopšte i imao, bilo šta osim slepog patriotizma. Ali danas u istorijskim udžbenicima ovde na Krfu zovu ih osvajačima, ne znam kome da verujem, nikome više ništa ne verujem posle svih ratova koje sam preživela. Zato što na dnu svake ideološke laži možeš da pronađeš drugačiju

istinu. On mi je pevao jednu pesmu: Tamo Daleko, daleko od Srbije, moje Srbije. I evo me sada, daleko od Srbije: srce me boli, dok mislim i pevam o tebi svake noći Majko, koja si mi pričala sve te priče, bez patetike i kojoj ja ne mogu da pričam svoje priče i utiske. Ne bi ti se dopale, nikad se nismo slagale ni oko čega, naročito oko mojih priča tebi, ali ti si slušala strasno, bunila se, znala si o čemu pričam... Niko mi se više ne čini da ima takvu strast prema meni. I zašto bi? Ljudi imaju sopstvene majke, svoje opsesije... sanjam te svake noći, iscrpljuje me to, sinoć mi je opet neka pojava govorila kuda da idem sledećeg dana, i da sa tobom provedem sledeću noć... Dobijala sam naređenja kao Hamlet od oca.

Sećam se Strindberga i njegovih halucinacija i kako sam dok sam ga čitala mislila da je lud. Kako vreme prolazi imam osećanje da ću pisati o stvarima o kojima se nikad ranije nisam usuđivala a ne samo o tebi: o zabranjenim stvarima. Odluka da progovorim proizlazi iz tvoje dozvole da se ispoljim, i da pokrenem svet. Nisi više ograničavajuće fizičko prisustvo. Tvoje ideje uvek su bile veće od tvog malog slabog tela: tvoja prerana i dostojanstvena smrt je dokaz tome.

Sve vreme sam gladna i pospana: ne pijem ne govorim i ne radujem se osim u snu. Sanjala sam kako jedem tvoj čorbast pasulj. Ukus još uvek osećam u ustima, u snu sam sa tobom, kao u transu. Da pripadam nekoj drevnijoj kulturi moj trans bi sigurno imao neko sveto ime. Na mom zapadnom jeziku sama moram da pronađem put u tami...

Izlasci i zalasci sunca, tu te ima... 3. avgust, datum smrti mog dede tvog oca pre mnogo mnogo godina, ali to je ujedno i datum koga ću se svake godine plašiti.

1. avgust 2000.

Danas ću da razmišljam o očevima, neću o nama dvema. Noći su mi bile jako teške. Kakve sve izgovore samo nalazim da bih te oplakala! Da bih se sa tvojim bolom poistovetila, da bih se osetila krivom... Sinoć na primer sam sanjala svog nerođenog brata, kao da ima trinaest godina, kao da je ubijen u Prvom svetskom ratu kao junak i da svuda po ovom starom gradu Krfu njegove slike vise. Njegovo lice nije ličila ni na jedno koje ja poznajem, pa ipak si u mom snu ti bila očajna, i ja sa tobom. Uvek sam mrzela svog nerođenog brata, tvog sina: valjda kada bih pokušala da ga zamislim, bio bi pomalo kao u mom snu: mlad, taman, nizak i drzak, baš kao i ti. Možda bi imao tvoje velike plave oči i oštar jezik, slab ali

hrabar, možda bi se pravio hrabar iz ponosa, kakav bi samo lažnjak bio: muški monstrum svega tvog najlepšeg. Kao jedan tvoj brat, koji dominira, vlada tobom, koji te sputava kao neko slabo, poročno i bolesno biće. Ali ti bi volela tog tvog dečka, više nego mene, a moj otac bi ga obožavao pošto je muškarac kao on ali bih mu se ja više dopadala jer sam ja od njegove sorte. Ali bi moj nerođeni brat uvek bio na strani oca, ne na tvojoj. Znam kako si ti gledala na muškarce: kao nepotrebno breme. Fizičko i emotivno, pošto ženama naprave decu. Govorila si: žena nikad ne zna s kim može da zanoći a s kim da se probudi... ali je to nužan rizik da se naprave bebe, lutrija koju žena mora hrabro da odiga. Ti si imala dosta sreće pa ipak znam koliko mora da si rizikovala. Jedva da si znala mog oca, koji zapravo i nije bio nasilan ali se pravio da jeste. Nisi zapravo ni htela da ga upoznaš pre no što zanoćiš i napraviš bebu, zato što si se plašila da možeš da se predomisliš. A to breme mog nežnog i slabog budućeg oca koji se pravi da je nasilan i autoritativan nosila si sa mnogo strpljenja i superiornosti. U poslednjim godinama tvog bračnog života ti si njega zapravo maltretirala i koristila njegovu ljubav prema tebi i zavisnost od tebe: vređala si ga, maltretirala, kontrolisala i odbijala. To je bilo namerno menjanje pravila da bi on patio. Gotovo je bilo

sa porodičnom predstavom. Skinula si masku sa svih glumaca, da bi nam svima pokazala kako si to napravila, kako su svi glumili: *commedia dell'arte*. I naravno napravila muškarce najvećim magarcima u tom scenariju. Bilo mi je žao svrgnutog kralja mog oca u tvom surovom zatvoru. Ali svih tih proteklih godina bilo mi je žao samo tebe i bila sam besna zbog tebe što ne radiš ništa da ta pravila promeniš, njegove dominacije i pretvaranja... Svakodnevno si ga izbegavala, uzimajući od njega onoliko koliko možeš da podneseš i vodeći tajni paralelni život sama sa mnom. I delovalo je kao da si srećna; imala si zapravo srećan život, dobrog muža i ćerku princezu. Ono pretvaranje me je činilo nesrećnom... Zato si i mrzela letovanja jer bi potpuno on zavladao i oduzeo nam prostor za naš nevidljivi tajni ženski život: onaj za koji on nikad nije hteo da zna.

Baka mi je ostavila nakit kao i neki drugi rođaci; zato što sam ja ta grana *matrimoniuma*, onog slobodnog koji su svi hteli da se nastavi po ženskoj liniji, čak i sami muškarci, braća, sinovi, nećaci, sve sami dečaci rođeni posle mene... čak su i oni bili ponosni na moju *matrimonium* liniju.

Kada si umirala majko, došli su sve da mi ponude u ime tog kontinuiteta, meni... nikada to ranije

nisu učinili, a ja sam morala da prihvatim, kao jedina ženska naslednica matrimoniuma... Ali je to prijatna krana i odgovornost... Moram da razmišljam unazad da bih shvatila pravila, da bi istorija postala vidljiva. Gotovo da nijedna žena ne ostane bez te krune, ali nekad i ne znaju da je nose.

Čak mi je i moja mrtva rođaka koja se pravila da me mrzi do samog kraja predala njen deo te krune rečima: sve sam imala, pobedila sam te, ali ti si ta koja ostaje za mnom... i to je bilo tačno. Žene znaju te stvari, muškarci zapravo to shvate tek kad je prekasno a dotle su u klopnama ratova nasilja i smrti, sa nama, njihovim ženama, njihovim žrtvama... Ali to je patrimonium. Neću o patrimoniumu da govorim, matrimonium je moja linija...

2. avgust

Niz godina sam razmišljala o ovom datumu kao potencijalnom danu moje smrti. Ove godine ništa ne osećam, ti si iznenada umrla, nikada nisi znala da bi 22. novembar bio taj dan, pa pretpostavljam da je moje maštanje smešno kao u tinejdžerke koja kaže, umreću mlada. Mera smrti, da, tvoja smrt je moja mera... Moja ćerka mi je pre niz godina rekla: pročitacu tvoju knjigu jednoga dana ali samo pošto umreš. Ti majko nikada nisi knjigu napisala, samo neke beleške i recepte za

kolače. Svuda ih nalazim, u tvojim džepovima, novčanicima, sve ih koristim strastveno. Čak sam pronašla veliku količinu novca izvan opticaja, koji si ti sakrila. Bog zna za koga, svakako ne za sebe. Tebi do novca nije bilo stalo, ili bilo kojih materijalnih dobara. Sećam te se jednom kada si ribaru platila deset puta više, greškom, praveći budalu od sebe, kao žena koja ne zna ni vrednost novca niti ribe... ali si zato itekako umela tu ribu da spremiš.

Količina novca je bila iznos tvoje mesečne plate, i lepo je bila spakovana u koverti, u jednoj lepoj salveti... da si samo osamnaest godina ranije mogla da predvidiš da ću ja to danas naći. Našla sam i neke brojeve telefona mojih prijatelja... trebalo je da saznaš nešto o meni jer si ti zapravo zlostavljala emotivno decu... ne krivim te, ništa se sada ne može promeniti. Ja sam bila dovoljno pametna da pustim moju ćerku da ode i da na taj način barem napravim neku drugu grešku kao majka. A nas dve, epa nas dve smo ovde zauvek zarobljene u snovima, na ovom papiru. Mi smo priča i njen arhetip, prekasno da postanemo vetar.

Napadi gadne mržnje prema ljudima koje jedva poznajem ili koje isuviše znam da bih ih mrzela: to si ti opet majko, to si ti u meni napravila i to ti nikad neću oprostiti, te tvoje niske

instinkte. To su napadi jedne nezadovoljne opsednute žene. Ali zašto sam ja sada takva?

3. avgust 2000.

Jedan slepi miš se u zoru izgubio od svog jata, cičeći i slepo udarajući o drveće ispred mog balkona... mučno je to bilo gledati... niko ne voli slepe miševe ali ja ih se nikad nisam plašila. Sećam se kako kad bih svoju majku morala sa nekom životinjom da poredim rekla bih da je ili detlić ili slepi miš... imala je velike uši, duge ruke kojima je mahala i volela je da visi naopačke, kao dete i kao odrasla žena. Sećam se kako je to izvodila u krevetu i smejala se sa nama decom koja smo je imitirala... volela je da gleda svet naopačke, da se igra, bila je nezrela vrlo često. Volela je da se igra sa decom, da ih čačka, i da je ona svojim malim ručicama češkaju po leđima. Bila je nežna i surova, kao jedna od nas... došla je da me poseti, kao slepi miš, nadam se da je ipak na kraju uspeła da pronađe svoje jato...

Moje staro osećanje odbačenosti, različitosti, stranosti, ono koje sam prvi put osetila kada sam imala četiri godine i pala u mističnu krizu... kada sam počela da dramim da bih privikla pažnju tvoju i saopštila ti da ja nisam ta koja ti misliš da jesam a da opet ne znam ko sam... epa to mi se osećanje vrlo često vraća od kada tebe više nema.

Nikada me nije napustilo, ali za vreme tvog života mogle smo da se svađamo oko toga, mogla sam da ti dokazujem ko sam a ti bi me osporavala. Ali si slušala, imala si ćerku i bila si zainteresovana za nju... moj otac nikad nije obraćao pažnju na mene kao tuđinku, nije mu to smetalo, tebi jeste... Ali niko drugi ne želi da shvati unutaraju jedinstvenu mene. Uzmaju me tu i tamo na deliće onako kako im treba, nikad kao celovito biće...

Tvoja volja je bila silovana svakoga dana većim i nasilnijim voljama... tvoja jaka ujedajuća volja kao bumerang se zarivala u tebe u tvoje živo telo a ti nikad nisi naučila kako da plačeš napolju. Jednom ili dvaput si plakala preda mnom, ali sam znala da je trebalo mnogo više da plačeš...

Danas je godišnjica smrti mog dede, tvog oca pre dvadesetsedam godina... već sam imala dosta osećanja i slika u vezi sa tim: sada sam na tački u kojoj najviše znam o njemu pitajući se kako ću da stupim u kontakt sa stvarima koje ne znam... možda će ceo ovaj matrimonium proći kao faza, potrebna, ili nepotrebna ali nezaobilazna faza odrastanja...

Gradeći sopstvenu porodicu, ne slučajnu kao što je pripadnost mom matrimonijumu, ja idem ponovo

tvojim putem, kriveći te, ali svakako iz neke druge perspektive... Mi, porodica, bili smo trougao, sedam mogućih odnosa. Sukob nikad nije bio jasan, uvek se pomerao. Ti si namerno mutila stvari da bi nas prikrila jedno od drugog i da bismo ostali u nekoj zajedničkoj priči bez početka i kraja. On i ja nemamo sukob, ako nam se i desi rešimo ga u pet minuta, jer on ne trpi sukobe a ja u njima uvek pobedim. Ali s tobom u sredini, sukobi su bili divni, kao u grčkoj mitologiji, kao grčka filozofija, kao grčka drama...

Ovo je bolest, majko, u polusnu sam pa ipak sanjam o tebi: bolesnoj, umirućoj, ali još uvek živoj, kada je još uvek bilo nade, za dan ili možda dva, ali i zauvek... i bila sam srećna.

4. avgust 2000.

Matrimonium je crna rupa: strašno mesto na kome se dešavaju strašne stvari; Dante je opisao tu crnu rupu u svom paklu, govorio je o redu, pravdi i kazni. Upravo i jeste takav životni red, koji je umetnik samo malo izmestio u svojim političkim uverenjima. Ali niko do sada nije Matrimonium opisao kao Celinu, zato što jeste Rupa kao Celina i ko god tamo da kroči ne izlazi da nam o tome priča. Poneka luda žena na tavanu, vezana žena u podrumu, sirene, maltretirana deca, zabranjene

seksualne manjine i poneka kraljica kao što je bila Nefertiti, Kleopatra ili umetnice kao što je bila Sapfo, naučnica Hipatija...

Taj izraz lica koji si imala dok te je nešto vuklo na Drugu stranu života, u Smrt Matrimoniuma bio je izraz potpunog očaja ali ne i straha. Videla sam u tvojim očima tu samoću i očaj male devojčice koja nikad nije uspela da poraste i vlada makar sopstvenim životom, već se samo pretvarala. Videla sam u tvojim očima kako me mole da sednem pored tebe i legnem pored tebe, taj gubitak kontrole i pretvaranja da možeš i sama. Samo sam ga jednom ranije videla kad je otac umirao a ti nisi umela da se ponašaš kao odrasla osoba sa mnom već si me zamolila da vodim računa o tebi. I jesam. Te prelepe umiruće plave oči, kao more na Krfu, bile su esej o nedostatku vlasti, o tome kako žene postaju gadne. Zato što im nedostaje moć da budu dobre i da vladaju makar sopstvenim životima i životima svojih najdražih za koje su odgovorne... makar ćerki. Sinove drušvo otme još dok su veoma mladi i onda ih vaspitava kao ratnike ili kastrira kao pevače... Sećam se kako si se osetila poniženom samo nekoliko dana pre no što si dobila šlog i zauvek završila u krevetu. Kretala si se sa štapom teško, korak po korak ka dnevnoj sobi, i to je trajalo dok ne bi stigla do svoje fotelje gde su te čekali gosti. I čula si njegove poslednje reči dok je leđima bio

ka tebi okrenut: veliki muškarac sedi dok njegova malecna žena oslanjajući se na štap ipak njemu čuva leđa kao neki anđeo. A on je rekao: ali nemojte to NJOJ da kažete. Sada to bezlično NJOJ, ONA, NEPRIJATELJ, ŽENA, NEMOJNA, LUDA, PODIVLJALA.. VEŠTICA, ČUVAR AN\EO.. to bezlično NJOJ te je još više uvredilo nego tajna koju je čuvao koja se ticala nekog novca, za koji ti nikad nisi marila, već samo koristila da bi vladala u mrvicama vlasti koje su ti muškarcima prepuštali.

Ovo je sada tvoj slučaj Majko a ja sam tvoj advokat, tebi zakonom određena, vladom, crnom rupom Matrimoniuma. Nikada se sa tobom nisam slagala, niti mi se dopadao tvoj život: čak mi se mnogo i ti sama ne sviđaš. Ponekad bi mi pripala i muka od tvog dodira ili mirisa. Mogla bih da se zakunem da si i ti isto to osećala ponekad prema meni ali nisi smela da priznaš. Ali ja sam te volela a i ti si me makar malo volela. Iako to možda i nije bilo mnogo, meni je bilo dovoljno da osetim svu ljubav na svetu i da naučim kako ljubav da prenosim. I šta je najvažnije, bez obzira na sve to, ja sam te bolje razumela nego tvoj muž, nego tvoji prijatelji i ljubavnici i da sam kao takvu ja morala da te branim: ti si moj slučaj Drajfus. Umreću za čast krivo optuženog, zbog predrasuda iako ni ti sama ne bi volela ovo što ja radim. Šta je s tobom Mina, ćerko moja?

zašto sve to radiš, zašto izvlačiš svu intimnost rupe Matrimoniuma gde žene žive i ginu bez optuživanja ili kuknjave, u nemogućnosti da promene svet? Da li ćeš makar svoj život promeniti ako već ne i svet? Možda, osećam neki tračak nade... ne mogu da prestanem da volim svoje muškarce i sve te divne bogove... ne, ovde je nešto drugo u pitanju u mom životu, u tvom životu majko: borimo se kao u građanskom ratu, nas dve. Ti mrtva, ja živa, situacija je malo nefer ali nisam sigurna u čiju korist, moju ili tvoju.

Videla sam oduzimanje života unutar matrimoniuma, tvog života i to sa tvojim odobravanjem: kao da su te obrezali. Malo si plakala na počeku... Videla sam kako se isto to meni dešava, ne jedanput već dvaput, iako sam sve činila da to sprečim, i mnogo više moći imala u tom smislu, pa se ipak desilo. Baš onako kao i tebi, sa istom surovošću, sa istom nežnošću. Položaj žene u Matrimoniumu kada se uda je crna rupa... Odgovori mi nešto majko, kroz slepe miševе, kroz slučajne susrete, kroz snove... Sve ovo vodi samo kraju. Najveći bol se može prevazići ako ga pustiš u najveće dubine.

5. avgust

Danas nemam mnogo toga da kažem, neka emotivna praznina, ali dobro je, ona ista stara razmažena Mina koja ti se nije mnogo dopadala: neosetljiva

i nevaspitana po tvrdoj hercegovačkoj liniji po ocu...

Bila sam u toj palati muzeju Ahila koji je podigla Sisi, carica Austrije koja je sestri preotela muža, putovala kada ne treba, i tako izgubila dete, dok joj je sin izvršio samoubistvo zbog ljubavi, čuveni slučaj Majerling. Ta Sisi je imala tvoje oči, majmunčeta spremnog na svaki bezobrazluk ali zarobljena u životu prave dame.. Volela bih da znam više o tvom ljubavnom životu.. čak i sa mojim ocem.. zašto nisam razgovarala sa tobom više.. obe smo to izbegavale..

Nekoliko meseci pre no što si umrla, moj otac je insisitirao da napraviš sebi novu protezu jer je stara bila propala. Ali još uvek je dobra, zašto da bacam pare.. ionako ću brzo da umrem. A moj otac on je uvek imao hiljadu razloga da potroši novac upravo na stvari koje će trajati duže od njegovog potrošnog tela. Filozofija potrošnosti, ekonomija čoveka koji se sam napravio i pedagogija oca koji ostavlja Patrimonium svojim naslednicima. Iste takve reči bi iz tvojih usta zvučale drugačije: mogla si da potrošiš ogromnu količinu novca na lepe stvari, nepotrebne, a ništa na potrebne.. sa istim aršinom da se vrednosti ne mere novcem. Kada smo spalili tvoje telo, tvoje oči su mi zauvek nedostajale, ne tvoji zlatni zubi: ovo zvuči strašno ali nije

perverzno, da sam samo mogla tvoje oči da sačuvam u nekoj tegli, to bi bio moj najveći patrimonium, Oči jedne Tajne: mora da postoji neka religija koja dozvoljava paganske rituale matrimoniuma, ako ne, vreme je da je mi žene izmislimo.

6. avgust

Toliko besa i nemoći sam bacila u ovo more na Krfu a ti si bila otrov od kojeg mi je pozlilo.

8. avgust

Upravo sam se vratila u Beograd a tvoj glas je iznenada progovorio iz moje telefonske sekretarice, govoreći one najobičnije stvari na svetu. Čujem često tvoj glas, ne samo u snu i upravo govori te najobičnije stvari na svetu, sa melodijom, pažnjom, o mojoj ćerki, o hrani, o obavezama: kolač vadim iz rerne za pola sata... napolju duva vetar, stavi kapu... Ovo je stara poruka i tvoj glas više ne postoji... ne to nije moguće, kako može nešto toliko čvrsto kao majka i žena da nestane i to tako iznenada, zauvek?

Moram da sačuvam tvoj glas, naše čavrljanje kao stvarnost: upravo je to sada pitanje s tobom.

Kada sam prevazišla uzbuđenje upitala sam se koja je to slučajnost učinila da ta tvoja poruka bez datuma uleti između dve nove poruke jedne od mog živog oca i moje ćerke. A sve tri poruke govore

one jednostavne svakodnevne stvari: uklapaju se kao u nekom pozorištu, govore o nekom rasporedu, da pozovem neku prijateljicu, o ručku. Možda život nije ponavljanje jedne te iste stvari ali mi to ne primećujemo zato što svaki put kad ih radimo osećamo nešto drugo.

Ili nasuprot tome, možda život i jeste božanski obrazac, iznad našeg razumevanja u kome moja mrtva mama mi se vraća da me svojim glasom uteši.

9. avgust, 2000.

Pitam se da li sam i ja toliko usamljena u ovom svetu kao što si i ti bila kad si morala tako sama da odeš, kao prava dama, sa medicinskom sestrom u uniformi pored tebe, uplašenim mužem iza vrata, površnom ćerkom koja ti nikad nije rekla šta zapravo misli, i finom unukom koju si otpustila... da ne vidi tako mlada smrt...

Kada je moja ćerka bila mala izjavila mi je svoju ljubav na ovaj način: ti si moj muž a ja sam tvoj: kada ja porastem venčaćemo se.

Da li je to matrimonium ljubav?

Nikada nisam svojoj majci ponudila brak, ali ti si majko verovala da smo mi udate i da nikad ne možemo da se rastanemo: uzimala si moje muževe kao da su tvoji, moju decu kao da su tvoja, prekoračila si sve granice pristojnosti.

Da li je to matrimonium ljubav?

Rekla si mi, samo rađaj decu s muškarcima i to će biti naše bebe. Ti si zapravo sa mnom htela da imaš bebe.

Moja ćerka kao mala je takođe meni rekla: napraviću puno bebica i sve ću ih tebi doneti.

Da li je to matrimonium?

Da li je to pogrešno, da li je to perverzno i zašto Patrimonium ili patrijarhat zvuče ispravno pa ipak svi mi i žene i muškarci osećamo da nije u redu...

Kada je moja ćerka bila još manja i kada je htela da bude nevaljala i da psuje rekla bi s besom: na latinskom Mater Mater Mater hoteći da uvredi ženu? Nju? Svoju majku? Svoju ljubav prema svojoj majci, rečju koja zapravo znači i označava majku. Da li je mizoginija u jeziku, u korenu sveta? U kome se dobre i loše stvari izražavaju istim rečima?

Otac sprema tvoju kuću u planinama... poklanja stvari: bilo kome, svima koji mogu da ih obuku. Niko ne može, a onda im da moje. Sve daje, iako sam ja još uvek živa znam da on hoće neki nov život. Ne krivim ga, on prolazi kroz društvenu smrt. Ali zašto ja onda skupljam tvoje stvari kao da si još uvek živa i da će ti jednoga dana biti potrebne, kao da su odeća Merilin Monro onoga dana kada je izvršila samoubistvo ili kraljice Elizabete Prve kada je naredila pogubljenje Marije Stjuart. Skupljam stvari koje Otac

histerično razdaje i skupljam ih u mojoj malojoj sobi. Roba proizvodi jata moljaca i svi živimo zajedno srećni zauvek.

Matrimonium linija ne mora uvek da ide unapred. Ide i unazad sa istim značenjem zato što spiralno raste.

10. avgust 2000.

Ležala sam u krevetu u nekom polusnu i u tom trenutku negde između sna i jave kada se dešavaju najneverovatnije pa ipak istinite stvari odjednom se setih tvog stava da je detinjstvo ozbiljna stvar, odnosno vrlo odrasla stvar. Sve vreme si mi govorila: ti si sada odrasla devojka Mina, a danas mi ljudi govore da nikad nisam bila dete a kada se setim sebe kao deteta sećam se kako ne želim da trčim, da plačem, da se isprljam, da se smejem... kako to inače deca čine. Bilo je to neko oštro i slatko osećanje da sam na bezbednom, da sam ozbiljna, odgovorna i lepa: sve je imalo i neko više i neko niže značenje u isto vreme. Ali je takođe imalo i tamnu senku tvoje omiljene haljine, ili haljina, onu žutobraon haljinu koju sam izabrala za tvoju sahranu. Imalo je i ton tvog mirnog i melodičnog glasa: bilo je na sekund istinito kao moj ceo život i tvoje celokupno delo, to da si mi podarila život i pomogla da porastem.

11. avgust 2000.

Ali sam zato i imala jako strog pogled: postala sam tvoje ogledalo ali strožije od tebe, moralnije od tebe, pravednije, tvrđe, sve tvoje mane postale su moje fanatične vrednosti... bez prepoznavanja ili razmišljanja, nasleđene, neizrečene, unutarne kod Matrimoniuma...

Imala sam četiri godina, imala sam ozbiljno lice lepo kao u bebe, ozbiljno kao kod opatica. Odbijala sam da nosim odeću koju si ti htela. Odbila sam da jedem hranu, bilo kakvu, odbila sam da se igram sa drugom decom i da idem u zabavište. A nisam bila autistična, obe smo to znale, samo fanatično dete sa jakom nesalomivom voljom... da li si zaista želela takvo dete? U dvorištu su mislili da sam čudna, razmažena i odrasla. Način na koji sam se oblačila bio je ludački više nego ekstravagantan, pa su mi ipak druga deca zavidela. Onda kada bismo plesali ili se igrali žmurke, ili odbojke, ne bih više bila čudna, bila sam stvarno vešta i moj fanatizam bi ih osvojio a i sve igre... Iskupila bih se za sve kroz jednu igru i postala vođa, vođa bez kauze...

Vidim sada tu sliku jasno i kako si je ti proizvela: iznutra, hraneći tu jaku liniju fanatizma u meni, onu koju si ti nasledila i postala staljinistkinja, koja umire za kauzu, isti fanatizam bez kauze u meni: možda umetnički?

Ti su u meni podržavala umetnicu, tako što si to ignorisala rečima da za čoveka nije moguće da bude samo umetnik. Ali kada sam postala, odnosno neuspešna u svemu drugom osim umetnosti, bila si ponosna. Zapravo kao one majke koje sakrivaju decu za vreme rata od neprijatelja da bi preživela tako si i ti sakrivala moje talente i podržavala moj talenat pretvarajući se da ne postoji. Mislila sam da sam neuspešna sve dok nisi umrla, ali sada znam da je trebalo da budem neuspešna da bih ovu knjigu napisala. Sećam se svog strogog pogleda kao bebe i tvog kako smekšava pred mojim: ja sam topila tvoje čelično lice, i konačno kada si umirala plavo more je plavilo iz tvog pogleda, to more koje si uvek sakrivala, tajna koja te je činila lepom i ranjivom.

12. avgust 2000.

Zašto si majko volela ratove? Zašto si u njima učestvovala? Sve vreme dok sam mislila i pisala o majkama u ratu i kako su se one ponašale drugačije od očeva u patrijarhatu, mora da sam tebe imala na umu, pa ipak da kažem kako stoje stvari: ti si se borila u svim ratovima, u svojoj glavi i u svojoj stvarnosti. Tvoj rat. Komunistički rat, razumem, bio je protiv Hitlera, protiv Očeva, za idealizam, to jesi bila ti... ali zašto svi ti drugi ratovi u tvojoj glavi,

naročito ovaj poslednji na Kosovu u koji si i mene htela da pošalješ. Rekla si: da nisam ovako slaba otišla bih da branim Kosovo.. a neke od tvojih prijateljica doktorki su to i učinile. Zašto žene kao što si ti koje se bore protiv muškaraca i patrijarhata da bi očuvale Matrimonium kao čvrstu tačku protiv muškog nasilja i ludila onda idu u muške ratove da se bore za svetu teritoriju ili pljačku?

Govorila si ocu: ne brini, kad stvari zaguste ona postaje dobra, znam ja nju, ona je moja ćerka. On bi samo odmahivao glavom, on nije umeo da napravi tu razliku između značajnih i beznačajnih elemenata kao i svi drugi muškarci koji vladaju složeno i apsolutno. Ali žene kao što si ti imale su kompleks svemoći, da kontrolišu i vladare.. i tako bi se pretvarala da znaš šta se dešava u mojoj glavi a ja sam ti verovala, ti si imala moć da poverujem da me ti poznaješ bolje nego ja sebe samu. Mnogi ljudi to pokušavaju, to je jeftina igra ali je tebi sa mnom pošla za rukom, i nije bila jeftina.

Stvari jesu kretale naopako, kada su počeli ratovi a ja nisam postala dobra, što je za tebe bilo to što se nisam borila u ratovima već se o vama oboma brinula, bez mnogo razumevanja, naprotiiv, grdeći vas što te ratove podržavate, što vodite vaše stare ratove preko naših leđa..

Kao što je moja baka prodavala duvan vojnicima neprijateljima da bi svoje bebe prehranila ja sam svoje reči prodavala da bih svoju porodicu obezbedila, uključujući i tebe, ali ti to nikad nisi cenila. Majko, pokušavam da shvatim, zašto si rizikovala moj život za svoje ideje, kakav je to matrimonium?

13. avgust 2000.

Sve najnesrećnije ljubavne priče izgledaju kao zrno peska u moru u poređenju sa nesporazumima i nezahvalnošću koje sam prema tebi ispoljila. Tvoje veliko podavanje bilo je pogrešno shvaćeno, potcenjeno i ismejano mojom arogancijom princeze koju si ti od mene napravila. Naravno da si sve pogrešno radila osim što si me bezuslovno volela, a možda je i to bilo pogrešno? Kada god bezuslovno volim - a i ne znam kako drugačije - mislim da činim loše predmetu moje ljubavi, kao i sebi. Uvek se zaustavim i povučem jer se uplašim nesrećne tragedije koja sledi... Ali ne više, crna rupa me je uhvatila, sada ne mogu da stanem. Depresija me je savladala posle svih ovih meseci i znam da nosi tvoje ime: znam da je normalno, znam da je oplakivanje, i znam da sam došla do tačke kada gubim kontakt sa svim osim sa svojim bolom. Znam takođe da bi trebalo iz toga da isplivam, ali se ne forsiram, da se izvučem iz tvoje.

14. avgust 2000.

Ljudi me pitaju za terapiju, za lekove. Ja nisam lekarka, znaju, ali ti jesi bila, i s obzirom da nikad nisam htela da pratim tvoja naređenje morala sam da naučim tvoj zanat da bih mogla da te ne poslušam odgovorno. Tako da sam sada neka vrsta alternativne doktorke ali koristim i tvoje znanje. Jutros mi je zazvonio tvoj glas u glavi dok me je savetovao kako da postavim dijagnozu jednoj bolesnoj devojčici: govorila si, posle virusne infekcije sledi bakterijska i temperatura poraste. I govorila si, kao profesionalna lekarka mogu samo da kažem da rast zuba kod beba nema nikakve veze sa temperaturom, ali lekarka koja je radila zna da itekako ima, ali nemojte da me pitate zašto. Kada postavim dijagnozu ja je više ne preispitujem. Samo znam, možete da se ne složite i da izaberete drugog lekara.

15. avgust 2000.

Majko, koristimo tvoj stan, dajemo ga strancima, a ti se ne buniš. Otac i ja smo eto baš takvi, nije nas briga za stvari do kojih je tebi bilo stalo: lične, peškiri. Nedostaje mi tvoja represija, bila je intimna...

Danas je jedna stara žena tvojih godina ali ne i tvoje lepote rekla: videla sam te na televiziji, divno si govorila a ja sam odgovorila, hvala vam,

mojoj se majci ne bih dopala. I dalje te vređam istinom koja i nije istinita. Moj govor na televiziji potiče iz vremena kada si ti umirala, bio je dobar jer si ti zapravo umirala, radikalna i emotivan i zato što sam znala da si isuviše bolesna da bi mogla da me kritikuješ. Rekla sam ovoj ženi: majke vole tuđe ćerke a ona je odgovorila, da u pravu si. Moja ćerka nikad ne bi rekla te stvari koje si ti rekla i ja sam kriva zbog toga.

Govorila sam na televiziji o odnosu majki i ćerki, o toj nejasnoj, mračnoj ulozi...

Mislím da bi trebalo da prestanem ovo da pišem, ovo je samo borba da se prihvati stvarnost: tebe više nema. Tvrdoglava sam i dosadna, nema teme za pisanje, tu i tamo pokušam da pišem o nečemu drugome da bih umanjila bol i zavela čitaoca ali ne ide, moji talenti propadaju, moje pretvaranje se gubi, moji mrtvi nestaju.

Menjam se i nisam sigurna da mi se dopada način na koji se menjam, više se povlačim nego što se menjam, u staru ženu, poraženu ženu, slabu ženu, ucenjenu ženu ljubavljú i samoćom. Sada bi me jako volela jer sam postala ista kao ti, nema više one divljosti. A i ti se meni dopadaš, pokušavam da to sakrijem od mojih muškaraca koji su me takvom napravili, ali za razliku od tebe, nisam sigurna da ću preživeti ovu nesreću i pad,

zato što znam za bolje, zato što jesam bolje živela, zato što sam samo poražena, a ne i izgubljena. Ja sam ta nesrećna generacija koja je morala da savlada istorijske preokrete. I besna sam takođe.

Osećam da odlaziš od mene, ili sam ja ta koja odlazi? Postaćeš uskoro samo dekoracija, detalj, dragocena stara slika, da li je to sećanje?

19. avgust 2000.

Nisam te danima spominjala, nisam mislila na tebe. Spavala sam, i bilo mi je dobro. Morala sam to da uradim i tako ću morati još češće u budućnosti. Surovost ovog mog poteza dovodi me do ludila. Surovost ovog leka me čini bolesnom.

Ja sam u tvojoj kući na planini: uzdržavam se da ne plačem, naučila sam sad već pravila. Dok sam vozila kola pevala sam. A deca su vikala: nemoj da nam upropašćuješ pesmu. Isto sam i ja tako mrzela tvoj glas, jedan od najlepših koje sam u životu čula, sa apsolutnim sluhom, dok zviždi kao neki dečko koji u zoru raznosi svež hleb.

Moju ćerku okreću protiv mene oni koji nam zavide i našoj vezi. Uspeli su i nas dve majko da razdvoje: nije nas smrt rastavila, već svet kao takav, uvek protiv dve žene koje bi trebalo jedna drugu da podržavaju. Ja sam te frontalno napala, bila sam spremna da napravim od moje majke

neprijateljicu, kako je to svet od mene tražio i zaklela sam se muškom svetu. Sada se protiv toga borim, sa zadnje strane, kao majka. Moram da budem lukava i oprezna. Osećam se kao špijunka koja radi za svoju kulturu i rod. Ranije sam bila njihova izdajica.

20. avgust 2000.

Donela sam tvoj kaput sa planine u moj stan u Beograd, na 40 stepeni celzijusa, držala sam ga privijenog uza sebe, kao da je tvoje telo u pitanju. Draga moja majko, zovi me spremačicom majčinih ormana, smirena sam, profesionalka: samo me zovi i dolazim... u bilo koji orman... bilo koje majke..

21. avgust 2000.

Jutros sam imala jasno osećanje koliko si ti sad slobodna, sećam se olakašanja u tvojim očima i tog plavog pogleda zadovoljstva koje i kraljevi i prosjaci imaju isti u tom trenutku. Ovoga jutra sam htela da budem slobodna koliko i ti tog jutra, nisam se plašila smrti, tvoje ili moje. Hoću ovo jutro da iskoristim kao saznanje a ne kao jutarnju mučninu ili hir već kao I Džing bunar. Ja pijem vodu iz tvoje smrti.

22. avgust 2000.

Prošao je još jedan mesec... uobičajna avgustovska vrelina. Ali bez tebe koja to izgovaraš i nije tako toplo, navikli smo se i više se i ne bunimo.

Sećam te se živo, u planinama sa svojim ocem, ili ovde u tvom stanu u kome su sada moji prijatelji. Uvek te zamišljam deset godina mlađom kada si još uvek bila pokretna i kada se si trudila oko drugih ljudi. Ali onda si postala invalidkinja i tvojih poslednjih deset godina su zaista bile labudova pesma normalnom život. Jedva si se kretala, sve si mrzela, osim svoje unuke i mene, i samo si sedela u svojoj fotelji pijući pivo i gledajući televiziju. Onda bi legla u krevet odmah pored te fotelje i pokušavala bi da spavaš, ali nisi mogla. Tvoj život postao je napor da proguraš vreme. Razveselila bi se kada bih ti došla u posetu, ali bi se odmah po našem dolasku sunovratila u svoju gorcu samoću. Videla sam to isto kako se dogodilo i mojoj baki i mojoj tetki. Ali ti si bila gorča, tvoj bol bio je žešći, tvoja samoća agresivna, tvoja smrt bliska, bliska mom životu...

Dok smo čistili orman i delili tvoju odeću onim istim ljudima koje ti godinama nisi puštala u kuću pitala sam se da li nas gledaš, i ako da li samo žmuriš smejući se na naše sitne svađe. Ne verujem da ti mene posmatraš ali zato ja tebe

gledam, sada se u meni smeješ na sve ove glupe sitnice života oko kojih se svađamo a ipak bi te ljutilo što se tako dešavaju, kao da su važne, a jesu jer život i jeste samo od njih satkan. Čak i nauka, čak i književnost, čak i religije..

23. avgust 2000.

Dakle, ovo je sada otmica, nije više san. Noćas si me jednostavno odvela negde između mog i tvog sveta i više nismo mogle da se razdvojimo. Isprva sam mislila da je neko ušao u moj stan dok spavam: lopov.

Onda sam se prekrila čaršavom preko glave, odluka da se pravim da spavam umesto da se potpuno probudim i da se suočim sa konfliktom. Čula sam korake i pokrete u dnevnoj sobi, u kupatilu, odmah pored moje spavaće sobe. Bili su nežni kao nekoga ko hoće da me usluži: pravi kafu, spušta roletne spram sunca. Rešila sam da se probudim i da tražim pomoć ali Prisustvo je nežno prišlo mom krevetu i leglo je uz mene grleći me pre no što sam se usudila da se pomaknem. Onda me je Prisustvo nežno pomilovalo po ruci i osetila sam nežan dah kod uveta, prste kroz kosu.. htela sam da se pomerim, htela sam da vrišt看, htela sam da vidim lice Prisustva, više se nisam plašila za svoj život, samo za svoj um.. Ali nisam mogla, nisam čak ni oči mogla da otvorim.. i onda sam te

kroz kapke videla u svom krevetu kako me ljuljaš kao bebu, ili kao da si i ti bila beba...

Nisam mogla da se probudim... mogla sam da osmotrim mesto gde si me dovela, kuća na vrhu brda iznad mora, u gradu u planinama: moj fantomski grad.

Dok ovo pišem, sećajući se svih detalja, ogroman talas zadovoljstva me obuhvata: ne znam zašto ali mi sve to govori da ću jednoga dana ipak biti mirna i srećna i da se neću brinuti.

U mom snu, u našoj sobi, počeli smo da živimo naš nov život: malo smo pričale, pokušala sam da telefoniram svojoj ćerki ali sam sve vreme dobijala pogrešan broj. U mom snu je trebalo da idem u školu i da polažem neki ispit. Znala sam da sam odrasla ali opet sam bila zabrinuta što nisam dovoljno učila. Posle izvesnog vremena i ti si se zabrinula što si tu. Tada sam shvatila da si i ti u zbegu: nisi imala svoje stvari, svoj život, samo si se za mene držala. Pa valjda i jeste takav uvek i bio tvoj život i tvoja briga, posledica tvoje posesivnosti.

Obe smo pokušale da me probudimo, ali nisam mogla. Tada si rekla, važi, ponašaj se kao da mene nema i radi šta moraš.

Ali moj život nije bio moj uobičajni život, bila sam stara ali mlada a prostor nov pa ipak moj... Pa ipak to jeste bio neki život, s tobom kao nekom lutkom, kipom... mojim proizvodom, mojim snom, mojom krivicom, mojom potrebom... u drugoj sobi,

iza vrata, iza svesti koja bi mogla da mene oslobodi, da sebe oslobodi... divno i grozno..

25. avgust 2000.

Sinoć sam mnogo pila, htela sam da se iscrpim da mi ne bi došla u toku noći: za tvoje i moje dobro. I tako smo se obe dobro odmorile. Nadam se da je tvoj san bio bezbedan koliko i moj. Znam da si patila od nesanice ali si nekad umela da proguraš i ipak ujutru ustaneš sveža. Ja sam obamrla i smirena: vreme nije onako neprirodno kao što je bilo poslednjih nekoliko dana pakla kada si dolazila u vazduhu, kao vrućina, kao fatamorgana, kao halucinacija, kao sladak san: možda sada putuješ kao neka vatrena kugla, možda je vreme posledica tvoje smrti i svih drugih važnih smrti - zapravo ubistava - koja su se odigrala u poslednjih desetak godina... Srećna sam što sam ovde bila i sebe izložila vrućini i halucinacijama, kao što sam bila bombama pre godinu dana: sve sam proživela. Promenila sam se i porasla, neki to prirodno rade, meni je potrebna neposredna pretnja smrću da bih preživela.

Sama sam, fizički nekoliko dana, kao što si ti bila godinama. Živim tvoj život kao neku karikaturu, kao izazov, kao promenu... kao iskušenje... menjam se. Poznajem te kao tu

usamljenu ali smirenu osobu, sasvim izolovanu, samodovoljnu i uzdržanu. I ja proizvodim tu istu apsolutnu samoću, kao religiju, kao bolest..

Pokušavam tvoj život kao neki eksperiment: metamorfoza se vidi na mom licu. Zatvorena sam kao neki kompjuter prepun podataka koji mogu ali ne moraju da se koriste. Nema veze, moje reči su izgubile svoj cilj, svoju težinu, moje pisanje su samo neki papiri, veliko osećanje stida prati ih: stid od sopstvene glupoće, emotivnosti, direktnosti, neupotrebljivosti, neke pismenosti u poređenju sa ostalim ljudima koji jednostavno ostaju nemi, nevidljivi savršeni i mrtvi.

26. avgust 2000.

Još jedna noć sa mrtvima, i tobom. U stanu mog rođenja: mnogo ljudi, svi sada mrtvi osim nas nekoliko koje zapravo i ne vidim. Bogata trpeza, svileni stolnjak: moja tetka, moja rođaka, ti, moja snaja, moja baka... moja najvoljenija bića. Gladna sam ali ne mogu da jedem... ne mogu reč da izgovorim... tu su i neki Arapi, neki ljudi koji govore jezikom koji ja ne razumem, pokušavaju da mi pomognu hranom i rečima ali ja ih se plašim, paralisana sam..

Krvarim, tražim u toj gužvi uložak, nalazim ga ali i gubim, i onda samo sedam na vece šolju čekajući da vreme prođe. Ulaziš u kupatilo i ja

ti kažem, ne mogu da jedem, ne mogu da se pomerim, teška sam i krvarim...

Kao kada sam dobila prvu mensturaciju, oprala si me kao bebu, našla uložak, stavila između mojih nogu kao pelenu i rekla si mi da ne brinem već da normalno hodam i da se redovno perem. Sve je u redu, opet ćeš da hodaš i govoriš i da jedeš...

Da majko, upravo je tako, kao što si rekla, jedem, govorim i krvarim, sama, sada sam odrasla devojka...

Kakva sam samo budala: moj život danas ima isto to osećanje i pometnje u velikoj porodici, ali ja čeznem za prošlošću i sve hoću da ih ostavim i odem u manastir... sve sam učinila da ponovo stvorim tu porodicu koju smo mi imale sa istom lepotom i surovošću i sada kada sam je dobila hoću da je uništim zbog tebe, zbog moje tetke, moje rođake... i drugih koji nisu više ovde...

Mina, ne možeš zauvek ostati dete. Znam, ali mi nikad i nisi rekla da sam bila dete, majko.

Noćas u zoru sam se setila nečega, imala sam viziju, moje prve fatamorgane kad sam bila dete, u vrelini, u pustinji, videla sam moju dadilju Nefertiti, kada smo živeli u Kairu sa ledenom koka kolom na polužavniku kako mi dolazi u susret usred pustinjske vreline. Ova dadilja, lepa kao i moja omiljena kraljica o kojoj još uvek pokušavam da pišem ali mi slike tebe to ne dozvoljavaju,

prilazila mi je u pomoć na vrućini... a ne ti... Ona je zapravo spavala u mojoj sobi, na podu, a ne u svojoj sobi u svom krevetu, iako si joj ti to strogo bila zabranila da me ne bi razmazila. Ona je to radila jer je bila siromašna Egipćanka koja je naučena to da radi, ali je to i radila ne poštujući tvoja naređenja i išavši za svojim srcem, zato što je shvatila da sam usamljeno dete, jedinica, sama sa svojim roditeljima u pustinji... Osetila me je, tebe su smatrali hladnom majkom koja je meni oduzimala snagu... i dan danas kad me ljudi koje volim grde ja izgubim moć govora...

Svako veče oblačila bi se kao kraljica i odlazila sa mojim ocem kod piramida: tamo bi se nalazili sa prijateljima, pili pivo ili vino i pušili cigarete... nekad bi me vodili sa sobom i ja bih onda jahala konje i magarce oko Sfinge u tom jeftinom ali impresivnom dekoru za turiste. Sve sam to mrzela ali sam ipak podlegala toj sjajnoj monstruočnosti. Oduvek sam verovala da neki robovi žive ispod našeg sjaja i da će jednoga dana da probiju u besu i da nas sve poubijaju, nas belce. Htela sam da im pomognem da izađu. Čak sam i organizovala grupe dece da pronadu te podzemne puteve gde se ti ljudi sakrivaju već hiljadama godina... u podzemnoj državi. Mozak mi je divljao od vrućine, društvene nepravde, rasizma... posle komunističke priče o pravdi i

ravnopravnosti i deljenju svega niko mi nije rekao šta se zapravo dešava. Kada sam videla kako sluškinja od dvanaest godina nosi dete od pet i kako je tuku detetovi roditelji kao mazgu da požuri, ti majko ništa nisi rekla... Kada sam te pitala ko su ti ljudi Arapi bili i zašto je tako tuku, rekla si da su tek oterali kralja i da još pokušavaju da naprave bolji svet. Da, Tito, Naser, Indira Gandhi, Kastro... to su bila imena pravednog sveta.

Kada je moj otac odbio da me vozi kolima u skupu školu bogate strane i lokalne dece, rekavši mi da ja moram da zaradim novac za svoja kola, nisam razumela zašto i druga deca nisu morala da zarade svoja kola. Samo siromašna učiteljica škole bogate dece i ja smo išle pešice. Ta siromašna učiteljica mi je rekla, to je zato što smo komunisti...

U svakom slučaju dok smo jednom stajali u beskrajnoj pustinji ka Crvenom moru, doživela sam jedno od najvećih iskustava u mom životu, dok su planine od peska hodale s vetrom. Trčala sam za njima misleći, sada znam da Bog postoji, ovo je Bog... i kada je jedna žena umrla od vrućine, majka jedne moje drugarice, pomislila sam... ako je ovo smrt, više je se ne plašim, tu ženu je odneo Bog iz pustinje...

Oblici i boje koji su se menjali u pustinji, na vrućini, najsitnija zrna peska, to je bila

večnost, to je bio kosmos, umetnost i nauka. Ali nisam sigurna da su odrasli videli bilo šta od svega ovoga.

Pre Nefertiti moja tetka me je čuvala, pre nje moja baka a kasnije one koje sam ja volela i birala...

A šta si ti radila majko kada nisi čuvala svoje jedino dete?

Čuvala si neku drugu decu, tvoju bolesnu decu i prezirala si me što sam zdrava i vesela i što sam htela sa tobom da se igram kada bi ti došla premorena sa posla, uplakana, zato što ti je neko dete umiralo a ti kao lekarka nisi mogla da mu pomogneš. Molila bih te da izađemo da šetamo a ti bi rekla, ti razmeženo zdravo derišće, zar se ne stidiš da tračiš moje vreme... i legla bi u krevet da se isplačeš... Dakle te tvoje bolničke bebe bile su ružne bolesne i bez roditelja... mrzela sam ih iz dna duše. Ponekad bih nedeljom dok si dežurala išla da te obiđem sa ocem. Kakvo je to strašno bilo iskustvo za mene. Otac nikad ne bi umeo da me obuče i terao me je da jedem stvari koje nikad nisam jela, ili bi mi pretio neviđenim mukama da bih se obukla kako on traži ili pojela tu hranu... tako da sam stizala potpuno zanemela od straha na tvoje odeljenje za leukemiju i rak gde su tvoje bebe mislile da si im ti majka... Kako su samo bila ružna ta deca a koja je ljubav izbijala iz tebe

prema njima, a prema meni si se ponašala kao da sam bila neko neželjeno dete, ili neka prljava mala tajna koju obe moramo da krijemo pred tvojim anđelima. Ne bi me ni zagrla, niti dodirnula pred njima, da ne bi bili ljubomorni. I terala bi me sa njima da pričam, da jedem. I svi oni su to međusobno delili ali bez mene... autsajderkom koja je imala zahtev da bude voljena iako zdrava. Majko nisi bila u pravu ali se divim tvojoj hrabrosti da ne budeš u pravu na tako human način.

Mnoge žene to rade ali se pretvaraju. Ti se nikada nisi pretvarala, obe smo znale da tako mora biti i da je moja ljubomora nesuvisla isto kolika i stvarna i bolna. I ja sama više volim one kojima sam potrebna nego onima kojima nisam. I ja sam pokušavala što više da pobegnem od svoje bebe zato što joj nisam bila potrebna. Ali mi ti nisi dozvolila da napravim tu grešku sa mojom bebom. Govorila si mi, nisam bila u pravu molim te nemoj moje greške da ponavljaš, ja sam tako mnogo pogrešila... A onda bi pocrvenela i rekla, bože moj Mina pa ja o tebi pričam kao o nekom drugom... naravno da nisi bila u pravu i opet bi isto tako uradila, samo si mi popovala i znala si da te nikad neću poslušati... ali si se takođe plašila da učiš žene na transgresiju... Nevidljiva škola Matrimoniuma...

28. avgust 2000.

Juče sam pričala o jednom jako teško periodu u mom životu kada sam ostala bez novca, bez stana, sa pretnjom da će mi moja mala ćerka biti oduzeta. I to sve kao čisto nasilje. A ti si zapravo iza toga stajala: da bi me naterala da se vratim u red. Vidiš posle svih ovih godina sam ti oprostila, promenila si bila mišljenje i protiv svoje volje si priznala da nisi bila u pravu. Nikad ti zapravo nisam poverovala da si ti verovala da nisi bila u pravu, već si samo bila izgubila bitku a ne i rat. Kao Staljin.

29. avgust 2000.

Moji snovi su sad već postali košmari u kojima uživam: stvarni su i imaju neke nove zakone i dimenzije prema kojima je život nešto drugo, novo i krajnje zabavno... manje odgovoran i tragičan... I u mom snu bila je neka ogromna vatra, sa velikim plamenovima koji su izbijali iz zidova, iz instalacija, moj san je bio zapaljen...

30. avgust 2000.

Osećam se kao da sam trudna, trudna od ovog pisanja tebi. Ništa me drugo naročito ne zanima osim da tebe vraćam u život.

Sklopila sam oči, bolesna sam, imam groznicu, htela sam da se odmorim... a miris tvog pogreba se uvukao svuda oko mene kao miris sveže ispečenog

hleba. Tvoj pogreb; divno zalečenje i srećno sećanje.

To su vrednosti koje preostaju iz sopstvenog života. Vrednosti koje postaju predmeti. Kada se telo raspadne i umre, kada više ne može da izdrži život, da diše i da se kreće i da misli i da radi i da sunce odražava... onda sve okolo ukazuje na telo koje nedostaje. Kao negativ film, ono što nedostaje vidi se kroz sadašnjost... Scenografija života postaje veća od uokvirene, dovršene...

Sada kada si mrtva, ja sam samo polubesmrtna, sve dok i otac ne umre...

Vraća mi se glas mog oca dok spavam. Sa onim njegovim konačnim rečima: Jale, umrla je mama, Jale, umrla je. Bilo je rano ujutru kada je zazvonio telefon, bila sam u polusnu, i čekala na te reči... glas mu je zapevao i uzdisao, tanak i popustljiv... ali ženski glas u mom ocu. Sve smo to vrlo pristojno obavili, svi... zahvaljujući našem rodu, kulturi, bilo čemu. I Jale, to je moj muški nadimak koji je on koristio za svoju devojčicu iz milošte... kada bi bio ljut zvao bi me Jasmina sa mnogo oštine u tonu. Ali ovaj muški Jale uvek je premošćavao tu prazninu između njegove muškosti i moje ženskosti. U krizama izgubimo pol ali sačuvamo zato imena.

Kao da ističe vreme iz ovog peščanog sata, sve pišem histerično, tajno i odano... Rekla sam godinu dana i sve se završava, idem dalje, ali se opsesivno držim reči pokušavajući da zaustavim vreme, naročito u krevetu, kada se reči i vremena pomešaju. Moj san je postao brod za ovu knjigu.

31. avgust 2000.

Bože kakav mesec ovaj avgust, kao neki klovn u suzama od velikih emocija... opet snovi Majko... Cele noći sam sanjala da smo zajedno u onom našem slobodnom od života i smrti prostoru, i ti si bila trudna: bila si u petom mesecu ali ja nisam bila u tvom stomaku, bila sam tvoja prijateljica, tvoja ćerka, i ti si bila moja ćerka. Brinula sam o tebi kada sam saznala za trudnoću... Kada si bila trudna sa mnom povraćala si, čak si dobila i injekciju koja je mogla dete da ošteti ali u to vreme se nije znalo i samo su privilegovani pacijenti to dobijali.

Čuvala si me kao neku tajnu tako da niko nije mogao da te optuži da si seksualno biće... Epa u mom snu ja sam tvoj stomak učinila javnom stvari: moja želja da imam sestru ili još jedno dete... Ta želja isključuje svu drugu decu osim moju ili tvoju...

1. septembar 2000.

Očigledno se opraštam od slika iz svoje prošlosti, tako što ih vraćam sa nekin značenjem. Upravo sam čula zvuk tvog glasa kako peva uz jednu italijansku reklamu na televiziji... neka glupa reklama "Pasta del capitano", a ti pevaš uz nju, vesela što živiš u Italiji, gde se sve pevalo: čak i ime paste za zube. I dok mi je tvoj glas zvonio u ušima, oprostila sam se i od Italije.

Kakvo je samo ovo konfuzno političko vreme! Ne znam ni sama šta da mislim. Ne mislim da si u pravu ali mi se ne dopadaju ovi novi ljudi i njihove ideje. Oni su sve ideje protiv kojih si se ti borila i kojih si se plašila, misleći da su surove i opasne. Ceo svet se raspada, možda ću pronaći svoje ideje negde na đubretu, male ideje koje su preostale iz pokvarenih velikih ideja... Kako čovek može da preuzme vlast i vlada ovim groznim svetom?

Majko, moram da ti kažem nešto novo: otac mi je upravo telefonirao, umro je tvoj prijatelj sa planine pre nekoliko minuta. Vas dvoje ste bili jedini koji su voleli cveće i decu na planini. On je gajio svoju baštu a bio je penzionisani funkcioner. Hteo je da me pozdravi kad sam bila na planini, pre nekoliko nedelja da očistim ormane, ali ja sam odbila, zbog tebe, što nema tebe. Tako da će sada on prvi tebe da vidi.

Matrimonium je i tvoje gajenje cveća, tvoji prijatelji, svaki odnos koji si imala sa cvećem ili ljudima bio je obojen tvojom matrimonium odanošću.

2. septembar 2000.

Očev rođendan, prvi bez tebe: on više nije ničiji muž, sada je udovac i ne može da se ljuti što je njegova žena, ti, osoba koje više nema opet zaboravila da mu je rođendan. Ove godine je zaista besan što nisi doživela njegov rođendan. Napravio je veliku zabavu, inače ih nikad nije priređivao za rođendan, obično kaže, nisam ni siguran da je to zaista moj rođendan, u moje vreme decu nisu odmah upisivali. Ali mislim da si ti stajala iza toga. Vidiš, ti nikad nisi pratila rođendane zato što nisi znala ni koja je godina ili dan... i moj si rođendan zaboravljala.

Miran je ovo rođendan bez tebe. Postajem generalno govoreći smirenija osoba, borim se ludački da budem smirena i odjednom sam izgubila onu stalnu tenziju u stomaku: dođe i prođe ovih dana samo kad me neki oblik govora ili ponašanja podseti na tebe i na tvoj način emotivnog razmišljanja, a to je uvek išlo pravo na moj stomak.

Otac i ja se ne radujemo, naprotiv, bez tebe sva zabava, svađe, problemi, bolovi u stomaku, opuštanje s pićem, promene raspoloženja su

nestali: tvoj nehajan i preziriv odnos prema smrti unosio je izvesno osećanje večnosti.

4. septembar 2000.

Danas je veoma težak dan: pada kiša, nemamo struje, neka topla i jaka kiša kao za vreme bombardovanja pre više od godinu dana: bombe, politički strah i bes, ljubav, očaj, anksioznost... osećam kako se svi ti delići spajaju u nekom drugačijem obliku. Čak i izgledam drugačije u ogledalu: i starija i mlađa. Struk mi nije tanak ali jesu obrazi, izgledam kao stara mlada devojka...

Verovatno ću i umreti u ovom obliku ako umrem dovoljno mlada: izgledaću verovatno bolje nego ti u tvojim godinama zato što sam se borila za svoj preobražaj. Ali konačno sa ovom teškom kišom mogu da kažem: preboljevam sve, pa i tebe, bez žaljenja, i sa jako malo suza...

Gledam televiziju, uklapa se u odelo normalnosti, i odelo realnosti: nema ostatka, bez staklića i komadića... stvarnost savršeno odgovara svakom komadu normalnosti...

Ovde su posleratna vremena, ali ti to ne bi ni primetila, s obzirom da su svi ratovi bili tvoji a nijedan moj, a za tebe, ratovi nikad ne prestaju.

Dobila si moždani udar gledajući televiziju, vesti sa Kosova, o tome kako Srbi napuštaju svoje domove pošto su pobedili u ratu protiv NATO-a.

Nikada nisi priznala poraz, dobila si udar dok si mi govorila: nisi ti osvojila Kosovo prema tome nemaš prava nikome da ga daš. Pre nekih dvadeset godina, otac jednog mog prijatelja pisac, doktor Jevrejin s Kosova umro je sa sličnom porukom: čuvajte mi Jugoslaviju, čuvajte mi Kosovo.

Kada si na samrti govorila o Kosovu bila sam ljubomorna i tužna. Nisi govorila o meni, o svojoj unuci, govorila si o teritoriji koju nikad nisi ni videla, i o manastirima, ti koja si mrzela crkvu, i koju si kao prava komunistkinja zvala opijumom masa...

Svet se uopšte ne popravlja, naprotiv, siromašniji smo, bolesniji, stariji, više zli nego pre deset godina, ili čak i od onda od kada si ti umrla, samo pre deset meseci. Ali moja samokontrola i samopouzdanje su se povratili: pregurala sam ovo teško iskustvo i čuva me kao neki štit, kao neko strašno životinjsko iskustvo. Ako se eksponiraš upucaće te... da li je to sreća ili možda matrimonium?

5. septembar 2000.

Dala bi mi svoj život ali nikad moj nisi odobravala.

Moja sestričina Biljana rođena je na današnji dan 1959. a umrla je 10. novembra 1998. Videla sam je kad se rodila i kad je umrla. Kada se setim njenog prelepog lica i velikodušne ličnosti, pitam se šta se to desilo između ta dva datuma. Bila je nemoguća, jaka, umetnička i samodestruktivna ličnost, i imala je intenzivno divlji komad života... ono što me brine je skriveno nasilje i surovost kome sam bila svedokinja kao starija sestra. Ona je bila ta pametna, osetljiva, divlja; omiljeno dete, imala je sve darove ovog sveta, zajedno sa nasiljem, prema onima koji imaju sve darove. Kao žensko dete (tražila je da je zovemo Bez ideja) pretrpela je još jedno specifično nasilje: nad superiornom ženom koju baš briga što je superiorna. Svi su u Biljanu bili zaljubljeni ali kad bi muškarci počeli da razgovaraju sa njom ili bi glavom bez obzira pobjegli ili bi je pretukli. Surovost patrijarhata donela joj je preranu smrt, a slabost Matrimoniuma je popločala taj put. Biljana je imala svoju majku, moju majku, svoju baku i mene na svojoj strani, ceo život i sve to nije bilo dovoljno da preživi. Znam žene kao što je ona bila koje su preživele i to dosta bedno. Nasuprot tome, ona postaje tajna, priča, tema za krivicu, za sve nas koji je nismo zaštitili. Nismo uspele da je podržimo, ti mene nikad nisi, a ja nju. Među nama je vladala ljubomora i

zavist, a sve smo bile gubitnice kad bi se poredile sa muškarcima... a oni su joj jednostavno sve oduzeli zato što nisu mogli da podnesu njenu moć kao što jednostavno ne mogu da prežive uzvišenu moć koju neke žene nose.

6. septembar 2000.

Razgovarala sam sa jednom mojom bivšom drugaricom o tvojoj smrti. Nekada sam volela tu ženu ali sam prestala u međuvremenu. Nekada sam imala majku a sada je nemam. Bila sam iznad situacije; ona nije ništa slutila o mojim bivšim osećanjima, primetila je da se nešto promenilo na gore u našoj komunikaciji a to je da se videlo da ja više nemam šta da izgubim, bila sam nedodirljiva... Pobegla je od mene uplašena.

7. septembar 2000.

Danas je datum smrti Karen Blixen; spisateljice o kojoj predajem, i šta još, ne bih sada znala pravu reč: divim joj se? Ne zapravo, ne znam ni sama zašto držim njenu fotografiju iznad svog pisaćeg stola, zašto sam njene knjige prevela i zašto razmišljam o njenom životu sa ljubavlju i mržnjom...

Svake godine se setim datuma njene smrti: kao i danas i poredim je sa tvojom. Moja ravnodušnost raste dok moj preobražaj postaje konačan. Prilagođavam se svom novom svetu, mojoj

budućnosti: pronašla sam ovaj nov oblik, mršava sam kao neka stara mlada devojka, kosa mi je svetla, kao u neke stare žene, kao u bebe, govorim jednostavno, kao neko ko zna i previše ni o čemu. A to jeste Matrimonium Karen Bliksen: to je njena priča koja sada iz mene izbija, zašto me je pre mnogo godina pridobila kada mi još i nije bila potrebna. Ta žena je falsifikovala svoje biološke godine i svoju istoriju i konstrusala je bolju stvarnost, živela je na šampanjcu, virtuelnoj ljubavi i fikciji sve dok nije umrla od iscrpljenosti u 77. godini života, slušajući klasičnu muziku. Mogla je da mi bude majka, mogla sam ja da budem ona... I ona je bila moj Matrimonium: moj duhovni Matrimonium. Ne treba da si ljubomorna na nju majko, ili na njenu smrt: tvoja veličina je da si ti živela samo za mene, a Karen Bliksen je sasvim suprotno: mnogo nas je u ovoj Matrimonium vezi... ali i to je Matrimonium.

8. septembar 2000.

Izmišljam reč matrimonium svakoga dana, suprotstavljam je Patrimoniumu, i svakog dana reč dobija na značenju, sve dalje od originalnog značenja, Brak.

Ovo nije književnost, ovo je tvoja priča, ovo je psihoanaliza i žao mi je što sam tako sirova, ali su me sve ambicije napustile. Želim samo dobro da se osećam, da budem neranjiva kao nekada kada sam

bila dete, i kada sam mislila da majke nikad ne umiru.

Ego mi je umro... svuda sam, svuda gde je dobro, u živim ljudima ili stvarima... moj ego bio je satkan od moje ljubavi za tebe...

9. septembar 2000.

Prošle godine na ovaj dan bila sam u Veneciji, na filmskom festivalu i bila si ponosna na mene: nisi tražila da vidiš film, plašila si se da te ne naljuti. Zapravo si bila sigurna da hoće, nikada ti se nisu dopadale moje političke opcije, ali je sada cela stvar bila otišla predaleko: moj uspeh se više nije dao kontrolisati, morala si s njim da izađeš na kraj. U mom filmu ti govoriš, ti igraš ulogu ućutkane žene, supruge i majke koja se neprekidno svađa, zanemarena. Tvoja poslednja uloga...

Ovih dana mnogo tvojih prijatelja umire; vesti pljušte kao grad... prelete mi glavu i emocije ovlaš. Tvoja kuća na planini, tvoja bašta, tvoji susedi... na neki način svega toga više nema, kao posle rata. Rat je to bio majko, ne samo tvoj, bio je to rat u našim životima, u našoj zemlji, nevidljiv rat, dobrim delom, postmoderan rat, surov rat i platili smo ga rođenim životim, i celim, kao ti.

Gledam u te prazne kuće kao u neke piramide drevne civilizacije u kojoj sam odrasla. Učim kako da odustanem od vlasti u slučaju da postanem ogorčena kao ti i tvoji susedi, generacija koja je dovela do ovog rata. Niste vi hteli rat, ili smrt, ali se niste ni plašili, niste imali milosti za sve koji nisu hteli da njima vladate. I tako se i desio rat: do poslednjeg dana mislili ste da ste nepobedivi. Sećam se pogleda u tvojim očima kada si umirala: bio je to pogled koji je odbijao da prizna smrt bilo skromno bilo s poštovanjem. Divila sam ti se i zavidela sam ti na tom stavu, ali nisi bila u pravu.

10. septembar 2000.

Rođendan još jedne voljene drage; ovo je poslednja godina da ću ga osećati, neću se ubuduće mučiti s tim sećanjima, osećanjem krivice.

Moja rođaka, mentalno bolesna u starosti, čija je majka izvršila samoubistvo i koja je dvaput pokušala da se ubije, je zapravo za mene bila simbol osobe mentalnog zdravlja, čitavog svog života, sve dok nije umrla kao luda žena u ludnici. Bila je pametna, obrazovana, bogata i lepa. Bila je takođe i majka moje umrle rođake. Ali imale su mog rođaka za muža i oca. Uzeo je njihove živote u svoje ruke zato što po njegovim rečima one nisu mogle same da ih vode. Bio je

lekar, imao je sve kvalifikacije da bude ubedljiv. Dakle majko, ja sam bila dete, i videvši to muško nasilje shvatila sam da nešto nije u redu, sa tim mojim rođakom, izbegavala sam ga, plašila ga se. A ti? Ti si bila njegova starija rođaka, mogla si nešto da učiniš, znala sam da si i ti videla nasilje. Možda sa neke druge tačke gledišta, ali kad su dve žene koje smo obe obožavale počele da venu mogla si nešto da učiniš... ti si međutim njih osuđivala za njihovu slabost, zato što su žrtve. I čak i pošto su nestale, nisi prestala da ih kriviš. Osećam se krivom, zbog tvoje krivice i njihove prerane smrti, ali obećavam da neću više. Moje žaljenje, moj Matrimonium traje samo ovu godinu...

Da li ti trebaju podaci, argumenti za moje priče? Nikad ih nećeš dobiti majko, poslednja piše istoriju... a ja sam poslednja kojoj je do nas stalo... ovo je najbolje što možeš da dobiješ...

Draga moja majko, zaboravila sam da pišem o tvojoj kao i mojoj tajni, suviše sam stidljiva, posesivna i obična srpska ćerka, tvoja: moja majka nikad nikoga drugog nije volela do mog oca i mene. Nije tačno, jeste volela i druge ljude i to jeste bila njena ljubavna tajna. I moja tajna zapravo ima veze sa tvojom, da nije moje tajne i tvoja bi ostala tajna. Zašto pišem na engleskom opet... pokušala sam da napišem nekoliko redova o

tebi na našem jeziku, na mom maternjem jeziku. Matrimonium reči i pozlilo mi je... Taj mi jezik donosi ružne uspomene i strahove kad ga pišem. To je jezik na kome mi moji voljeni sude: insajderi, saučesnici...

To je jezik cenzure i autocenzure. To je patrijarhalan jezik Patrimoniuma.

11. septembar 2000.

Tačno u ponoć imala sam jak nagon da izvršim samoubistvo i da falsifikujem nesrećan slučaj; čovek može da se pretvara pred ćerkom, ona bi to spremno poverovala jer bi joj to omogućilo da se lakše nosi sa budućnošću, ali ti majko, ti nikad u to ne bi poveravovala sa tvojim osećanjem krivice i obaveze, čak i da nije istina. Čak i da me kamion ubije ti bi pomislila da sam sama to tražila i da je to tvoja krivica. Tako funkcioniše Matriomonium u samoubistvima: on je sam po sebi samoubistvo i ne dozvoljava da ga nesreća prebriše.

Ali samoubistvo je tako nezgrapan i sirov čin: da ostaviš za sobom svoje odrtavelo beživotno telo namerno. Žene se pred sam čin dobro doteraju. Gledam zato u tvoju fotografiju i znam da si živa, nikad nisam prihvatila tvoju smrt. Grlim tvoja ramena i ljubim te. Ako odem neću moći više da te grlim, ni tebe ni moju ćerku, nikad više. A

sada nema načina da vas obe imam, vi ste na dva različita mesta a ja sam negde između. Kakva šteta.

12. septembar 2000.

Što manje želim da pišem to pišem više, plašim se ovog oproštaja od svega što sa tačke gledišta jedne opsesivne ćerke deluje važno. Čak i moj život postaje pozornica, javna pozornica grčke drame.

Danas kad sam ušla u tvoj stan da rasteram moljce, da sačuvam krzno, tvoje stare peškire, krpe, sve si čuvala s ljubavlju, podjednako voleći stvari - osetila sam se važnom kao Kleopatra, kao Julija. I jako sam se uobrazila: velika glumica sam ja: hrabro sam ušla u tvoju sobu, prišla tvom krevetu smrti i zagrlila sam tvoju senku. Konačno sam bila spremna da sednem na mesto na kome si umrla, čak možda i da odremam. Htela sam da povratim moj krevet, moju majku, ali sam samo zagrlila senku tvoje smrti, reprodukujući svaku njenu sekundu, iako nisam bila prisutna.

Koga briga za radost jednom kad se udaš imaš decu, govorila si. Nisam znala šta to znači: da li je to značilo da nisi imala potrebu, vreme za radost, ili da si dobila radost iz braka i dece? Valjda i jedno i drugo, moj odgovor na sve dileme je uvek, i jedno i drugo...

13. septembar 2000.

Ovih dana otkivam da život ne stoji u mestu, da svaki moj pokret nosi neko značenje, neku posledicu, razlog i da može da mi donese radost... Otkrivam da nisam nevidljiva i da niko i ne želi da budem nevidljiva. Otkrivam da nisam savršena ali da nikome uopšte do toga nije stalo, da zapravo ljudi niti su savršeni niti teže da budu savršeni. Otkrivam da mogu večno da živim i da kontrolišem svoj život. Majko ovo zakasnelo otkriće je tvoje delo. Bila sam tvoja lutkica u tvom životu lutke, ruke sam držala kao lutka u izlogu, i delimično sam bila žrtva psihologije lutke. Ali dišem i žao mi je što sa mnom ne dišeš..

14. septembar 2000.

Imam jak nagon da rodim još jedno dete. Znam to osećanje. Znam da mi dođe kad sam usamljena, kada ne vidim budućnost svom duhovnom radu, kada osećam bol i nedostatak ljubavi. I sada znam da bi bez tebe to bio pakao. Jesi zloupotrebila svoju matrimonium moć ali zahvaljujući tebi sve je bilo moguće. Mazila si me i ubedila da bebe valja rađati i voleti. Devojčice još više. Moja drugarica kojoj je majka umrla kad je bila mala rekla mi je: nikada mi nije nedostajala sve dok nisam dobila ja svoje devojčice. Potrebna si mi

sada majko da bih rodila još jednu bebu: bebe se ne rađaju bezbedno izvan Matrimoniuma. Sećam se kako bih se budila rano ujutru, bili su divni dani kao ovi sada, topli jesenji dani, sunčani i aktivni, i kako bih mazila moju bebu. Ti bi nam dala doručak i onda bismo otišle u park, ceo dan. Uveče bih ti donela moju bebu kući, stavila je u krevet a ja bih izašla u provod da se zabavljam i hvalim svojom bebom. Zatvoren krug ljubavi: matrimonium, beba, sunce... A sav težak posao iza kulisa, kuvanje, čišćenje, novac, brige, vređanja, ti si se o tome brinula. Ja sam živela u snu koji si ti meni učinila dostupnim. Sećam se, igrala si i nikad nisi spavala. Nikada te ranije nisam videla tako srećnu. Danas idem da posetim trudnicu koja treba da se porodi. Moram da joj pomognem da izgubi strah a ja svoju nesreću. Ona ne treba da se plaši a ja ne treba da sam nesrećna, ali žene nikad nisu mudre. Nikad ne umeju da uživaju u svojim malim životima kao da su veliki, kao što jesu.

15. septembar 2000.

Sinoć sam konačno otvorila kofer moje mrtve rođake. Stoji tu već više od godinu dana i čekam da ga otvorim, hoću od njenih spisa da sastavim knjigu, kao što sam joj obećala. Obećala sam joj i njen stan ako preživi a knjigu ako ne. Obe opcije su je jako radovale: nikad nije imala ni

jedno ni drugo iako je imala neke druge stvari koje ljudi obično nemaju: lepotu, inteligenciju, avanturu...

Starinski kofer, porodični, možda je bio tvoj, možda tvoje sestre. Ima tvoj porodični znak. Kad sam ga otvorila porodične fotografije su ispale: mogao je da bude i moj kofer. Da li je ova Matrimonium roba čemu? Njen kofer mogao bi biti i moj ali samo prvi deo jednog života: detinjstvo i rana mladost. Izgleda kao ja na fotografijama, zajedno se smejemo, nosimo istu odeću, čitamo iste knjige, pišemo iste stihove, kratke priče, besmislice, bez sentimentalizma, bez depresije, bez banalnosti... Ona je manja, oštija i lepša, jača, da, bolja sestra... A ja više nisam ljubomorna na nju, platila je visoku cenu za to što je bila nestrpljiv anđeo. Ja svoju plaćam, što sam spora, ljubomorna i sebična. Pošto sam se dve godine rasturila osećanjima, zaspala sam kao panj sa živopisnim snovima mene i nje zajedno i srećne. Imala sam sreće što sam je imala čitavih 39 godina. U međuvremenu si ti umrla majko i morala sam da spakujem svoj nevidljiv kofer, tebe da spakujem zajedno sa mojim emocijama i suzama i da nastavim dalje. Gledam se u ogledalu svakoga jutra i daleko sam starija posle nedavnih noći, meseci, godina. Okrenula sam se ka svom novom životu sa svojim muškarcima ali bez tebe. U Biljaninom zelenom koferu leži i moj život, sve

te fotografije koje sam zaboravila. Moja rođaka me je tu držala a ja njenu fotografiju na klaviru. Dve verzije jednog istog života.

Tako mali kofer! Sve se vidi: njene dijagnoze iz bolnice, dijagnoza njenog muža. Znala je odavno da je bolesna i čuvala je tajnu od mene opasnu i neodgovornu... od drugih ljudi i mene kao trudnice. Moj anđeo je bio nemoralan, i mene je mogla da ubije, i moje dete... ili je bila ljubomorna, ili zavidljiva... ili samo uplašena?

Da li si i ti to znala majko?

U tvojoj porodici biti bolesna bilo je sramota.

Nije čudo što sam ja jača, jer vas dve, moje bliznakinje, vi ste bile moj porok: pustila sam te u izvesnom trenutku, i ti si i otišla... Opraštam ti a ti ćeš meni što sam preživela. Govorim o gubitku prijatelja i rođake onda kada izgubimo žensku solidarnost. Dešava se kad se zaljubimo, kada padnemo u drogu ili poroke, ili jednostavno kad se raspadnemo. To jeste pad.

Moja ćerka će biti slobodna i divlja, izvan matrimonijuma u opasnom slobodnom prostoru za žene. Ali ona je nova vrsta žene.

Mi smo tražile istinu ali smo i lagale jedna drugu. Sećam se lica moja rođake i njene radoznalosti da shvati istinu, i one svetlosti kojom je obasjavala moj um ali je onda veštačka

svetost droge razbila našu magiju, počele smo jedna drugu da lažemo jezikom osvajača.

Pad moje rođake počeo je kad smo se rastale i kad se ona zaljubila u glupo posesivnog muškarca i u drogu.

Otišla je u Amsterdam, živela je na ivici, između umetnosti i droge i velikog novca, završivši u internacionalnom zatvoru, uhapšena od Interpola. Izgubila je sve: novac, ljubav, drogu... Ja sam je prihvatila natrag, odvela sam je na planinu. Bila sam trudna, htela sam da razgovaramo i da se ona skine. Htela sam njen um natrag, tako jedna divna pamet, najoštrija i najnežnija koju sam ikad sreća. I htela sam ga u zdravom telu. Jedne noći probudilo me je lupanje: nečujno sam bauljala po mraku, kao neki lopov. Videla sam moju rođaku kako glavom udara o zid, dok joj krv teče niz lice... Zagrlila sam je a ona je plakala kao neko dete. Znam da je teško mala, rekla sam joj, ali uspećeš. Njena krv je bila po mojim rukama, spavaćici, po čaršavima...

Godinu dana kasnije, u istoj kući, spram istog zida, moja tvrdoglava beba počela je da udara glavom o zid da privuče moju pažnju. Pojavio mi se duh, još uvek je u toj kući, ubeđena sam.

Biljana je takođe bila i žrtva svoje ljubavi prema umetnosti. Bila je isuviše bistra da ima

telo, naročito telo žene. Umetnost je smrtonosna za sve one koji nisu kreativni, već koji je samo konzumiraju, bez granica... Ona je bila isuviše savršena da bi bila kreativna, ona sama bila je kreacija. Samo sirovi mogu da traće vreme bruseći i gradeći ono što znaju da nemaju. Ali ona to nije znala, potrošila je uzalud svoj savršen um na sirova posla, uglavnom muška, onih muškarca koji su imali snagu moć i drogu da je poklope i da je vrate na zemljinu težu. Onih koji su joj omogućili da oseti svoje telo, da zaboravi osećanja, anksioznost, misli.

Ovde sam sa Matrimoniumom, koferima i mirazima. Sasvim je normalno što si sve to meni ostavila: obaveze, žaljenje, bol, čišćenje, pisanje, objašnjavanje... ja radim sav prljav posao i trebalo bi da se osećam privilegovanom što imam tu mogućnost. Ali ti si imala svu zabavu, vi nevaljale neposlušne devojke.

17. septembar 2000.

Upravo sam saznala da moja rođaka treba da rodi treće dete, imam neko čudno osećanje da zapravo više živim sa vama dvema mrtvim nego sa mojom trudnom rođakom, koja razgovara sa mnom, čiju decu grlim... Da li bi isto tako bilo da sam ja trudna?

Upravo sam čula nove političare iz opozicije kako traže od svih starih da glasaju kao njihova deca,

za svoju decu, da bi mogli da žive zajedno sa svojom decom... da bi bila sa njima a ne u inostranstvu... Majko ti nikad ne bi popustila, znam.

18. septembar 2000.

Sanjala sam kako si me poljubila u obraz, toplom rukom pomilovala a da je neko prošaputao: volim te, pođi sa mnom... sve sam htela da napustim... i nešto mi govori da si to opet ti. Bile smo savršeno normalne majka i ćerka a ovo sada već liči na perverznu ljubavnu priču.

19. septembar 2000.

Pišem gluposti, emocije su mi traljave, nemam koncentraciju i dosadno mi je... izbori su i gužve svuda po gradu, imam strah od novih ratova iza ćoška, novih bombi, ali ovoga puta, bez tebe, sve će biti drugačije: nemam neprijatelja, nemam unutarnjeg neprijatelja, onoga koji te tera da progledaš a tvoji izbori inače pobeđuju, ko god da pobedi deo je tvoje priče. I mrtva pobeđuješ, ti kojoj ništa više ovde nije potrebno a ja gubim od mrtvih.

20. septembar 2000.

Čula sam da je žena pisac mojih godina umrla odmah posle tebe. Sećam se kako sam pre pet godina pila crno vino i posle prve čaše počela

bih zapravo da plačem zato što sam se setila kako ćeš jednoga dana ipak umreti. Ali mogla sam i ja da umrem.

Teško osećanje krivice, sećanje: bila sam u Americi, šest nedelja i tri dana, ćerka mi je telefonirala, pateći što smo razdvojene ali praveći se da je odrasla. Kad sam se vratila rekla mi je: najteži trenutak mi je bio kad bih spustila slušalicu i kada sam znala da još puna tri dana neću moći da te čujem. Zaboga, ja sam mislila da nešto lepo radim, a ti majko i ti si patila sa njom. Sve vreme njenog detinjstva si me upozoravala: ja sam napravila grešku, i uvek ću se kajati što sam propustila neke trenutke s tobom kao detetom jer sam mislila da je nešto drugo važnije. Druge stvari su bile druge stvari, one prve su bile nevidljive.

21. septembar 2000.

Upravo sam čula ženu kako kaže; moja majka nam je pružala bezuslovnu ljubav, i to je bilo savršeno za mene i moju porodicu, sve dok nije izvršila samoubistvo u 61 godini.

22. sept. 2000.

Deset meseci od kako te nema. Pada kiša a i toplo je, i ovo vreme bi ti teško palo, politički prevrat, gubitak moći i zdravlja u istom trenutku. I ja moram s tim da izađem na kraj kao

neko ko mora da pobedi. Kada se dođe do osvajanja moći, odmah ti padne na pamet kako ćeš je izgubiti: kako ću ja izgubiti zdravlje i pamet u korist ovih mladih oko mene.. Sada smo svi na istoj strani, u istom rovu, ali ne može tako biti večno, moramo da se rastanemo i diferenciramo.

Očevi se odnose prema svojim ženama u matrimonium ugovoru u patrijarhalnom društvu kao prema stoci. Žene se bave fizičkim i teškim poslovima Moj otac je oduvek iščekivao da budem genije u javnoj sferi a neko ko će najskromnije poslove raditi za njega u kući.

23. septembar 2000.

Još jedna ženska matrimonium surovost. Surovost s kojom ćerka pošto postane žena odbija da bude deo majčinog života. Ali meni je to bilo dozvoljeno u matrimoniumu. Ispričala sam tvoje tajne, tumačeći ih i sudeći im. Ti si mi to dozvolila da radim. Kada se nekoliko godina kasnije moja ćerka pobunila protiv mojih knjiga i laži mislila sam da neću preživeti taj udarac. Ali nisam se usudila da se bunim ili svađam. U Matrimoniumu moraš da pustiš da bi preživela. Kao sa detetom sa specijalnim potrebama, moraš da barataš koncima kao da ne postoje.. i pojedeš sva govna, ako je to potrebno, i da ćutiš. Pitam se šta se

dešava kad imaš muško dete, šta je surovije, Patrimonium ili Matrimonium?

Danas sam otišla u tvoj stan, kad sam stigla do kapije bila sam ti, otvorila sam kapiju tačno onako kako bi je ti otvorila, dostojanstveno, i krenula prekoputa da glasaš. Glasaću ovaj put za svog čoveka, prošla su tvoja vremena, majko i ti si prošla. U onom trenutku kada sam bila ti u hodniku, setila sam se kako si mi pričala da si izgubila svoj venčani prsten upravo na tome mestu, prsten koji si ti sama sebi kupila posle niz godina braka ali koji je tebi najviše označavao brak. Kakav je to bio Matrimonim.

Setila sam se još jedne priče moje bake tvoje majke. Porodica je imala par starih minđuša. Svakih nekoliko godina neko bi iz porodice izgubio jednu a onu drugu bi onda pretvorili u nešto drugo, prsten, ukras. Ali posle izvesnog vremena pronašli bi izgubljen komad da bi izgubili onu drugu. I tako decenijama, i ja dan danas imam samo jednu...

24. septembar

Noćas sam sanjala opet da te tučem sa takvom strašću da sam ruku povredila. Ti si stajala uspravno i nisi poklekla u svom političkom stavu i namerama. Onda sam se ja osetila nemoćnom i počela sam da plačem. Danas sam mog oca vodila

pod ruku da zajedno glasamo za opoziciju bez tebe. On je rekao, hoću da vidiš da glasam za tebe a ne više za tvoju majku. Ona je bila tvrdoglava osoba ali sa predivnim srcem. Isuviše si surova kad o njoj pišeš. Izgleda da sam te potukla majko ovim glasanjem, i sramota me je što tučem mrtvu ženu.

25. septembar 2000.

Ne mogu da poverujem u ono što se zbiva, svi su potukli svoje roditelje, mrtve ili žive i opozicija je pobedila na izborima.

Majko, ti si izgubila, nisam o tebi razmišljala 24 sata, niti sanjala o tebi niti te igde videla. Ti tvoji koji su izgubili nisu više deo tebe. Ti si bila moj surovi anđeo, ovo su obični skotovi i farsa tebe. Drago mi je što nisi ovde da vidiš kako trijumfujem, ali ja se tako ni ne ponašam, bez tebe nisam ni imala koga da pobedim. Pobede se mere veličinom neprijatelja.

26. septembar 2000.

Opet sam te sanjala kao svog cenzora, putujemo zajedno a ti me grdiš: šta god da radim ne valja, i tada ja zaista počinjem da radim nedozvoljene stvari, da bih zaslužila svoju kaznu. Ti ne primećuješ razliku, gubim se moralno. Sanjam da smo u vozu, u vagonu, ne dozvoljavaš mi da

otvorim prozor ali ne reaguješ kad otvaram kofer i bacam sve stvari kroz prozor...

Da li sam i ja takva majka? Koja nebitne stvari stavlja ispred univerzalnih vrednosti? Menjajući univerzalne vrednosti, brkajući ih... uništavajući univerzum i praveći od njega zatvor?

Sada razumem šta znači Matrimonium nasledstvo: kada ti umre majka a ti kročiš u njen dom a ona je još uvek živa. Nema takve stvari kao što je mrtva majka, svaka majka je biblija svojoj ćerki.

27. septembar 2000.

Majko, nemam vremena za tebe, zauzeta sam čišćenjem slavnog istorijskog ormana. Izbacujem tvoje istorijske heroje: kriminalci i diktatori i ozbiljni jalovi muškarci koji su napravili tvoj život ali moj uništili. Posle ovog istorijskog čišćenja, posle Cezarovog kraja, Neronovog, Staljinovog i Miloševićevog, ostala sam sada samo sa tvojom pričom.

29. septembar 2000.

Čuj ovo sada; lutam izgubljena na nekoj železničkoj stanici u velikom gradu koji dobro ne poznajem, to nije moj grad. To je čuveni grad iz mojih snova, ima planine, more, tramvaje i vozove, ima velike i male kuće, ima rečju sve. Epa taj grad je očigledno moj život. Ne sećam se

u mom snu ime metro stanice na kojoj treba da izađem, ili ulice gde treba da idem ali moram negde da se vratim gde sam ostavila nešto važno i intimno: neki kofer, bebu? Vozovi mi tutnje iznad glave, gotovo me ubijaju ali ja sam Ana Karenjina koja neće da izvrši samoubistvo... Konačno sedam u voz i koristim svoj instinkt. Prepoznajem mesta i imena koja prolazim i pronalazim mesto na kome sam ostavila svoj život... Bio je to košmar koji se pretvorio u pravu nagradu...

Majko, danas smo opet na ulicama i bunimo se protiv tvojih vođa, tvoje ideologije. Nisi živa i ne možeš da brineš ali ti nikad i nisi brinula za svoj život, niti moj kako to majke obično rade, plašeći se hapšenja, da neko maltretira tela njihove dece, tela koja su one rodile i gajile. Ne, ti si se samo plašila mojih pogrešnih izbora, ne bi ti toliko smetalo da mi povrede telo ako bi me to vratilo na pravi mentalni put.

30. septembar 2000.

Juče sam sreća jednu tvoju rođaku, staru i bolesnu ženu kao što si i ti bila, ogorčenu i ljutu. Kao što si i ti sama bila postala, pa ipak neka jadna i bedna kopija tebe. Postala je još ogorčenija i ljuća u ovoj političkoj situaciji u kojoj je potpuno izgubila svoju društvenu moć. Rekla mi je izazovno, kao da razgovara sa svojom ćerkom, spremna na borbu: možete me ubiti, sada

kada ste pobedili, vi Nato izdajice i ubice. Isto je govorila i svojoj ćerki, svojim unucima. Iz stomaka me je uhvatio napad mržnje. Živnula sam od mržnje kao nekada kada si ti bila živa. Tako mi je bilo drago što si mrtva u ime pristojnosti svih nas.

2. oktobar 2000.

Toliko sam na ulicama da sam napustila našu ljubavnu prepisku u ime novog života bez tebe. Tako ti je to sa svim ljubavnim pričama i bolom zbog smrti i smrću bola, sve dok iznenada zaborav sve ne prekrije kao neka jaka droga...

Ovih dana, neke slike mi proleću koje bi mogle da mi nanesu osećanja i suze, ali ih ja profesionalno teram...

Svih onih puta kada si me kaznila mislila sam da zaista nisam u pravu a zapravo sam se samo plašila da jesam u pravu i da me zbog toga kažnjavaš: to je jednostavna psihološka reakcija ljudskog bića. Vidim je danas u opštoj političkoj represiji: zahvalna sam ti što si me naučila šta je to represija. Zaista sam te volela i znam da si i ti mene volela, a to nije slučaj u političkoj represiji, gde je čovek samo anonimni predmet.

5. oktobar 2000.

Rekla sam da ću pisati dvanaest meseci ali život se ne priklanja tim šemama, bar ne moj, ne ovde gde ratovi nikada ne prestaju. Nemam više vremena da te oplakujem, sama sebe oplakujem, besna sam što sam opet popustila tvojim argumentima, tvojoj politici, i sada kada te više nema. Što nisam dovoljno jaka i gruba da prevaziđem moju toleranciju i nežnost. Na ulicama se borim za svoj go život i nešto malo budućnosti i drago mi je što nisi više živa. Ne bih podnela tvoj zatucan um u ovoj situaciji, tvoje mešanje, sve te tvoje loše osobine koje sam toliko dugo trpela. Stvarnost i politika su opasni, moji unutarnji i spoljnji elementi. Tvoj predsednik majko mora da se povuče i da nam dozvoli da ga zaboravimo, ako ne i ubijemo. Ako si već ti to učinila može i on.

6. oktobar 2000.

Sinoć je majko tvoj predsednik srušen, narod s ulica je to učinio. Jedna devojka je zbog njega poginula, mogla sam ja da budem ona, zvala se Jasmina. Parlament mu je zapaljen, onda njegova TV zgrada umeća i laži koju si ti toliko volela, a tvoj stan je upravo između ta dva zdanja. Zamišljala sam kako bi sve to izgledalo da si bila živa: suzavac svuda oko tvojih prozora, ti alegrična, bez lekova jer si pod sankcijama, tvoj stan u opasnosti, od plamenova i pobesnelog sveta

kao što sam ja. Kao za vreme bombardovanja kada si zatvorila prozore i ignorisala stvarnost svima nama govoreći, pobedićemo, moramo da pobedimo. Epa upravo je tako izgledalo kao da si bila tamo: tvoja unuka je dobila alergijski napad od suzavca, tvoj muž se uplašio plamenova i pljačkaša koji su obijali stanove a ja sam bila s druge strane barikada: borila sam se, pisala i brinula za zdravlje mojih neprijatelja. Ali bez tebe sve je bilo jednostavnije: lakše je boriti se protiv očeva i pobediti ako majke nisu tu i na njihovoj strani. Kao u incestu. U pitanju je samo moć. Dobro je što nisi bila tamo, ponavljam. Moje oplakivanje se skraćuje iako ono nema veze sa pravi bolom.

8. oktobar 2000.

Tako sam slobodna i promenjena da se osećam kao duh: grozota diktature se polako gasi. Majko draga, tvoj nestajući predsednik se zaista loše ponaša, kao i ti kada si shvatila da gubiš zdravlje i moć. Ponaša se kao da je još uvek na vlasti spreman sve da nas poubija ako treba. Ali ti nisi bila ubica, niti tupavi ubica kao on, pa ipak njegova dvojnica. Žena i moja majka pa ipak ideološka bliznakinja jednog monstruma. Matrimonium i Patrimonium moje istorije.

10. oktobar 2000.

Najdraža majko, danas u tvom stanu, sve vreme smo ćaskali onako sitno politički bez tebe. Zaista si mi nedostajala. Svi sada pljuju po našoj prošlosti, političkoj i privatnoj. Ti to nikad ne bi. Ti bi branila našu prošlost, naše dostojanstvo. To je bila tvoja ideologija, tvoj život, tvoj izbor ali je bio i moj život, iako sam ga mrzela.

Moj otac želi da ga povedem u svetlu budućnost ali ja nemam svetlih ideja. Imam svoj žal, moj smisao za muziku i umetnost, moju ludu intuiciju i sve me to tebi približava više nego ocu koji hoće konkretnu svetlu budućnost a ja da budem njegov vođa. Ne mogu više ni da pratim ali ni da vodim.

12. oktobar 2000.

Čitam knjigu jedne ćerke koja se seća svoje majke kao što se ja tebe sećam. Neprekidno jecam. To je pravi rat ova ljubav između ćerke i majke, tako stara, tako nepromenljiva i uvek originalna i jedinstvena. Iako ne mogu da dokažem da je nešto novo, majko, ja znam da naša ljubav nikad nije bila opisana ni u jednoj knjizi. To je kao neki raj koji žena često proživi kao pakao, pa ipak kao neko nebo, daje nam kontekst, daje nam smisao, svim tim malim stvarima od kojih je napravljen život, lična i jedinstvena priča koju svako ljudsko biće kao takvo zaslužuje.

14. oktobar 2000.

Nije istina da sam te prebolela: dok sam spremala fioku naletela sam na tvoju čitulju a tvoja fotografija me je pravo u stomak pogodila. Vreme ne leči tako što menja prošlost, vreme slaže nove komade, atome, zrna... od čega god je napravljeno vreme, i kao prašina pokriva stare bolne dane. Ali kad se prašina obriše iz bilo kog razloga, rana je još uvek tu: vreme nikad ne umre niti zauvek prođe... mi koji trošimo i stvaramo vreme trebalo bi toga da smo svesni.

15. oktobar 2000.

Majko, odlazim sutra, idem u Italiju. Ti si imala udar 21. oktobra 1999. U podne, moj otac i tvoja rođaka ušli su u tvoju sobu zato što nisi bila ustala i izdala naređenja za taj dan. Bili su izgubljeni, bez tvojih naredbi i bez prava da preuzmu vlast u kući. Našli su te u teškom stanju: gušila si se u sopstvenom povraćanju, oči su ti bile prevrnute, tvoje malo telo samo u grčevima, mokro i prljavo od sopstvenih tekućina, ali si se još uvek borila... Otac mi je dramatično telefonirao, rekla sam, zovi hitnu pomoć i odbila sam da prihvatim hitnu poruku. Toliko mi je puta to radio ranije, uvek mi je pretio tvojom smrću ili svojom. I svih ovih godina te pretnje su učinile da oguglam i da se spremim na vaše smrti.

Setila sam te se prethodne večeri kada sam te obišla: pričale smo o Katji Ricareli, staroj operskoj pevačici iz la Skale koju sam išla da slušam. Rekla sam ti da mi je žao što ti ne možeš sa mnom, ali ti si rekla, nema veze, srećna sam što ti ideš, ja ću gledati na televiziji italijanski film. Ionako se ne osećam dobro, vrti mi se u glavi, jedva sam stigla do vrata kada si zvonila. To je bilo naše zbogom... sada već godinu dana kasnije, ti si ista majko kao kad smo se opraštale, ja sam se promenila, koja sam morala da se borim sa vremenom kao prašinom; ja sam bila mala devojčica tada, a sada godinu dana kasnije, odrasla sam. Telo mi se jednostavno promenilo, kao i telo moje ćerke za ovih godinu dana.

16. oktobar 2000.

Torino

Došla si da me posetiš posle jednog predavanja: Imala sam na sebi tvoj elegantan italijanski kostim, u godinama kada si ti živela u Italiji. Bila sam preobučena u tebe i ti si još jednom došla, kao na Krfu letos, preobučena u slepog miša. Ušla si u moju hotelsku sobu i čestitala mi na predavanju i eleganciji. Ja sam se prestravila kako ti izgledaš, od tvoje smrti i uplašila sam se da ćeš se ljutiti što sam obučena u tvoju garderobu i što izigravam tebe. I onda sam te isključila iz svog života. Sakrila sam se u orman

među tvoju odeću a ti si posle nekoliko minuta udarajuću slepo o zidove i skičeći nemoćno pronašla prozor i otišla. Žao mi je, ali kad si ti okolo, čovek nikad ne zna šta može da se desi.

22. oktobar 2000.

Danas je godišnjica od kada si se razbolela i umrla potom za mesec dana, počinje odbrojavanje. Ali danas je takođe i datum kad je poljski kardinal postao Papa. Ti si bila moj papa, koincidencije nikad ne prestaju da nam nešto saopštavaju putem kodiranog jezika. Čak i pogrešne emocije uvek su tačne.

23. oktobar 2000.

U tvom kaputu u Budimepšti, na obali Dunava hladnog zimskog dana, plačem. Danas je godišnjica mog legalnog matrimoniuma: dana kada sam se udala za muškarca, autsajdera i postala deo spoljnog sveta. Neizbežno me moj Matrimonium podseća kako sam usamljena i sama bez tebe za koju sam prvo bila udata.

26. oktobar 2000.

Naše mesto je bilo mesto straha: ti si strahovala za moj život a ja za tvoj, od prvog dana od kada sam se rodila a ti to preživela s obzirom da sam se rodila naopačke. Bio je težak porođaj za nas

obe i ti to nikad nisi zaboravila i mene si na to podsećala.

Kada pomislim na tebe setim se velike tamne rupe, ti lebdiš u tom prostoru a ja te držim za tvoju nežnu ruku u strahu da te ne izgubim. Sada je sve to u mojoj glavi, ti, naša crna rupa, naš slobodan pa ipak bedan život.

28. oktobar 2000.

Malo po malo te gubim, živopisno te se sećam u nekim polustanjima između sna i jave, moje razumevanje tebe bleđi čim otvorim oči. Tvoji prijatelji koji su nekad bili tvoji politički istomišljenici, odustaju od svojih ideja suočeni sa stvarnošću ili sa mnom. Preuzimam kontrolu nad svojim životom i nad svojom državom, kao i svi oko mene. Možda si ti mislila da moraš da vladaš do samog kraja ali znam da si zaista brinula da mi sami ne umemo. Majke potcenjuju iz ljubavi. Majke vređaju iz ljubavi, majke nisu pouzdane ličnosti kada je u pitanju procena osoba koje vole.

Moram da kuvam, moram da čistim, moram da brinem o svemu i svima... bez tebe, crna rupa izvlači svu moju energiju. Govorila si, svakog dana toliko truda a na kraju dana ništa se ne vidi. Naravno mi brinemo o životu, to postaje vidljivo samo kada prestane. Vidljivi su samo nedostaci,

praznine, rupe u životu. To je neka vrsta magije ili magičnih trikova, ono što majke izvode.

Ali mi u nju verujemo kao u Deda Mraza.

30. oktobar 2000.

Moji snovi postaju lagani i nepovezani, kao kada sam bila mala a ti u njima ona blistava ličnost, iako je tvoj život ipak bio jedan mali tužan život, bila si jedna mala diktatorka koja se pretvarala da je Boginja...

31. oktobar 2000.

Polako me hvata tuga ali ovo nije depresija. Dobro se osećam. Ulazim u poslednje dane sećanja na tebe. Na pragu sam novog života: sa slabom energijom i velikim zahtevima. Nisam više u stanju da traćim vreme kao nekad kada sam imala majku sa metlom u ruci da počisti moje đubre. Čitam knjigu o tome kako ćerke pišu pesme o svojim mrtvim majkama, iz velikih osećanja. U mojoj knjizi ja te režem, spaljujem, uništavam... Čak ni ne zavidim tim drugim majkama i ćerkama, za mene su one slatkiši, nezdravi ali vrlo inspirativna književnost... Nisam ni pokušala da pišem takvu knjigu, odmah sam počela ono drugo. Proganjala sam čak i sećanje na tebe... kakva sam ja surova zverka...

Menstruiram jako. Kada se rodila moja ćerka imala je neku malu menstruaciju. Vrisnula sam ali rekla si mi, ne brini, to je tvoja krv, ona još nije slobodna od tvoje krvi. Ja sada menstruiram tvoj život majko, tvoju krv, smešno je da ti više nemaš telo već moraš moje da koristiš...

Puštam se u jezik krvi i vulgarnosti, nisam ja ta vrsta spisateljice a nas dve nismo imale tu vrstu odnosa majke i ćerke, nikada nismo pominjale reči kao što su menstruacija, trudnoća, abortus.

Naravno da smo kroz sve to prolazile ali u tišini i konspirativnoj zaveri od jezika... Sada popušta moje strogo vaspitanje i moj vaspitan mozak. Ovih poslednjih dana koncentrisaću se na skaradnosti, na one reči od kojih danas žene prave književnost a od kojih smo se mi krile u našoj ženstvenosti. Pol i telo nikad nisu bili naše teme, naprotiv, to su bili naši neprijatelji i još uvek jesu; da nije bilo pola ili tela ti bi još uvek bila ovde.

Vidim te u zreloj jabuci na pijaci, u obliku oblaka na nebu, u mom svakodnevnom kujanju, zahvalnom i nezahvalnom, banalnom i svetom poslu onih koji pretvaraju svoju ljubav u hranu. Juče me je žena koja brine o ocu branila od njega, iako je mojih godina, on je plaća, bliža je njegovom načinu razmišljanja nego mom. Ponela se kao da mi je majka, i koristila je tvoje reči. Volela sam je kao što bih tebe volela. Svih ovih

meseci mislim da sam pretresla sve tvoje fioke i ormane. A pronašla sam samo dve tajne među tvojim, tvojim papirima, nakitom, cipelama... toliko si mnogo stvari imala... a samo dve male tajne. Jedna koverta sa tvojom lekarskom skromnom platom sakrivena u jednoj čipkanoj salveti i jedna flaša viskija. Novac za nekog odbačenog rođaka? Tvog brata s kojim nisi govorila? Pijanca? Za tvoju bolesnu snaju? Možda neku prijateljicu?

Viski, u našem domaćinstvu bio je asocijacija za korumpiranost. Mora da si ga sakrivala poslednjih dvadeset godina ili više, kao što si krila svoje prijatelje komuniste na tavanu za vreme rata, dovodeći u opasnost živote svih ukućana.

Dve tajne ali kao tajne neke male devojčice: bez tajnih telefona, fotografija, bankovnih računa, dece, ljubavnika, ubica, stanova... Moja priča o tebi je da zapravo ti i nisi imala neku priču a sve tvoje priče su bile varalice. Nisi htela da vidimo da si ti jedna nevina devojčica koja je bila upravo ono na šta je i ličila: neko ko voli operu, italijansku modu, dobro pivo i lak smeh...

31. oktobar 2000.

Vanredno stanje u mom domu, štampa nas opседа jer su upravo pronađeni dokumenti tajne policije u kojem se svi mi pominjemo, moja porodica, moja kuća, sve preko mog muža koji je poslednji video

živog novinara koji je ubijen u Beogradu aprila 99. Mog muža su pratili. On je svedok kao i neko ko može da potvrdi autentičnost dokumenta, kao i naredbu za ubistvo od strane Miloševićeve tajne službe. Šef policije odbija da da ostavku: ako to danas ne učini, nova vlada će morati. Ježim se. Pre samo nekoliko meseci srela sam udovicu ubijenog novinara, držala ga je za ruku kada su ga upucali u glavu s leđa u samoj zgradi gde su stanovali. Ne plašim se za moj život, nisam ni onda usred bombardovanja kada je ubijen novinar. Moj instinkt da preživim kao da je iscrpljen.. mora da sam još veći idiot nego što sam mislila. O moj muž me je već na to upozoravao ali pošto ja nikad nisam imala neko mišljenje o svom radu kao ni kriminalnom delanju policije, te dve stvari nisam mogla da povežem. Vidiš izgleda da je u sve to umešan takozvani prijatelj mog oca. Izgleda da su naši životi na ovom tlu više glumački nego spisateljski, drugi ljudi bi o nama trebalo da pišu s obzirom da mi sami propustimo najočiglednije. Tako sam zbunjena i ispražnjena da jedva mogu da razmišljam: ne želim čak ni da pišem o ovome, ionako je to priča mog muža. Ja sam unutarnji element, idiot koji ne može da bira roditelje, roditeljeve prijatelje. Hoću oca da pitam koliko su njemu pretili, koliko je morao da ćuti. Pretpostavljam da je moja majka dosta znala i zbog toga je pred kraj života bila toliko

uplašena. Pričala je nepovezano, u polusvesti, sećam se kako mi govori, pazi, nemoj da ideš u Nemačku, prate te, paze na tebe... jadna žena nije mogla da kontroliše tok tajni a ja nikad nešto naročito nisam slušala njene priče. Uvek sam mislila da su paranoidne i staromodne kao i sve druge komunističke priče. Na žalost svet u kome smo živeli do pre nekoliko dana je njihov skript a mi samo žrtveni jaganjci... idioti. Moj muž piše svoju priču, a on je uvek imao osećanje ako ne već i znanje šta se zaista dešava. A ja? Ja sam samo bila provodnik smrti ka njemu. Rok da šef policije podnese ostavku je večeras, ako ne učini to možda bi trebalo da se odselimo, naša adresa je po novinama svima, sa imenima... čak i moje ćerke. I svi imamo različita imena i prezimena zahvaljujući mom feminističkom stavu, više zvučimo kao bader majnhof grupa nego prava porodica.

1. novembar, 2000.

Mesec tvoje smrti, odbrojavanje, opraštanje, kraj jedne godine žaljenja, put preko okeana, dan mrtvih a juče noć veštica... šta još - danas sam zvala jednog šnajdera da mi popravi tvoju bundu. Pitao me je kako hoćete modernu liniju? Rekla sam nemam pojma. Pitao me je da li treba da bude veća, rekla sam opet ne znam. Šta znači velika moderna, samo neke reči koje hoće da obeleže

razliku u vremenu i prostoru između mene i tebe. Nešto što brojkama može da se izmeri. Epa draga damo rekao je, donesite tu bundu pa ćemo da vidimo šta ćemo. Poverila bih vladu tom šnajderi pošto mi je to lepo rekao.

2. novembar 2000.

Godišnjica ubistva Pazolinija pre dvadeset pet godina, dan katoličkih mrtvih svetaca... Sedela sam sama u mračnoj sobi moje prijateljice iz Rima Laure Beti kada je zvala policija i javila njegovu surovu smrt. Trebalo je da joj ja saopštim to. I jesam, zamalo da prenosioca poruke nije ubila. Poštedela mi je život ali samo što sama sebe odmah potom nije ubila. Njenog najboljeg prijatelja velikog pesnika su masakrirali iz mržnje i besa prema homoseksualcima, politički nekorektnim.

Sedeći u mraku, bez struje, potpuno sama, čekam da mi se ćerka vrati kući bezbedno.

Niko se nije usudio da saopšti vest Pazolinijevoj majci.

3. novembar 2000.

Noćas sam sanjala jedan užasan san: sanjala sam da me je moj muž ostavio i otišao sa tobom. Bila si stara ali živa. Prevarili ste me i ostavili u nekoj bašti u društvu neke engleske porodice koja me takođe nije htela, a vi ste otišli na džez

koncert. Pratila sam vas, tražila sam objašnjenje, ali u porodičnim raspravama objašnjenja su uglavnom suvišna, a ti posebno majko nikad nisi ništa objašnjavala ni meni ni sebi.

Shvatila sam iskreno da sam ceo svoj odrasli život čekala da ti umreš, da bih bila slobodna. Mi jesmo surovi kao što nas mitologija opisuje.

4. novembar 2000.

Danas je dan kada Srbi odlaze na groblje kod svojih mrtvih. Ti bi bila jedina koju bih ja obišla da imam vremena. Ali nemam, moram da kuvam, da vozim ćerku u školu i tebi bi se dopali moji izbori. Posetiću te neki drugi put. Samo oni koji ne žive sa svojim mrtvima u glavi moraju da to pešice obavljaju.

5. novembar 2000.

Imitiram mog oca, dva majmuna, dva klona, kao što sam rekla... Pitam se da li bi ti se dopalo da nas vidiš ovakve. On te je sada zamenio sa tri žene, a ja to isto radim, zamenjujem te i sve zamenjujem i pravim sistem oko sebe u kojem su drugi ljudi predmeti ili sateliti. Osećam se samodovoljno i vrlo efikasna. Nisam zaista dobro a ponajmanje srećna, ali nema mesta na ovoj

matrimoniumskoj planeti za sreću. Ali možda si to upravo i uradila, našla mesta...

7. novembar 2000.

Snaga iluzije je bila tvoja velika snaga, tolika snaga u jednoj tako maloj ženi. Vidiš nedostaje mi da sa tobom pričam, ne o politici, već da pričam sa tobom kao sa prijateljicom... Ali mi to nikad i nismo, da li to majke i ćerke ikad rade? Znam da je bilo nekih situacija u kojima si razgovarala sa mnom kao da ti nisam ćerka i tada bi bila tako pametna i smirena, tako epa: čitav svet bi iskočio iz tvog glasa, pokreta, koraka... Znala si kako da od ljubavi napraviš pristojnu vezu.

8. novembar 2000.

Majko želim da prestanem ovo da pišem, hoću da pišem za druge ljude, ne za nas dve. Neću da čekam godišnjicu tvoje smrti. U panici sam. Ne znam šta da radim u ovim ozbiljnim situacijama osim da ih nateram da prorade kako treba, kako neko drugi kaže da treba, a ne po mojim pravilima. Majko pusti me na slobodu malo. Vratću se i doneti pravdu za sve majke i ćerke i mrtve. Promena je na putu i ne mogu više da joj se oduprem, moram da je prihvatim.

9. novembar 2000.

Lepa obogaljena Mica, žena s ulice, koja ceo dan provodi na svom pragu i pije pivo, odjednom me je na tebe podsetila, i dok sam odbacivala sliku iz glave ona se još više izbistrila. Ruka joj je deformisana, i tvoja je bila: roditelji su joj je polomila još kad je bila dete da bi bila uverljivija kad prosi, a tvoju je reumatizam obogaljio. Obe ste držale tu ruku na sličan način, i sakrivajući je i pokazujući, istovremeno. Obe ste debele, oko stomaka, ali nosite težinu kao krunu, elegantno i sa stilom. Obe ste male i dosta grube ali dobre. Obe ste skaradne, ali poštene i iskrene na toliko mnogo drugih načina gde su ljudi obično iskvareni. I obe imate taj izazovni pogled ljubavi i poštovanja prema meni, koja u svakom trenutku može da se pretvori u bes i agresiju. Majko, uvek sam mislila da je Mica moj alter ego, zapravo si ti kao Micin alter ego, moj alter ego.

Mnoge opasnosti vrebaju našu ljubav. Kada sam se ja rodila ti si vrištala od straha i bola i sestra me je brzo uzela od tebe. Kada su ti ponovo doneli bebu ti si je pogledala i rekla, ovo nije moja beba. Oni su ti rekli, gospođo, nije na vama to da odlučujete. Proverili su bebinu narukvicu ali ti si je i dalje odbijala. Nisi htela da je uzmeš u ruke i podojiš a kad su

ti je ostavili na krevetu, raspovila si je i našla dokaz, beba je bila dečko.

Kada je sestra opet došla ti si vrištala, vratite mi moju bebu, gde je moja beba, panika je rasla na celom odeljenju... svi su tražili tvoju bebu. I našli su me kako mirno sisam na grudima Romkinje. Moja lažna majka me je predala mirno mojoj pravoj majci i bez tragičnosti uzela svoju bebu i nastavila da doji.

Ti si bila sigurna da sam ja tvoja beba, ali ja više nisam. Pitam se da nije moja Ciganka susedka tvoja ćerka a ja samo klon?

Između mnogo očajničkih osećanja koje sam preživela s tabletama, noćnim morama, neverovatno osećanje radosti spram smrti je preovadalo. Moj otac ga ima ali je on stari borac. Suočio se sa smrću kao mlad čovek, naučio je da uživa u opasnosti i preživljavanju. Moji jednostavni, tvrdoglavi ali krhki rođaci iz tog siromašnog i surovog kraja gde se prema ljudima odnose kao prema robovima, kao bednicima, kao ženama, a gde se žene oblače kao muškarci da bi bolje prošle, znaju da uživaju u smrti. Danas popodne sam ja uživala u tvojoj smrti, posle neprospavane noći u strahu da mi i otac ne umre. I pomislila sam, u slučaju njegove smrti, ja bih jedina ostala živa, sama na svetu, kao čudo života, u transu... Osećam se blizu toj grani moje porodice koja mi je bila

daleka. Našem domu, našoj kulturi i razmišljanjima. Bila si u pravu sve dok stvari idu kako treba, ali kad me je pogodila beda i kad sam postala bespomoćna, morala sam da nađem put do svojih jačih korena. Neću da se vratim u svoj život od pre deset godina, pre ratova, bola i surovosti. Bio je to mek i tužan život u kome sam bila deprimirana i bez energije. Sve ove strahote koje su mi se dogodile učinile su me daleko boljom osobom.

11. novembar 2000.

Moja jedna drugarica je osamnaest godina vodila brigu o svojoj majci u depresiji: lepoj velikoj ženi koja nikad nije bila prisutna sa svojim detetom ali koju je ova očajnički volela. Pomislila sam kako ja tebe čuvam na taj način: međutim ja sam brinula o svojoj ćerki, obe smo. Imala sam sreću što sam bila i majka a ne samo ćerka.

12. novembar 2000.

Ova tranzicija mora da se okonča na dan tvoje smrti pre godinu dana: ne mogu da izađem na kraj sa ovim modernim tiranima valjda zato što to i ne želim kada vidim koliko su zahtevni bez ikakvog valjanog razloga. Ljutim se i trošim svoju energiju na ljutnju. Tvoja doba su bila herojska a ti si bila ta mala vatrena lopta koja je

odigrala svoju istorijsku ulogu bez primedbe. Nikad neću prestati da ti se divim zbog toga i uvek ćeš mi takva nedostajati.

Kada si počela ozbiljno da se razboljevaš pre nekoliko godina, povukla si se u svoju sobu, u sebe, u svoje osnovne potrebe, napuštajući svoje prave emotivne potrebe: tražeći samo da budeš čista. Bila si opsednuta čistotom u svom životu, kao lekarka i kao leđi Magbet. Uvek si nosila rukavice, vodila računa o nevidljivim klicama boreći se neumoljivo protiv njih. Nisi bila navikla da tražiš, samo da daješ. I nije samo to bilo u pitanju, znala si kao realna žena, političarka života, da čak i kad bi tražila bila bi odbijena, uvređena i osujećena da ne bi dobila ljubav i brigu koju si ti dala. I zato si se povukla tiho. Znala si da stare žene ne samo što su beskorisne već i balast. Nisi htela da ugroziš porodičnu ravnotežu koju si ti zapravo napravila. Nisi čak ni tražila moju pomoć, kao žene i ćerke, nadajući se da će mene mimoići tvoja sudbina. Ali draga moja, evo me ovde, sa istim tim nadama za moju ćerku. I mislim da će ona uspeti: ona je od boljeg materijala, sebična i jaka. Ti jesi bila jaka, ja sam bila sebična, ali nijedna oboje.

14. novembar 2000.

Pre nekoliko godina kada sam živela u inostranstvu, već odrasla i nezavisna a ti si se već bila vratila u Srbiju, povlačeći se iz aktivnog života, još uvek nisam razumevala tvoj skript, moj porodični skript. Nisam znala za emotivno ucenjivanje čija sam bila žrtva. Samo sam pobešla od kuće misleći da svi to rade.. samo sam znala da ćete i ti i moj otac pokušati da ugroziti sve moje emotivne veze sa svima tako što ćete od njih napraviti svoje, odsecajući im najbolje delove i upotrebljavajući ih u svoje svrhe. Bila sam kontrolisana, smirena i napustila sam vas. Ali posle nekoliko godina vrlo uspešnog i nezavisnog od vas života, doživela sam veliki slom. Vrlo ga se dobro sećam, bio je to užasan pad u prazninu identiteta, ljubavi, razumevanja, podrške. Ludela sam i zato sam odlučila da odem do kraja. Napustila sam svoj tadašnji život i sve što je u njemu bilo, od ljudi do dobara. Vratila sam se u svoje porodično otrovno gnezdo, u svoju domovinu koju nikad nisam poznavala ali koje sam se plašila, spremna da podlegnem bilo čemu. Bio je to put ka mom srcu tame, bio je to prikriveni pokušaj samoubistva. Pre dvadeset godina, ali evo me i dalje ovde, još sam živa, tebe nema, otac odlazi, ja velika pobednica, umorna, sa sedam kosom, slabim nervima i labavim mislima, pa ipak tako mudra i zdrava. Da draga moja, povratila sam svoj identitet i život; sada tek vidim kakva je

velika iluzija bio taj tvoj san i kakva si samo bila glumica da mi ga serviraš tako ljupko, i koliko sam te volela majko, dovoljno da svoj život dam svojoj domovini majci.

16. novembar 2000.

Počinjem da napuštam svoje svakodnevne primedbe: juče sam imala neko prosvetljenje ali se tako brzo završilo kao munja, interiorizovala sam te, iskreno govoreći, posle godinu dana, ali najjače osećanje vezano za tvoju smrt je da to nije istina.

Čitam knjigu onu opet gde ćerka obožava i idealizuje svoju majku: pređimo na činjenice, ti si bila daleko bolja majka od te majke pesnikinje, nisi bila tako poznata ili luda, ali ja lično ne volim da provlačim bajke kroz naš odnos. Suze su mi u očima dok čitam tu knjigu. I naša se završava za koji dan, kao što sam obećala, predivne stranice su se isušile kao i moje suze uglavnom. Sada se ozbiljno balkanski i vojnički opraštamo jedna od druge: bez poezije, nema pesnika. Obe smo sakrile naše poetske vizije od sveta, čak i jedna od druge... pa zašto bi ih onda imala naša knjiga.

Vidiš, poenta u toj lepoj knjizi kao i u ovoj našoj je kao što sam već rekla: nećemo jedna

drugu da pustimo ali moramo. Živi moraju da žive, mrtvi moraju da nestanu, ali se to nikad ne dešava kao što ni živi nikad ne žive isto bez svojih nestalih. Držiš me i vučeš skoro svake noći; noćas sam sanjala o pešačkom delu grada gde su nekada išli tramvaji. Onda iznenada, to više nisi bila ti već moja tetka, tvoja sestra, prva draga koja nas je napustila, a onda ni ja nisam bila ja već moja lepa sestra... jedino što je ostalo je ulica sa tramvajima... lebdeli smo kao i ti likovi iz američke knjige, ljudi i vremena, smrt i nepravde i krv i sneg i to sve naopačke. Spoznala sam da nema zamene za bol, moramo da idemo dalje. Kada sam se probudila, imala sam samo jedno pitanje: da li su zaista ikad prolazili tramvaji tom ulicom?

17. novembar 2000.

Slike svuda lete, moja majka je bila ovde, tamo, nigde...

18. novembar 2000.

Približavamo se godišnjici tvoje smrti i dobro je. Planiramo hranu na tvom grobu, rakiju, hranu kod kuće, kao da si i ti tu. Dala sam svoj blagoslov: operacija je uspela. Ništa se nije promenilo kod tebe u kući, u tvom krevetu, tvojoj fotelji... još uvek te se držimo kao da si tu, kakvo je to nasledstvo, tvoj Matrimonium. Bila

sam sumnjičava u odnosu na svakog i svačiji pokret. Ovaj dnevnik to potvrđuje korak po korak, moje sumnje i bes. Spomenik tvog života koji se zove Matrimonium definitivno je sačuvan kao univerzalna vrednost: hrana koju ćemo jesti, reči koje ćemo izgovarati, običaje i mišljenja koja ćemo zastupati... samo se pitam da li treba da čuvamo tvoju stolicu praznu ili je to možda isuviše mračno... Moja fotografija visi na zidu odmah pored tvoje, ja sedim u tvojoj zelenoj fotelji, na prestolu, uverena sam da sam obavila svoju dužnost sa Matrimoniumom, muškarcima majkama i ćerkama.

19. novembar 2000.

Draga moja Majko

Odbrojavanje, samo jedna muva mi pravi društvo: ovog kasnog nezdravog proleća koje se sjurilo na Beograd, zbog tvoje smrti i bombardovanja, valjda, muve su pre vremena oživele, cveće cveta, žene ostaju trudne, starci umiru. Kao da je april, najsuroviji mesec... A ova muva je usamljena i izgubljena kao i ja. I tako me prati iz sobe u sobu a ja je puštam, kao da mi je kučence: isto tako sam se sa mačkom igrala, a sada s muvom... zamišljam tebe kao ovu muvu, mora da je to neki najmanji deo tvoje energije: neobična, neprirodna vremena...

20. novembar 2000.

Sinoć sam došla kasno kući. Otac mi je ostavio poruku na telefonskoj sekretarici, kaže ne oseća se dobro i da će da ide u bolnicu i možda tamo i ostane... stajala sam u kuhinji i iznenada neko ružičasto svetlo pocepalo je tamu i kuhinjsko svetlo se pretvorilo u munju koja je trajala nekoliko minuta. Vratila mi se slika jutra kada mi je javljeno da si umrla, nekoliko sekundi pošto se desilo: stajala sam na istom mestu, i dan je bio pun svetlosti, kao onoga kada si popila svoju poslednju kafu gledajući kroz prozor svoje sobe. Ti si majko ušla u kuhinju sinoć oko pola dva a ja sam bila potpuno obuzeta toplinom, nežnošću i osećanjem života i smrti. Sve se uklapalo u kompoziciju slike. Poljubila sam obojeni vazduh i legla da spavam, govoreći sebi: otac možda i neće umreti noćas, ali tako mi to radimo u porodici, rastavljajući se i sastavljajući kroz večnost. Pustiću ih da ulaze i izlaze i zagrliću moju ćerku, njihovu unuku, ali ne puštajući ih da joj priđu isuviše blizu. Mi smo samo jedna veoma pristojna porodica kada je kultura smrti u pitanju, gajili smo smrt od kako smo postali porodica... Sećam se kada sam prvi put ugledala svoju bebu, malo majmunče, i prva misao koja mi je proletela kroz glavu bila je: ona će jednoga dana da me sahrani. Bila je to srećna misao. Razgovarala sam sa strankinjom, s bebom

koju tek treba da upoznam dok ona raste velika a ja rastem mala.

21. novembar 2000.

Uzela sam tvoju haljinu i tvoju bundu i donela ih ovde u moj stan: danas spremam večeru za slavu u tvojoj haljini. Veče pre no što si umrla, poslednju noć koju si spavala bez mene da te držim za ruku, sedela sam sa ljudima i tog sveca slavila. Niko nije primetio kako raste moj bol. Neprirodna stvar u vezi sa umiranjem majke jeste ta što je majka naprirodnija pojava za sve na svetu i kada ona umre, kao da umre cela priroda sa njom, zajedno sa istinom, srećom, radošću, pravdom. Svi naši kontruisani odnosi raspadaju se u sekundi i majke postaju samo stranci koji rađaju neke druge strance, priroda je neko relativno stanje stvari, a muškarac i žena samo uzorak života na planeti, itd... Zato nisam poslednje veče sa tobom provela, zato što sam se celog života plašila da ćeš umreti ali zapravo nikad nisam poverovala da je to i moguće.

22. novembar 2000.

Divan dan, svaki dan je nezdrav i lep, topao sve do ranog popodneva, a onda iznenada postaje mračno i hladno. Ista takva je bila i godina kada je rođena moja ćerka, primetila sam promenu na životu tada a u smrti sada. Priroda reaguje na

promenu energije... Ovaj divan dan na tvom grobu: jedemo i pijemo kao neki varvari... Moj otac kleči i ljubi tvoju fotografiju, s rečima, moja draga Vera, dolazim i ja, kao Kleopatra kada pruža ruku zmiji da je ujede, s rečima: Antonije, evo dolazim... Svi grobovi oko tebe su popunjeni sada... a ja sam potpuno prazna.

Jedan fizički detalj: celo moje telo od sinoć, deo po deo počelo je da se paralizuje bolno: dok smo završili varvarski ritual na tvom grobu - moja majka u vazni a njena slika u mermernom kamenu - moje telo više nije moglo da se pokrene. U tvojoj haljini, boje tvojih prelepih očiju dubokog mora... čudna haljina, u tvom kišnom mantilu, boje kasne jeseni tvoje mirišljave kose. U tvojoj dnevnoj sobi, za tvojim stolom, ali ne sedeći u tvojoj fotelji ili koristeći tvoje tanjire... neko je to drugi radio, sa ljubavlju, ali ja sam je mrzela... tu istu netrpeljivost imala sam prema tebi pre godinu i po dana za vreme večeri u čast godišnjice tvog braka... bombe su svuda padale oko nas, blizu tvog počasnog stola, a ti si se pravila da je sve u redu, tvoja politika, privatna kao i javna da ignorišeš sve činjenice i da izmisliš istinu. Prezerala sam te zbog toga i to nisam sakrivala... Sada prezirem ove realiste kao što sam ja koji su pobedili i privatno i javno i to javno opet pokazujem. Nedostaješ mi Majko, iako sam u tvojoj odeći, i

*krećem se kao ti, ja nikad neću biti ti kao što
si ti bila ja.*

KRAJ